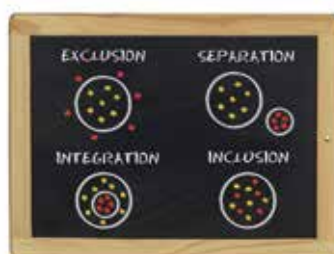

KĀ MĀCĪT STRĪDĪGAS TĒMAS

Profesionālās pilnveides materiāls
strīdīgu tēmu efektīvai mācīšanai
izstrādāts ar Kipras, Īrijas, Melnkalnes,
Spānijas un Apvienotās Karalistes
dalību un ar Albānijas, Austrijas,
Francijas un Zviedrijas atbalstu

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Strīdu ieskauta ikdiena

**Kā mācīt strīdīgas tēmas,
izmantojot iespējas, ko sniedz
pilsoniskā un cilvēktiesību izglītība
(EDC/HRE)**

**Apmācības materiāls
skolotājiem**

Nosaukums oriģinālvalodā:
Living with Controversy – Teaching Controversial
Issues Through Education for Democratic
Citizenship and Human Rights (EDC/HRE)
Training Pack for Teachers

*Šis Eiropas Padomes materiāls ir izveidots ar Eiropas
Savienības finansiālu atbalstu. Šajā materiālā ir pausts
autora(-u) viedoklis un tas var neatspoguļot Eiropas
Savienības vai Eiropas Padomes oficiālo politiku.*

Visas tiesības aizsargātas. Jautājumos par šī
materiāla vai tā daļas tulkošanu, reproducēšanu
vai izmantošanu jebkurā formātā un veidā,
elektroniski (t.sk. internetā) vai fiziski, t.sk.
kopēšanu, pārpublicēšanu un tmldz., lūgums
vērsties Komunikācijas direktorātā (F-67075
Strasbourg Cedex vai publishing@coe.int). Visi
pieteikumi par materiāla vai tā daļu publicēšanu vai
tulkošanu jāadresē Komunikācijas direktorātam
vai Demokrātiskas pilsonības un līdzdalības
direktorāta Izglītības politikas nodaļai.

Vāks un izkārtojums: Eiropas
Padomes Dokumentu un
publikāciju sagatavošanas departaments (SPDP)

©Fotogrāfijas: Shutterstock
Council of Europe Publishing,
F-67075 Strasbourg Cedex,
<http://book.coe.int>, www.coe.int

©Eiropas Padome, 2015.gada oktobris
publikācija angļu valodā
Pārpublicēts 2016.gada jūlijā

Nosaukums latviešu valodā:
Kā mācīt strīdīgas tēmas, izmantojot iespējas, ko
sniedz pilsoniskā un cilvēktiesību izglītība (EDC/HRE)
Apmācības materiāls skolotājiem

Materiālu izdevusi Eiropas Padome un tas
tiek izmantots ar Eiropas Padomes atļauju. Šis
tulkojums ir sagatavots ar Eiropas Padomes
atbalstu, bet par tā saturu atbild tulkotājs.

Jaunatnes līderu koalīcija, 2017.gada oktobris
Tulkots latviešu valodā ar Eiropas Padomes un
Eiropas Savienības atbalstu 2017.gadā.

Drukāts Latvijā.

Par tulkojumu atbild :
Biedrība "Jaunatnes līderu koalīcija",
www.waytothink.lv

SATURS

PATEICĪBA	5
IEVADS	7
A DAĻA. APMĀCĪBAS MATERIĀLA SATURS, IZAICINĀJUMI UN KOMPETENČU ATTĪSTĪBA	11
Ievads	11
Mērķis	11
Ietvars	11
Pieeja	12
Konteksts	12
Literatūras pārskats	13
Kas ir strīdīga tēma?	13
Kāpēc jā māca strīdīgas tēmas?	14
Kādi ir galvenie izaicinājumi?	15
Kā tikt galā ar izaicinājumiem?	18
Kādas apmācības un apmācību resursi šobrīd ir pieejami?	22
Secinājumi	22
Rekomendācijas	23
I PIELIKUMS. SKOLOTĀJU KOMPETENCES STRĪDĪGU TĒMU MĀCĪŠANAI	25
1. Personiskā attieksme	25
2. Teorētiskās zināšanas	25
3. Praktiskās iemaņas	25
ATSAUCES	27
B DAĻA. APMĀCĪBAS AKTIVITĀŠU PROGRAMMA	29
Apmācības aktivitāšu programma	29
Apmācības aktivitāšu programmas īstenošana	29
Rezultāti	29
Moderatora/apmācītāja loma	30
1.sadaļa. Ievads par strīdīgām tēmām	30
2.sadaļa. Mācību metodes	31
3.sadaļa. Pārdomas un izvērtēšana	32
Pirmā sadaļa. Ievads par strīdīgām tēmām	32
1.1.aktivitāte. Ievads	32
1.2.aktivitāte. Muzikālie krēsli	34
1.3.aktivitāte. Blobu koks	36
1.4.aktivitāte. Karsts vai auksts?	38
1.5.aktivitāte. Bagāžas pārbaude	40
Otrā sadaļa. Mācību metodes	43
Galvenie izaicinājumi	43
2.1.aktivitāte. Kā pusē tu esi?	43
2.2.aktivitāte. Perspektīvas maiņa	46
2.3.aktivitāte. Skola meža malā	48

2.4.aktivitāte. Svešās korpēs	51
2.5.aktivitāte. Pasaules kafējnīca	53
2.6.aktivitāte. Foruma teātris	54
Trešā sadaļa. Pārdomas un izvērtēšana	56
Saliekam visu kopā	56
3.1.aktivitāte. Sniega pika	56
3.2.aktivitāte. Nodarbības plāns	57
3.3.aktivitāte. Zilās vēstules	57
3.4.aktivitāte. Jautrais lapu koks	58

PATEICĪBA

Projektā iesaistītie partneri

- ▶ Kipras Pedagoģijas institūts, Izglītības un kultūras ministrija (Kipra)
- ▶ Dublinas pilsētas Izglītības un apmācības padomes (CDETB) Mācību programmas izstrādes nodaļa (Īrija)
- ▶ UNESCO Demokrātiskas pilsonības un cilvēktiesību izglītības nodaļa (Melnkalne)
- ▶ *Centro Nacional de Innovación e Investigación Educativa* (Spānija)
- ▶ Pilsonības fonds – vadošais partneris (Apvienotā Karaliste)

— **Redaktori** – Deivids Kerrs [*David Kerr*] un Teds Hadlstons [*Ted Huddleston*], Pilsonības fonds (Apvienotā Karaliste)

— **Autori**

- ▶ Elēna Papamišela [*Elena Papamichael*], Kipras Pedagoģijas institūts, Izglītības un kultūras ministrija (Kipra)
- ▶ Mērija Ganona [*Mary Gannon*], CDETB Mācību programmas izstrādes nodaļa (Īrija)
- ▶ Bojka Djukanoviča [*Bojka Djukanovic*], UNESCO Demokrātiskas pilsonības un cilvēktiesību izglītības nodaļa (Melnkalne)
- ▶ Rosa Garvina Fernandesa [*Rosa Garvín Fernández*], *Centro Nacional de Innovación e Investigación Educativa* (Spānija)
- ▶ Deivids Kerrs [*David Kerr*] un Teds Hadlstons [*Ted Huddleston*] – vadošie autori, Pilsonības fonds (Apvienotā Karaliste)

— **Asociētie partneri**

- ▶ Izglītības attīstības institūts (Albānija)
- ▶ *Demokratiezentrum Wien* (Austrija)
- ▶ *Ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche* (Francija)
- ▶ Zviedrijas Valsts izglītības aģentūra (Zviedrija)

IEVADS

Šis apmācības materiāls ir profesionālās pilnveides programma skolotājiem, kas izstrādāts, lai atbalstītu un sekmētu strīdīgu tēmu mācīšanu Eiropas izglītības iestādēs.

MATERIĀLA NEPIECIEŠAMĪBA

Lai nodrošinātu demokrātisko procesu, aizsargātu un stiprinātu demokrātiju, kā arī veicinātu cilvēktiesību ievērošanu, ir svarīgi iemācīties kā iesaistīties dialogā ar cilvēkiem, kuriem ir atšķirīgas vērtības, bet kuri ir jāciena, neraugoties uz šīm atšķirībām.

— Diemžēl Eiropā jauniešiem bieži vien trūkst iespēju apspriest strīdīgas tēmas skolā, jo valda uzskats, ka **par tām ir pārāk grūti runāt**, piemēram, par ekstrēmismu, ar dzimumu saistītu vardarbību, vardarbīgu izturēšanos pret bērnu vai par seksuālo orientāciju. Jauniešiem trūkst iespēju runāt par savām bažām un noskaidrot apkārtējo izjūtas, un viņiem nākas paļauties tikai uz draugu viedokli vai sociālajos medijos dzirdēto, tāpēc jauniešos var mosties satraukums vai apjukums par dažiem svarīgākajiem jautājumiem, kas skar konkrēto sabiedrību un visu Eiropas mūsdienu sabiedrību. Ja šīs tēmas netiek apspriestas arī skolā, jauniešiem nav iespēju drošā vidē konstruktīvi pārrunāt šīs tēmas, un nav neviena, kas varētu palīdzēt.

— Šis materiāls izstrādāts, reaģējot uz vairāku Eiropas valstu politikas veidotāju un īstenotāju aicinājumu piedāvāt **efektīvāku apmācību** skolotājiem, kuri māca strīdīgas tēmas.

KĀPĒC TIEŠI TAGAD?

Sabiedrību satrauc vardarbības un sabiedrisko nekārtību incidenti dažādās Eiropas valstīs, kas mudina **domāt citādi** par pilsonisko un cilvēktiesību izglītību un nodrošinātu, ka strīdīgu tēmu iztīrāšana tiek iekļauta mācību procesā.

— Pirmkārt, 2011.gadā notikušie nemieri Londonā, 2011.gadā izdarītie uz naidu balstītie noziegumi Norvēģijā, kā arī uzbrukums laikraksta Charlie Hebdo izdevniecībai Parīzē 2015.gadā rosina rūpīgi izvērtēt skolas lomu bērnu un jauniešu **morāles un pilsoniskās attīstības pilnveidē** gan šajās valstīs, gan visā Eiropā.

— Otrkārt, Eiropas politika pilsoniskās un cilvēktiesību izglītības jomā **ir mainījusies** – pēdējo gadu laikā aizvien mazāk izmanto mācību grāmatas un apgūst teorētiskas zināšanas, jo tā vietā tiek uzsvērti aktīva iesaistīšanās un līdzdalība, mācoties par **“reālām” problēmām**. Aizvien pieaug vienprātība par to, ka jautājumus par demokrātisku pilsonību, cilvēktiesību ievērošanu un starpkultūru saprašanos visefektīvāk var apgūt **“darot”**, nevis **“zinot”** jeb uzkrājot faktus. Tāpēc visā Eiropā mācību programmās tiek iestrādāts jauns, iepriekš neparedzēts un pretrunīgs mācību saturs pilsoniskās un cilvēktiesību izglītības jomā.

KO NOZĪMĒ APZĪMĒJUMS “STRĪDĪGS”?

Pilotprojektā iesaistīto Eiropas valstu pārstāvji uzskata, ka terminu “strīdīga tēma” vislabāk skaidrot šādi:

“Tēma, kuras apspriešana raisa spēcīgas emocijas un veicina viedokļu dažādību kopienā un sabiedrībā”.

— Strīdīgas tēmas var būt aktuālas gan vietējā, gan globālā mērogā, piemēram, runa var būt gan par kādas mošejas celtniecību, gan siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanu. Par dažām tēmām diskutē jau **ilgstoši**, piemēram, par vairākās Eiropas valstīs novērojamo reliģisko sašķeltību kopienu starpā, savukārt citas ir kļuvušas aktuālas **pavisam nesen**, piemēram, jautājums par jauniešu islāmisko radikalizēšanos.

— Atšķirīga ir strīdīgu tēmu aktualizēšanās **vieta un laiks**. Piemēram, vienā valstī jautājums par krucifiksu izvietojumu skolās var būt ļoti strīdīgs, turpretī citā – krucifikss ir elements, ko izmanto ikdienā; tas pats attiecas uz jautājumu par bilingvālu izglītību, ūdens pakalpojumu apmaksu pēc ūdensskaitītāja rādījumiem vai musulmaņu galvassegu lietošanu. Teju katra tēma kādā brīdī var kļūt strīdīga, turklāt ik dienu rodas jaunas strīdīgas tēmas.

GALVENIE IZAIČINĀJUMI STRĪDĪGU TĒMU MĀCĪŠANĀ

Strīdīgas tēmas skar būtiskas pretrunas cilvēku vērtību skalā un interesēs, ko nereti papildina argumentējami apgalvojumi par galvenajiem faktiem. Šīs tēmas mēdz būt komplicētas un bez vienkāršām atbildēm. Strīdīgas tēmas raisa spēcīgas emocijas un mēdz radīt vai pastiprināt sabiedrības šķelšanos, radot aizdomas un neuzticību starp cilvēkiem.

— Lai mācību saturā varētu iekļaut strīdīgas tēmas, vispirms ir jārod atbildes uz sarežģītiem pedagoģiskiem jautājumiem – piemēram, kā neaizskart no dažādām ģimenēm un kultūrām nākušo skolēnu jūtas, kā novērst domstarpības klasē un kā objektīvi un bez aizspriedumiem mācīt par strīdīgām tēmām. Rodas arī jautājums par akadēmisko brīvību un paša pedagoga uzskatu un vērtību skalas nozīmi.

— Savukārt **skolas vadībai** ir jāatrisina jautājums par skolas iekšējo politiku – piemēram, kā palīdzēt klašu audzinātājiem, kuri māca strīdīgas tēmas, kā skolas kopienā nodrošināt papildus dialoga iespējas, piemēram, nodrošinot demokrātisku skolas pārvaldību, kā sekmēt atbalstošu iekšējo darba vidi / kultūru skolā, uzraudzīt mācīšanas kvalitāti un kā kļūst vecāku un citu ārpusskolas personu dažādās bažas.

KĀ MATERIĀLS VAR PALĪDZĒT

Šajā materiālā uzmanība pievērsta ar strīdīgu tēmu mācīšanu saistīto **problēmu risināšanai**, piedāvājot visaptverošu apmācību un profesionālās pilnveides materiālu kopums.

— Materiāls izstrādāts ar mērķi palīdzēt **skolotājiem** saprast ieguvumus, iesaistot jauniešus strīdīgu tēmu pārrunāšanā, radīt skolotājos pārliecību un attīstīt kompetences, lai strīdīgu tēmu iztīrīšana kļūtu par ikdienas praksi, jo īpaši:

- ▶ izveidojot “**drošu telpu**” klasē, kurā skolēni var brīvi un bez bailēm pārrunāt sev aktuālus jautājumus;
- ▶ izmantojot **pedagoģiskas stratēģijas** un paņēmienus atvērta un cieņpilna dialoga veicināšanai.

— Šajā materiālā uzsvērts – lai gan nav iespējams rast “**ātru risinājumu**” (turklāt daži jautājumi nav piemēroti visām vecuma grupām), tomēr nav pamata izvairīties no strīdīgu tēmu pārrunāšanas skolā un klasē, turklāt ir daudz pamatotu iemeslu tam, kāpēc strīdīgas tēmas būtu jāapskata.

MATERIĀLA IZSTRĀDES PROCESS

— Materiāls ir izstrādāts Eiropas Padomes un Eiropas Komisijas (EK) kopīgi rīkotās pilotprojekta shēmas “Cilvēktiesības un demokrātija darbībā” ietvaros. Iedvesma projektam un izvirzītie mērķi aizgūti no Eiropas Padomes Hartas par pilsonisko izglītību un izglītību cilvēktiesību jomā, Eiropas Padomes

programmas izglītošanai pilsoniskās izglītības un izglītības cilvēktiesību jomā, kā arī Eiropas Komisijas stratēģiskās sistēmas Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā (ET 2020). Materiāla pamatā ir arī Eiropas Padomes darbs vēstures, kā arī starpkultūru un reliģiskās izglītības jomā un jautājumos par konfliktu miermīlīgu risināšanu.

— Materiāla apjomu noteica, izstrādāja un izmēģināja pilotprojektā iesaistītās personas, proti, dažādu Eiropas valstu pārstāvji. Materiālā apkopotas politiskās nostādnes, pieredze un izpētes literatūra no visas Eiropas un ārpus tās.

MATERIĀLA MĒRĶAUDITORIJA

Materiāls paredzēts galvenokārt klašu audzinātājiem. Strīdīgas tēmas var kļūt aktuālas jebkurā izglītības posmā, jebkāda veida izglītības iestādē un jebkurā mācību priekšmetā, tāpēc šis materiāls būs noderīgs visu veidu izglītības iestāžu un mācību priekšmetu skolotājiem – gan ētikas, politikas un tiesību un sociālo zinību, gan valodu un dabaszinību skolotājiem no pirmsskolas līdz augstskolas līmenim. Šo materiālu var izmantot profesionālās pilnveides sesijās un/vai topošo skolotāju apmācībā pieredzējuša apmācītāja vai moderatora (t.i., personas, kas nodrošina procesu virzīšanu mācīšanās laikā) vadībā.

— Materiāls noderēs arī **skolu un augstākā līmeņa vadītājiem**. Strīdīgas tēmas nav jāskata tikai klasē, jo tās ir aktuālas arī citur skolas teritorijā - gaitenēs, kafējnīcās, rotaļlaukumos un darbinieku telpās.

— Šajā materiālā sniegtā informācija neattiecas uz kādu konkrētu valsti, tāpēc to var piemērot **visā Eiropā**.

MATERIĀLĀ ĪSTENOTĀ PIEEJA

Ar šo materiālu tiek popularizēta **atvērta un uz sadarbību vēsta pieeja** mācīšanai un mācībām, īpašu uzmanību veltot **pašanalīzei un pārdomātai, apzinātai rīcībai**. Skolotāji tiek aicināti apsvērt, kādā veidā viņu pašu uzskati un vērtības ietekmē viņu attieksmi pret strīdīgām tēmām un kā tas varētu ietekmēt viņu darbu.

— Šis materiāls ir balstīts uz **profesionālām kompetencēm**, kuru pamatā ir **Eiropas Padomes galvenās vērtības un mērķi**, ko iedala trīs kategorijās:

- ▶ personiskā attieksme, piemēram, pašanalīze,
- ▶ teorētiskās zināšanas, piemēram, apzināties dialoga lomu demokrātijā,
- ▶ praktiskās iemaņas, piemēram, mācīšanas un mācīšanās stratēģijas.

MATERIĀLA STRUKTŪRA

Materiāls veidots no divām daļām:

- ▶ A daļa. Satura materiāls
- ▶ B daļa. Apmācības aktivitāšu programma

— Balstoties uz vairākās Eiropas un citās valstīs publicēto avotu pārskatu un izmantojot pierādījumus, kas gūti pilotprojekta ietvaros veiktajā izpētē un pilotprojekta iniciatīvās, satura materiālā ir apskatītas ar strīdīgu tēmu mācīšanu saistītās galvenās problēmas, sniegti ieteikumi šo problēmu risināšanai, apzinātas problēmu risināšanai nepieciešamās profesionālās kompetences, kā arī minēti ierosinājumi uz Apmācību aktivitāšu kopuma izstrādei, balstoties uz profesionālajām kompetencēm. Apmācību aktivitātes un norādījumi aktivitāšu īstenošanai ir aprakstīti "Apmācības aktivitāšu programma".

KĀ MATERIĀLU VAR IZMANTOT?

Materiālu ieteicams izmantot kā **vienu veselumu**. Abas materiāla daļas ir savstarpēji saistītas un sagatavotas tā, lai katru no tām varētu izmantot otrā daļā sniegto zināšanu nostiprināšanai. Tomēr tas ir tikai ieteikums, un materiālu var **pielāgot** un izmantot dažādi.

— Satura materiālā ir sniegts pamatojums strīdīgu tēmu mācīšanai, kā arī paskaidrota konkrēto apmācības aktivitāšu izvēle. Ar šo dokumentu var iepazīties gan pirms apmācības, gan tās laikā, gan arī pēc apmācības.

— **Apmācības aktivitāšu programma** ir izstrādāta tā, lai veidotu nepārtrauktu praktiskās apmācības kursu aptuveni **divu dienu garumā**, bet apmācības var sadalīt arī īsākos posmos, kurus organizē vairāku dienu garumā. Vajadzības gadījumā aktivitātes var izmantot arī atsevišķās nodarbībās.

MATERIĀLA SAISTĪBA AR PAŠREIZĒJĀM PRIORITĀTĒM UN PRASĪBĀM IZGLĪTĪBĀ

Pateicoties materiāla saturam, tajā īstenotajai pieejai un tā pielāgojamībai, to var izmantot dažādu šā brīža izglītības prioritāšu un prasību īstenošanā, tā palīdzot stiprināt izglītības lomu Eiropas Padomes pamatvērtību popularizēšanā, proti, tādu vērtību popularizēšanā kā demokrātija, cilvēktiesības un tiesiskums, kā arī stiprinās izglītības kā aizsardzības pret sociālo ļaunumu, piemēram, jauniešu ekstrēmismu un radikalizēšanos, ksenofobiju un diskrimināciju, vardarbību un naida runu, ticības zudumu politikai un politiķiem, kā arī taupības pasākumu negatīvo ietekmi, lomu.

A DAĻA.

APMĀCĪBAS MATERIĀLA SATURS IZAICINĀJUMI UN KOMPETENČU ATTĪSTĪBA

IEVADS

MĒRĶIS

Lai nodrošinātu demokrātisko procesu, aizsargātu un stiprinātu demokrātiju, kā arī veicinātu cilvēktiesību ievērošanu, ir svarīgi iemācīties iesaistīties dialogā ar cilvēkiem, kuriem ir atšķirīgas vērtības, bet kuri tomēr ir jāciena, neraugoties uz šīm atšķirībām.

— Diemžēl, Eiropā jauniešiem bieži vien trūkst iespēju apspriest strīdīgas tēmas skolā, jo valda uzskats, ka **par tām ir pārāk grūti runāt**, piemēram, par ekstrēmismu, ar dzimumu saistītu vardarbību, vardarbīgu izturēšanos pret bērnu vai par seksuālo orientāciju. Jauniešiem nav plašu iespēju runāt par savām bažām un noskaidrot apkārtējo izjūtas, un viņiem nākas paļauties tikai uz draugu viedokli vai sociālajos medijos dzirdēto, tāpēc jauniešos var mosties satraukums vai apjukums par dažiem svarīgākajiem jautājumiem, kas skar konkrēto sabiedrību un visu Eiropas mūsdienu sabiedrību. Ja strīdīgas tēmas netiek apspriestas arī skolā, jauniešiem nav drošu iespēju konstruktīvi strīdīgas tēmas **pārrunāt** un nav neviena, kas varētu palīdzēt.

— Šajā materiālā apskatītas galvenās problēmas, kas saistītas ar strīdīgu tēmu mācīšanu Eiropas izglītības iestādēs, kā arī sniegti priekšlikumi šo problēmu risināšanai. Tajā īpaši uzsvērta nepieciešamība vairot skolotāju pārliecību un pilnveidot viņu kompetences strīdīgo tēmu aplūkošanā klasē un skolā.

— Priekšlikumi veidoja pamatu rekomendācijām jauna **apmācības materiāla** izstrādei, kas paredzēts mācīšanai par strīdīgām tēmām un ietver Satura materiālu (A daļa) un Apmācības aktivitāšu programma (B daļa). Ir iecerēts, ka šis materiāls būs pieejams un izmantojams visā Eiropā. Vairākās Eiropas valstīs skolotāji, apmācītāji un moderatori šo materiālu ir jau veiksmīgi izmantojuši ikdienas darbā.

IETVARIS

— Materiāls ir izstrādāts Eiropas Padomes un Eiropas Komisijas (EK) kopīgi rīkotās **pilotprojekta shēmas “Cilvēktiesības un demokrātija darbībā”** ietvaros. Iedvesma un izvirzāmie mērķi aizgūti no Eiropas Padomes Hartas par demokrātiskas pilsonības izglītību un izglītību cilvēktiesību jomā, Eiropas Padomes programmas cilvēktiesību un pilsoniskās izglītības jomā, kā arī Eiropas Komisijas stratēģiskās sistēmas Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā (ET 2020). Turklāt tā pamatā ir arī Eiropas Padomes darbs vēstures, kā arī starpkultūru un reliģiskās izglītības jomā un jautājumos par konfliktu miermīlīgu risināšanu.

— Satura materiāls jāaplūko kā pieeja veicināt Eiropas Padomes pamatvērtības – demokrātija, cilvēktiesības un tiesiskums, kā arī princips, ka izglītība ir aizsardzība pret sociālo ļaunumu, piemēram, jauniešu ekstrēmismu un radikalizēšanos, ksenofobiju un diskrimināciju, vardarbību un naida runu, ticības zudumu politikai un politiķiem, kā arī taupības pasākumu negatīvo ietekmi, īstenošanas atbalsta instruments.

— Materiāla saturu noteikta, izstrādāja un izmēģināja pilotprojektā iesaistītās personas, proti, dažādu Eiropas valstu pārstāvji.

PIEEJA

— Satura materiālā tiek popularizēta atvērta un uz sadarbību vērsta pieeja mācīšanai, īpašu uzmanību veltot **pašanalīzei** un **pārdomātai rīcībai**. Skolotāji tiek aicināti apsvērt, kādā veidā viņu pašu uzskati un vērtības ietekmē viņu attieksmi pret strīdīgām tēmām un to ietekmi ikdienas darbā.

— Satura materiālā uzsvēta nepieciešamība radīt “drošu vidi” klasē un skolā, lai skolēni var brīvi pārrunāt strīdīgus jautājumus, saņemot skolotāja atbalstu un palīdzību. Šādā vidē skolēniem ir vieglāk izprast atšķirības, mazināt spriedzi un rast miermīlīgu risinājumu konfliktsituācijā. “Droša vide” mudina uz pašanalīzi un ieklausīšanos citos, sekmē starpkultūru dialogu, ļauj izteikties arī mazākuma grupu pārstāvjiem, veicina savstarpējo iecietību un cieņu, kā arī rosina kritiski vērtēt plašsaziņas līdzekļos pieejamo informāciju.

KONTEKSTS

Sabiedrību satrauc vardarbības un sabiedrisko nekārtību **incidenti** dažādās Eiropas valstīs, kas mudina **domāt citādi** par pilsonisko un cilvēktiesību izglītību un nodrošinātu, ka strīdīgu tēmu iztirzāšana tiek iekļauta mācību procesā.

— Pirmkārt, 2011.gadā notikušie nemieri Londonā, 2011.gadā izdarītie uz naidu balstītie noziegumi Norvēģijā, kā arī uzbrukums laikraksta Charlie Hebdo izdevniecībai Parīzē 2015.gadā rosina rūpīgi izvērtēt skolu lomu **jauniešu morāles un pilsoniskās attīstības pilnveidē** gan šajās valstīs, gan visā Eiropā.

— Otrkārt, Eiropas politika pilsoniskās un cilvēktiesību izglītības jomā ir mainījusies – pēdējo gadu laikā aizvien mazāk izmanto mācību grāmatas un apgūst teorētiskas zināšanas, jo tā vietā tiek uzsvērtā **aktīva iesaistīšanās** un līdzdalība, mācoties par “**reālām**” **problēmām**. Aizvien pieaug vienprātība par to, ka jautājumus par demokrātisku pilsonību, cilvēktiesību ievērošanu un starpkultūru saprašanos visefektīvāk var apgūt “**darot**”, nevis uzkrājot faktus – “**zinot**”. Tāpēc visā Eiropā pilsoniskās un cilvēktiesību izglītības mācību programmas tiek atvērtas jaunam, iepriekš neparedzamam un **pretrunīgam** mācību saturam un jaunām pieejām.

— Lai mācību saturā varētu ietvert strīdīgas tēmas, skolotājiem vispirms ir jārod atbilde uz sarežģītiem **pedagoģiskiem jautājumiem**, tostarp:

- ▶ kā reaģēt, ja skolēni izsaka pretrunīgus **patiesības apgalvojumus** vai, apspriežot tēmu, skolotājam ir jānostājas kāda pusē (lai pedagogs nejūtas kompromitēts un skolēni nedomātu, ka viņam ir kāds “slēptais plāns”);
- ▶ kā rīkoties, lai **neaižskartu, dažādas izcelsmes un dažādu kultūru skolēnu jūtas**, kā arī tos, kuriem ir personīga vai ģimeniska saistība ar konkrēto tēmu (lai skolēni nejostos apkaunoti, nonākuši upura lomā vai atsvešināti, vai pakļauti vajāšanai vai iebiedēšanai);
- ▶ ko darīt, lai **kliedētu spriedzi** un novērstu pārmērīgi karstas diskusijas (lai saglabātu kontroli klasē un skolēni varētu brīvi pārrunāt aktuālos jautājumus);
- ▶ kā mudināt skolēnus **ieklausīties citu cilvēku viedoklī** (lai skolēni sāktu cienīt cits citu un novērtēt citu cilvēku uzskatus);
- ▶ kā rīkoties, lai bez padziļinātām zināšanām vai uzticamiem pierādījuma avotiem par konkrēto tematu **objektīvi** pārrunātu strīdīgu tēmu (lai pedagogs nejostos kompromitēts vai netiktu apvainots objektivitātes trūkumā vai nekompetencē);
- ▶ kā reaģēt uz **negaidītiem jautājumiem** par strīdīgām tēmām un izturēties **netaktisku piezīmju** gadījumā (lai nekaitētu pedagoga godprātībai un pārējie skolēni nejostos sāpināti vai aizskarti).

— Būtiski ir runāt arī par sarežģītiem **skolas politikas jautājumiem**, piemēram:

- ▶ kā skolas vadība var **atbalstīt klašu audzinātājus** strīdīgu tēmu mācīšanā;
- ▶ kā kontrolēt **diskusiju** par strīdīgām tēmām “iziešanu” ārpus klases, piemēram, gaitenēs, rotaļlaukumos vai citās vietās;
- ▶ kā izveidot un veicināt atbalstošu **demokrātiskas skolas kultūru** visā skolā;
- ▶ kā mazināt sabiedrībā vai plašsaziņas līdzekļos paustās **vecāku un citu personu bažas** par to, vai ir piemēroti skolā mācīt par šīm tēmām un / vai kā tas tiek darīts.

■ Nākamajā sadaļā ir aplūkotas dažādas atbildes uz iepriekšminētajiem jautājumiem, kas atrodamas publicētajā literatūrā, galveno uzmanību pievēršot tam, kas publicētajā literatūrā teikts par sekojošiem aspektiem:

- ▶ kādu tēmu var uzskatīt par “strīdīgu”;
- ▶ argumenti, ar ko atbalsta strīdīgu tēmu mācīšanu;
- ▶ ar strīdīgu tēmu mācīšanu saistītie izaicinājumi;
- ▶ kā risināt noteiktus izaicinājumus;
- ▶ profesionālas apmācības kvalitāte un pieejamība.

LITERATŪRAS PĀRSKATS

Pēdējo trīsdesmit / četrdesmit gadu laikā lēnām, bet tomēr pastāvīgi tiek publicēta literatūra, kurā pausts atbalsts strīdīgu tēmu mācīšanai pilsoniskā un cilvēktiesību izglītībā, vienlaikus uzsverot būtiskās problēmas, ar kurām skolotāji saskaras, pārrunājot strīdīgas tēmas klasē. Šajā literatūras klāstā ietilpst autoru izdevumi un rediģēti sējumi (piemēram, Berg et al 2003; Claire, Holden 2007; Cowan, Maitles 2012; Hess 2009; Stradling 1984), žurnālu raksti (piemēram, Ashton, Watson 1998; Clarke 1992; Dearden 1981; Kelly 1986; Soley 1996; Wilkins 2003) un virkne praktiskas vadlīnijas un **tiešsaistes resursi** skolotājiem (piemēram, Huddleston, Kerr 2006; CitizED 2004; Citizenship Foundation 2004; Clarke 2001; Crombie, Rowe 2009; CDVEC 2012; Fiehn 2005; LSN 2006; Oxfam 2006; Richardson 2011).

■ Visi šo publikāciju sagatavotāji piekrīt tam, ka strīdīgu tēmu mācīšana būtiski palīdz jauniešiem iemācīties iesaistīties demokrātiskā dialogā ar personām, kurām ir atšķirīgs viedoklis. Eiropas Padomes izstrādātajā metodiskajā materiālā par skolotāju kompetencēm izglītošanai demokrātiskas pilsonības un cilvēktiesību izglītības jomā (Eiropas Padome 2009) ir atzīts, ka spēja attīstīt **skolēnu diskutēšanas prasmes**, īpaši saistībā ar jūtīgiem un strīdīgiem jautājumiem, ir svarīga skolotāju kompetence.

■ Eiropas Padomes izstrādātajā metodiskajā materiālā par skolotāju kompetencēm izglītošanai demokrātiskas pilsonības un cilvēktiesību izglītības jomā (Eiropas Padome 2009) ir atzīts, ka skolotāju kompetence attīstīt analītiskās un kritiskās domāšanas prasmes – piemēram, informācijas avotu izvērtēšanai un neobjektivitātes pazīmju atpazīšanai, kā arī valodas attīstības veicināšanai – ir svarīgs strīdīgu tēmu risināšanas aspekts. Tas, cik kvalitatīvi klasē un skolā tiek pārrunātas strīdīgas tēmas, ir nesaraujami saistīts ar skolēnu valodas (gan rakstīšanas, gan runāšanas, gan dzirdētā saprašanas) attīstības kvalitāti. Jo labāk attīstītas skolēna valodas prasmes, jo viņam vieglāk identificēt un izšķirt dažādos avotos pieejamo informāciju, skaidri un precīzi paust savu nostāju, kā arī mierīgi un daiļrunīgi diskutēt ar citiem. Jo mazāk attīstītas valodas lietošanas prasmes, jo lielāka varbūtība, ka skolēns būs pārņemts ar attiecīgo jautājumu un apjuks viedokļu gūzmā, tāpēc izvēlēsies aizskarošu un agresīvu valodu, jo viņam šķitīs, ka viņš šai vārdu cīņā zaudē.

KAS IR STRĪDĪGA TĒMA?

■ Terminu “**strīdīga tēma**” atkarībā no vietas lieto dažādi. Tomēr atšķirības nav pārāk būtiskas - tie galvenokārt ir vienas interpretācijas dažādi varianti, nevis radikāli atšķirīga izpratne.

■ Pilotprojektā iesaistīto Eiropas valstu pārstāvji uzskata, ka terminu “strīdīga tēma” vislabāk skaidrot šādi:

“Tēma, kuras apspriešana raisa spēcīgas emocijas un veicina viedokļu dažādību kopienā un sabiedrībā”.

■ Parasti strīdīgu tēmu raksturo domstarpības vai problēmas, kas ir aktuālas, raisa spēcīgas emocijas, rada pretrunīgus paskaidrojumus un risinājumus, kuru pamatā ir dažādi uzskati vai vērtības un / vai konkurējošas intereses, kas šķēļ sabiedrību. Bieži vien šādas tēmas ir ļoti komplicētas, un parasti par tām nevar runāt, atsaucoties uz pierādījumiem vien.

■ Jautājumā par strīdīgu tēmu mācīšanu valda uzskats, ka lielākās grūtības skolotājiem sagādā tieši to tendence raisīt spēcīgas emocijas gan klasē, gan ārpus tās. Daudzi uzskata, ka strīdīgas tēmas raksturīgākā pazīme ir tās “politiskais jutīgums”. Proti, tā ir tendence modināt sabiedrībā – skolēnu, vecāku, skolas darbinieku, reliģisko un sabiedrības vadītāju, valsts iestāžu, pat pašu pedagogu starpā – aizdomas,

dusmas vai raizes.¹

■ Būtu lietderīgi izšķirt divus strīdīgu tēmu veidus, proti, **ieilgušas problēmas**, piemēram, reliģiskā sašķeltība un spriedze atšķirīgu sabiedrības grupu starpā vairākās Eiropas valstīs, un **nesen aktualizējušās problēmas**, piemēram, pieaugošās bažas par reliģisko ekstrēmismu, vardarbību un jauniešu ideoloģisko ietekmēšanu un radikalizēšanos Eiropā vai aizvien biežāk novērojamā iebiedēšana kibertelpā un identitātes zādzība tiešsaistē. Abi šie strīdīgo tēmu veidi rada līdzīgus izaicinājumus skolotājiem, lai gan galvenā būtība ir atšķirīga. Apspiežot ieilgušas problēmas, skolotājam ir jāprot no jauna sākt runāt par šo jautājumu, proti, rast jaunus apspriežamus aspektus, vienlaikus cenšoties novērst vēl lielāku atsvešinātību konkrētu grupu vai personu starpā. Savukārt, apspriežot nesenu aktualizējušās problēmas, svarīgi saprast, kā reaģēt uz pēkšņām skolēnu diskusijām, sameklēt ticamu informāciju par konkrēto tematu un izturēties diskusijas laikā.

■ Attieksme mainās, un arī **apstākļi var būt dažādi**, tāpēc jautājums, ko šobrīd uzskatām par pretrunīgu vai strīdīgu, kādā citā brīdī šķitīs diezgan nekaitīgs, turklāt jautājums, kas vienā vietā šķiet strīdīgs, kādā citā var tādš nemaz nešķīst. Piemēram, jautājums par valsts finansētu veselības aprūpi raisa asas debates ASV, savukārt, daudzās Eiropas valstīs par to gandrīz nemaz nerunā.² Dažu Eiropas valstu mācību saturā tiek rūpīgi skatīts jautājums par seksuālo orientāciju un reliģiskajām atšķirībām, savukārt citās tam pievērš mazāk uzmanību. Tāpat jautājums, ko vienā skolā vai pat tikai klasē uzskata par strīdīgu, kādā citā var raisīt vienaldzību.³

■ Varbūt tieši tāpēc nav mēģināts vai ir reti mēģināts **iedalīt** strīdīgas tēmas dažādos tipos. To darījis vienīgi Roberts Stradlings [*Robert Stradling*] (Stradling 1984), kurš izstrādājis tipoloģiju, kas balstīta uz šādiem domstarpību aspektiem:

- ▶ Kas ir noticis?
- ▶ Kāds ir situācijas iemesls?
- ▶ Kādi ir vēlamie risinājumi?
- ▶ Kāda ir piemērotākā stratēģija?
- ▶ Kādas ir šādas stratēģijas iespējamās sekas?⁴

■ Turklāt R.Stradlings (Stradling 1984) izšķir **šķietami strīdīgas tēmas un pēc būtības strīdīgas tēmas**. Pirmajā gadījumā, vismaz principā, ir iespējams rast risinājumu, aplūkojot pierādījumus. Otrajā gadījumā problēmas sakne ir nevienprātība pamata uzskatos vai vērtējumā, un šo problēmu atrisināt ir grūtāk.⁵

KĀPĒC JĀMĀCA STRĪDĪGAS TĒMAS?

■ R.Stradlings (Stradling 1984) min divu veidu pamatojumu tam, kāpēc būtu jāamāca strīdīgas tēmas, proti, ir "uz rezultātu vērstš" un "uz procesu vērstš" pamatojums.

a) Uz rezultātu vērstš pamatojums

■ Pievēršoties uz rezultātu vērstam pamatojumam, jautājumu skata kā pašu par sevi svarīgu, jo tas ir saistīts ar "nozīmīgām mūsdienu sociālajām, politiskajām, ekonomiskajām vai morālajām problēmām" un vai tam ir "tieša nozīme skolēnu dzīvē".⁶ Šis ir viens no galvenajiem Bernarda Krika [Bernard Crick] (Crick 1998) ziņojumā minētajiem iemesliem strīdīgu tēmu mācīšanai Apvienotajā Karalistē:

"[...] Strīdīga tēma ir svarīga pati par sevi, un – ja sabiedrību par to neinformē un tā netiek apspriesta – rodas ievērojama un liela plaīsa jauniešu mācību pieredzē."⁷

---

1. Stradling 1984: 2
2. Hess 2009
3. Stradling 1984
4. Stradling 1984: 2-3
5. Stradling 1984: 2
6. Stradling 1984: 3
7. B. Krika ziņojums (Crick 1998: 10.4.)

■ Cits arguments ir šāds: ir svarīgi ne tikai mācīt strīdīgas tēmas, jo šāda mācīšanās vien ir vērtīga, bet arī kompensēt vienpusējo un mulsošo manieri, kādā atsevišķus jautājumus skata plašsaziņas līdzekļos. Tāpēc Eleina Skarata [*Elaine Scarratt*] un Jons Deivisons [*Jon Davison*] (Scarratt, Davison 2012) norāda:

“Plašsaziņas līdzekļu evolūcija ievērojami pakļauj bērņus jūtīgu tēmu, kas būtu jāpārrunā, lai kļiedētu ar tām saistītos mītus, apskatei.”⁸

■ Plašsaziņas līdzekļu avotu un izdevumu izplatība, kā arī to vieglā pieejamība skolēniem jau no agras bērņības, liecina par to, ka mūsdienās šis arguments varētu būt vēl atbilstošāks nekā 2007.gadā, kad par to runāja E.Skarata un J.Deivisons (Scarratt, Davison 2012).

b) Uz procesu vērsts pamatojums

■ Pievēršoties uz procesu vērstam pamatojumam, strīdīgās tēmas būtību uzskata par mazāk svarīgu nekā kompetenču vai pilsoniskās attieksmes mācīšanos un uzvedības apgūšanu, ko var panākt, tikai aktīvi iesaistot skolēnus. Tas ietver:

- ▶ **attiecībā uz mācību priekšmetu** – piemēram, saprast, ka no pretrunām nav jābaidās, jo tā ir demokrātijas daļa, spēt pieklājīgi un produktīvi pārrunāt strīdīgus jautājumus, iepazīties ar dažādām stratēģijām, saprast, ka demokrātijā ikvienas personas viedoklis ir svarīgs;⁹
- ▶ **vairākās mācību programmās** – piemēram, valodas un komunikācijas prasmes, pārlicība un lietpratība cilvēku attiecībās¹⁰, labākas dialoga uzturēšanas un domāšanas prasmes¹¹, informācijas apstrāde, spriestspēja, prasme uzdot jautājumus, radošā domāšana un prasmes izvērtēt¹²;
- ▶ **pilsoniskā uzvedība** – padziļināta interese par politiskajiem notikumiem¹³, iestāšanās par demokrātijas vērtībām, aktīvāka iesaistīšanās politikas norisēs¹⁴ plašākas pilsoniskās zināšanas, lielāka interese pārrunāt sabiedrībai aktuālus jautājumus ārpus skolas, kā arī, visticamāk, dalība vēlēšanās vai iesaistīšanās brīvprātīgajā darbā¹⁵.

KĀDI IR GALVENIE IZAICINĀJUMI

■ Ar strīdīgu tēmu mācīšanu saistītos izaicinājumus varētu iedalīt piecās grupās:

- ▶ (a) mācīšanas stils;
- ▶ (b) skolēnu jūtu aizsardzība;
- ▶ (c) psiholoģiskais klimats klasē un kontrole;
- ▶ (d) speciālu zināšanu trūkums;
- ▶ (e) reakcija uz negaidītiem jautājumiem un komentāriem.

a) Mācīšanas stils

■ Mācīt strīdīgas tēmas nav tas pats, kas pastāstīt skolēniem par kādu vispārpieņemtu zināšanu objektu. Pārrunājot kādu strīdīgu tēmu, nav iespējams stāvēt malā un ieturēt akadēmisku distanci, kā to varētu citos gadījumos. Mācīšanas un mācību procesu ietekmē viedoklis un attieksme, ko klasē pauž gan skolotājs, gan skolēni; attieksme pret šādu jautājumu nevar būt neitrāla.¹⁶

■ Valda uzskats, ka viena no galvenajām problēmām saistībā ar strīdīgu tēmu mācīšanu, ir **neobjektivitātes risks**¹⁷ (kā norādīts, piemēram, Crick 1998; PSHE Association 2013; Oxfam 2006). Dažkārt par problēmu uzskata ne tikai neobjektivitātes risku, bet arī skolotāja bažas par to, ka viņam varētu pārņemt neobjektivitāti. Šīs bažas vēl vairāk saasina atbildības kultūra, kas ir raksturīga dažām mūsdienīgu izglītības sistēmām¹⁸. Kā norāda Diāna Hesa [Diana Hess] (Hess 2009), lai gan parasti šādām bažām nav iemesla,

8. Scarratt and Davison (2012), p38

9. Hess (2009), p162

10. Claire & Holden (2007)

11. Wegerif (2003)

12. Lambert & Balderstone (2010), p142

13. Soley (1996)

14. Hess (2009), p31

15. Civic Mission of Schools Report, quoted in Hess (2009) p28

16. Stradling (1984)

17. e.g., Crick Report (1998), PSHE Association (2013), Oxfam (2006)

18. Clarke (2001)

dažkārt tomēr tās ir pilnībā pamatotas. D.Hesa min piemēru par dažiem Ņujorkas skolotājiem, kurus disciplināri sodīja un dažos gadījumos pat atlauda no darba par to, ka viņi 11.septembra tematu skatīja kā strīdīgu tēmu.¹⁹ Nesen arī Apvienotajā Karalistē (AK) skolu inspekcija Ofsted sauca vairākas skolas pie atbildības par to, ka tajās netika īstenoti stingrāki pasākumi, lai atturētu skolēnus apmeklēt tīmekļa vietnes par islāma ekstrēmismu vai sociālajos medijos apmainīties ar šo informāciju ar citiem skolēniem. Šā iemesla dēļ Ofsted samazināja dažu skolu reitingu no "izcila" uz "neatbilstoša", jo pastāvēja bažas par minēto skolu spēju aizsargāt skolēnus.²⁰

■ Literatūrā daudz runā par to, kādam jābūt mācīšanas stilam, lai **mazinātu neobjektivitātes risku / aizdomas par neobjektivitāti** pārrunās par strīdīgu tēmu. Būtiska nozīme ir tam, kā skolotājs izmanto savu pieredzi un uzskatus un vai izvēlas atklāt tos arī saviem skolēniem. Turklāt ir svarīgi, kā skolotājs izturas pret skolēnu pieredzi un uzskatiem, īpaši tad, ja strīdīgā tēma var tieši vai netieši attiekties uz kādu skolēnu un / vai viņa ģimeni.

■ R.Stradlings (Stradling 1984) izšķir četrus mācīšanas stilus²¹, kas ar zināmām variācijām (t.i., parasti papildinot ar citiem mācīšanas stiliem) ir aprakstīti vairākās secīgās publikācijās.²² Proti:

- ▶ **"Neitrāls vadītājs"** – lai īstenotu šādu taktiku, skolotājs nekādā gadījumā nedrīkst paust savu viedokli vai izteikt apgalvojumus, jo viņa uzdevums ir tikai veicināt diskusiju. Lai gan šādā veidā var samazināt nepamatotas skolotāja ietekmes risku, dažkārt var būt grūti savaldīties, īpaši gadījumā, ja tiek pausti uz nepareizu informāciju balstīti uzskati. Turklāt dažreiz ar šādu pieeju var pat nostiprināt pastāvošo attieksmi un aizspriedumus. Ir izskanējis arī viedoklis, ka šādā veidā var rasties šaubas par ticamību skolotājam klasē.
- ▶ **"Līdzsvarota pieeja"** – lai īstenotu šādu taktiku, skolotājam pēc iespējas jāpārliecina skolēni ar dažādiem viedokļiem kādā jautājumā, neatklājot pašam savus uzskatus. Lai gan šāda pieeja parāda, ka nevienam jautājumam nav tikai divas dimensijas, turklāt iepazīstina skolēnus ar idejām un argumentiem, ko tie citādi neapjaustu, šī pieeja tomēr var radīt priekšstatu, ka visi viedokļi ir vienlīdz pamatoti un balstās uz pierādījumiem. Turklāt, šādā gadījumā, iespējams, ir jāļauj paust arī ļoti radikālu nostāju, kas var nostiprināt valdošos aizspriedumus.
- ▶ **"Sātana advokāts"** – lai īstenotu šādu taktiku, skolotājam ir apzināti jāatbalsta viedoklis, kas ir pretrunā skolēnu paustajam. Lai gan šādā veidā var nodrošināt, ka tiek pausti un nopietni uzklauti dažādi viedokļi, skolēniem var rasties kļūdaini priekšstats, ka skolotājs atbalsta kādu šādi pausto nostāju. Turklāt, ja kādu nostāju pamato kā īpaši labu, arī tas var nostiprināt valdošos aizspriedumus.
- ▶ **"Atklāta saistība"** – lai īstenotu šo taktiku, skolotājam kādā jautājuma apspriešanas brīdī ir jāatklāj savi uzskati. Lai gan šādā veidā skolēni uzzina un ņem vērā skolotāja aizspriedumus, kā arī iemācās reaģēt strīdīgu tēmu iztīrīšanā, pastāv risks, ka skolēni konkrēto uzskatu pieņems tāpēc vien, ka tas ir viņu skolotāja uzskats.
- ▶ **"Sabiedrotais"** – lai īstenotu šo taktiku, skolotājam ir jānostājas atsevišķa skolēna vai skolēnu grupas pusē. Lai gan šādā veidā vājākie skolēni vai sociāli atstumtu skolēnu grupa iegūst balsi un viņi uzzina, kā iespējams pamatot un izstrādāt argumentus, pastāv risks, ka pārējiem skolēniem radīsies priekšstats, ka skolotājs vienkārši izmanto šo grupu, lai popularizētu savu viedokli, vai uzskatis šo situāciju par favorītisma gadījumu.
- ▶ **"Oficiālā nostāja"** – lai īstenotu šo taktiku, skolotājam ir jāpopularizē valsts iestāžu nostāja. Šādā veidā mācību procesam tiek piešķirta likumīga dimensija, un skolotājs tiek pasargāts no valsts iestāžu apvainojumiem, tomēr, ja skolotāja uzskati atšķiras, viņš var justies kompromitēts, kā rezultātā skolēniem var rasties priekšstats, ka diskusijām nav nozīmes, jo svarīgs ir tikai viens viedoklis.

b) Skolēnu jūtu aizsardzība

■ Cits izaicinājums ir iespēja, ka strīdīgas tēmas iztīrīšana var negatīvi ietekmēt **skolēnu jūtas vai pašcieņu**.

■ Valda uzskats, ka, **ļaujot skolēniem brīvi paust** savu viedokli par kādu

19. Hess 2009: 25

20. Skat., piemēram, rakstu 2014.gada 20.novembra laikrakstā The Guardian vietnē: <http://www.theguardian.com/education/2014/nov/20/church-england-school-john-cass-ofsted-downgraded-extremism>.

21. Stradling 1984: 112–113

22. Piemēram, B.Krika ziņojums (Crick1998), Fiehn 2005.

problēmu, pedagogs "oficiāli" apstiprina dažādu radikālu uzskatu paušanu un attieksmes izrādīšanu. Pastāv iespējamība, ka tāpēc citi skolēni jutīsies aizskarti, apvainoti vai sociāli atstumti un radīsies naidis un šķelšanās klasē vai ārpus tās.²³

■ Sāra Filpota [*Sarah Philpott*] un līdzautori (Philpott et al 2013) secinājuši, ka skolotāji ir ļoti noraižējušies par **skolēnu nihilismu pret vienaudžiem** situācijās, kad tiek apspriesti atšķirīgi viedokļi. Savā pētījumā skolotāji informēja, ka skolēni bieži vien kļūst emocionāli un viņiem šķiet, ka viņiem "uzbrūk", jo, viņuprāt, klasesbiedru komentāri ir aizskaroši, jo īpaši diskusijās par reliģiju un starpkultūru jautājumiem.

■ Dažreiz skolēniem šķiet, ka arī **pedagogs viņiem "uzbrūk"**, jo tiek apspriests temats, kas, pēc šo skolēnu domām, parāda viņus negatīvā gaismā, vai tiek norādīts, ka viņu patiesie uzskati ir neatbilstoši vai "politiski nekorekti". S.Filpota un līdzautori (Philpott et al 2013) pierakstījuši kāda skolotāja viedokli par skolnieci, kura atteicās piedalīties diskusijās par islāmu, jo uzskatīja, ka skolotājs vēlas "nosodīt viņas reliģiju". Šāda problēma novērojama daudzās Eiropas valstīs, kurās, cilvēkiem un ģimenēm pārvietojoties un mainot dzīvesvietu, veidojas multikulturālas kopienas un skolas, īpaši lielajās pilsētās, un iedzīvotāju vidū ir dažādu reliģisko virzienu pārstāvji.

■ Šādās situācijās pastāv risks, ka skolēni sāks nodarboties ar **pašcenzūru** vai vispār **atteiksies no mācību procesa** – iebiedēšanas un mobinga dēļ vai tādēļ, ka ir bailes par to, ka vienaudži viņus varētu uzskatīt par "politiski nekorektiem" vai vienkārši izstumt no sabiedrības.²⁴

c) *Psiholoģiskais klimats klasē un kontrole*

■ Cits izaicinājums saistībā ar strīdīgu tēmu mācīšanu ir psiholoģiskais klimats klasē un kontrole, kā arī bailes par to, ka diskusijas dalībnieki varētu "pārmērīgi iekarst". Ja apskatāmā tēma var raisīt spēcīgas emocijas, klasē var sākties šķelšanās, sanaidojot skolēnus un tādējādi apdraudot psiholoģisko klimatu un kārtību klasē. Pastāv bažas, ka skolēnu starpā jebkurā brīdī var saasināties konflikts un situācija var kļūt nekontrolējama, iedragājot skolotāja autoritāti un negatīvi ietekmējot skolēnu un skolotāja turpmākās attiecības. Dažkārt rodas bažas arī par to, ka tas var kaitēt skolotāja profesionālajam stāvoklim un personībai. Piemēram, ja diskusijas laikā skolotājs zaudē kontroli, tas, visticamāk, iedragās viņa autoritāti nākotnē konkrētajā klasē. Ārkārtējos apstākļos skolēni vai vecāki, vai sabiedrības pārstāvji var pat sākt sūdzēties par skolotāju, mudinot valsts ierēdņus sākt pārbaudi vai publiski nopelt skolotāju, vai pat atlaist no darba.

■ Ar psiholoģiskā klimata klasē un kontroli saistītās problēmas ir īpaši aktuālas tiem, kuri vēl tikai studē pedagoģiju, un / vai tiem, kuri ir nupat sākuši strādāt mācību iestādē. Tieši tāpēc norādījumos par strīdīgu tēmu mācīšanu ir teikts, ka **ir jāsaprot stratēģija konfrontējošu situāciju novēršanai** klasē un jāuzmanās, lai diskusijas dalībnieki klasē neiekarstu un savas pārrunas neturpinātu ārpus klases telpas.²⁵

■ Grūtības nodrošināt klasē kontroli visbiežāk rodas brīžos, kad ar skolēniem tiek uzsāktas diskusijas. Tas nav nekas pārsteidzošs, jo pat pieredzējušiem skolotājiem var nebūt viegli kontrolēt diskusijas. Lai to izdarītu, ir jāprot ieviest kārtību, ir rūpīgi jāsaprotas un pastāvīgi jāveic pašanalīze, kā arī jāspēj elastīgi reaģēt un domāt patstāvīgi.²⁶

■ Salīdzinājumā ar bailēm par diskusijas dalībnieku iekaršanu mazāk tiek runāts par citu, tikpat svarīgu aspektu, proti, risku, ka diskusijas tā īsti nesāksies jeb diskusijas dalībniekiem apskatāmā tēma būs **vienaldzīga**. R.Stradlings (Stradling 1984) novērojis, ka pat jautājumos, kuri šķēļ pārējo sabiedrības daļu, skolotāji var saskarties ar pilnīgu **apātiju**. Jo īpaši tas attiecas uz gadījumiem, kad jārunā par ieilgušām strīdīgām tēmām, proti, tādām, attiecībā uz kurām nostājas un viedokļi ir labi zināmi un neraisa ne skolēnu, ne skolotāju interesi. Kā reaģēt uz **neapstrīdamu vienprātību** vai apātiju – lūk, vēl viena problēma, ar kuru ir jāsaprotas skolotājiem.²⁷

23. Crombie, Rowe 2009.

24. Crombie, Rowe 2009.

25. Piemēram, CDVEC MĀCĪBU PROGRAMMAS IZSTRĀDES NODAĻA (2012).

26. Huddleston, Rowe 2015.

27. Stradling 1984: 11

d) Speciālu zināšanu trūkums

■ Nereti šķiet, ka ar strīdīgu tēmu mācīšanu saistītās problēmas rodas šo tēmu **sarežģītības un maiņības** dēļ. Tās no skolotāja prasa tādas zināšanas, ar kādām citās mācību programmas disciplīnās parasti nav jāsaskaras. Valda uzskats – lai pareizi izprastu dažu šādu tēmu sarežģītību, ir vajadzīgas “vismaz nelielas zināšanas par attiecīgajiem ekonomiskajiem, socioloģiskajiem, politiskajiem, vēsturiskajiem un psiholoģiskajiem faktoriem”.²⁸ Īpaši svarīgi tas ir gadījumos, kad runa ir par strīdīgām tēmām, kuras kļuvušas aktuālas **pavisam nesen**. Tā kā šīs tēmas ir aktuālas, tās pastāvīgi mainās, tāpēc skolotājiem ir grūti gūt pareizu izpratni vai izsekot līdz izmaiņām, vai paredzēt iespējamo notikumu gaitu. R.Stradlings (Stradling 1984) norādījis, ka tās ir tik mūsdienīgas, ka ir “grūti rast tādus mācību materiālus, kuros šīs tēmas būtu pienācīgi jeb līdzsvaroti skatītas”, turklāt pastāv risks, ka informācijas avoti, kas skolotājiem ir jāizmanto, ir “neobjektīvi, nepilnīgi un pretrunīgi”.²⁹ Īpašs izaicinājums ir plašsaziņas līdzekļu izdevumu un sociālās tīklošanas vietņu pārpilnība, jo bieži tajos par šādām tēmām ziņo un tās komentē reālajā laikā.

■ Patriks Klārks [Patrick Clarke] (Clarke 2001) norādījis, ka skolotāji izvēlas nerunāt par strīdīgām tēmām ne tikai to sarežģītības dēļ, bet arī tāpēc, ka paši nepārzina konkrēto tēmu, piemēram, ar cilvēktiesībām saistītu problēmu, kas kļuvusi aktuāla kaut kur tālu citā pasaules malā, vai jautājumu par Eiropas Kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) līkločiem, par ko jārunā pilsētas skolotājam, kurš strādā lauku skolā, vai jautājumu par islāma ekstrēmismu, par kuru jāstāsta skolotājam, kurš strādā monokultūras vidē kādā mazpilsētas skolā. Tas var mulsināt skolotājus, kuri ir raduši būt temata “eksperta” lomā un kurus skolēni apbrīno viņu zināšanu dēļ.

e) Reakcija uz negaidītiem jautājumiem un komentāriem

■ Visbeidzot jārunā par to, kā vispiemērotāk reaģēt uz **negaidītiem skolēnu komentāriem vai jautājumiem** par kādu strīdīgu tēmu. Tā kā skolēni savos viedtālrunos un klēpj datoros var pastāvīgi piekļūt internetam un sociālajiem medijiem, **nav iespējams paredzēt**, par kādām tēmām viņi varētu sākt runāt, kad viņi varētu sākt par tām runāt vai kā tas varētu ietekmēt pārējos skolēnus un psiholoģisko klimatu klasē vai skolā vispār. S.Filpotas un līdzautoru pētījumā (Philpott et al 2013) teikts, ka skolotāji šo jautājumu uzskata par vienu no lielākajiem izaicinājumiem strīdīgu tēmu mācīšanā.

KĀ TIKT GALĀ AR IZaicinājumiem?

■ Parasti uzskata, ka **nav vienas vienkāršas atbildes** uz izaicinājumiem, kas saistīti ar strīdīgu tēmu mācīšanu. Piemēram, R.Stradlings (Stradling 1984) norādījis:

“Nav iespējams vienkārši izvirzīt konkrētus, visās situācijās ievērojamus, noteikumus par strīdīgu tēmu mācīšanu. Skolotājam ir jāņem vērā skolēnu zināšanas, vērtības un pieredze, ko tie ienes klasē; ir jāņem vērā citās mācību stundās izmantotās mācību metodes; ir jāņem vērā gaisotne klasē [...], kā arī skolēnu vecums un spējas.”³⁰

■ Tā kā darbam dažādos apstākļos klasē ir jāpiemēro dažādas metodes un stratēģijas, turklāt nav nekādu garantiju, ka stratēģija, kas darbā ar vieniem skolēniem šķiet veiksmīga, noderēs arī darbā ar citiem skolēniem, ir **uzmanīgi jāattiecas pret kontekstu un jāspēj reaģēt elastīgi**.

■ Turpmāk minēti vairāki no dažādiem literatūras avotiem aizgūti praktiski ierosinājumi attiecībā uz to, ko iepriekš minētais varētu nozīmēt praksē. Runa ir par šādiem aspektiem:

- ▶ skolotāja sevis apzināšanās un pašanalīze;
- ▶ izpratne par strīdīgu tēmu būtību un to radītajām grūtībām;
- ▶ izpratne par klases un skolas vides veidošanu;
- ▶ spēja izmantot un piemērot virkni dažādu mācīšanas stilu;
- ▶ atbilstošas gaisotnes radīšana klasē un atbalsts demokrātiskai skolas kultūrai;
- ▶ skolēnu iepazīstināšana ar struktūru un stratēģijām;
- ▶ atturēšanās no “vizīnoša eksperta” lomas;
- ▶ skolēnu apmācīšana neobjektivitātes identificēšanai;

28. Stradling 1984: 3

29. Stradling 1984: 4

30. Stradling 1984: 11

- ▶ spēja plānot un efektīvi vadīt diskusijas;
- ▶ spēja izmantot un piemērot virkni specializētu mācīšanas paņēmienu;
- ▶ citu ieinteresēto personu un skolotāju iesaistīšana.

Turpmāk materiālā sīkāk skatīts katrs no šiem praktiskajiem ierosinājumiem.

a) Skolotāja sevis apzināšanās un pašanalīze

■ Skolotājam ir jāapzinās personīgā pieredze saistībā ar konkrēto tēmu un jābūt uzmanīgam attiecībā uz to, kā šī pieredze var ietekmēt pārrunas par tēmu klasē. Valda uzskats – lai varētu mācīt strīdīgas tēmas, ļoti svarīgs aspekts ir skolotāja pašanalīze, kurā viņš novērtē savus uzskatus un vērtības, kā arī to, kā tas ietekmē viņa darbu un saskarsmi ar skolēniem gan individuālā, gan kolektīva līmenī. Šajā procesā ir būtiski saprast, kā izlīdzināt personīgo un publisko. Lai gan skolotājam var šķist piemēroti neatklāt savu viedokli kādā jautājumā, citreiz var būt ļoti piemēroti izstāstīt savu pieredzi. Personīgās pieredzes atklāšana dažkārt var papildināt pierādījumus par kādu tematu un palīdzēt skolēniem saprast un padziļināt savu skatījumu. Piemēram, skolotājs, kurš pats ir cietis no iebiedēšanas tiešsaistē, var nolemt, neiedziļinoties sīkākās personīgās detaļās, pastāstīt par šo pieredzi skolēniem, lai viņi varētu labāk izprast šādas iebiedēšanas ietekmi un sekas.

b) Izpratne par strīdīgu tēmu būtību un izaicinājumiem

■ Ir svarīgi saprast, kāpēc kāda tēma kļūst strīdīga, kādas problēmas ir saistītas ar šādu tēmu mācīšanu un ko reāli var sasniegt klasē, mācot par šīm tēmām. Parasti vadlīnijās un mācību materiālos vispārīgi izklāsta strīdīgu tēmu būtību, **iegunumus**, ko sniedz šādu tēmu iekļaušana mācību saturā, kā arī **iespējamus riskus**, kuru varbūtība ir jāizvērtē, pirms tiek izvēlēta konkrēta mācību metode un stratēģija. Aprobējot šo materiālu, tika gūta izpratne par to, kādas tēmas uzskata par strīdīgām vairākās Eiropas valstīs, bet kādas – atsevišķās valstīs. Piemēram, lielākajā daļā aprobācijā iesaistīto valstu uzskatīja, ka strīdīgas tēmas ir jautājums par dzimumu vienlīdzību, izglītību veselības un seksuālās audzināšanas jomā, kā arī rasismu. Savukārt, jautājums par valsts ierēdņu korumpētību bija strīdīgs Albānijā, jautājums par politiku Eiropas Savienības migrācijas jomā bija strīdīgs Apvienotajā Karalistē un jautājums par to, vai maksa par ūdeni būtu jānosaka pēc ūdenskaitītāja rādījumiem, īpaši jutīgs bija Īrijas Republikā.

c) Izpratne par klases un skolas vides veidošanu

■ Viens no priekšnoteikumiem tam, lai saprastu, kura tēma varētu būt strīdīga un kā to delikāti risināt, ir praktiskas zināšanas par vairākiem potenciāli jutīgiem jautājumiem katrā klasē, visā skolā un apkārtnē sabiedrībā, kā arī, iespējams, zināšanas par vietējo iestāžu oficiālo nostāju. Savā pētījumā par klašu daudzveidību D.Hesa (Hess 2009) secināja, ka pretrunas individuāla skolēna uzskatos (iekšējā dažādība) un skolēnu starpā (savstarpējā dažādība) ir lielākas nekā varētu šķist.

■ Šā mācību materiāla izstrādes aprobācijas posmā tika novērots, ka valstīs, kurās ņem vērā konteksta zināšanas, ir svarīgi veidot apmācības aktivitātes par tēmām, kas ir strīdīgas šo valstu kontekstā. Piemēram, Apvienotajā Karalistē viens no apmācībā skatītajiem skolotāju jautājumiem bija par to, kā rīkoties gadījumos, kad dažas politiskās partijas pauž naidīgu reakciju pret imigrāciju, īpaši tad, ja to pastiprina musinošas ziņas plašsaziņas līdzekļos. Spānijā viens no skartajiem tematiem bija jauniešu bezdarba augstais līmenis, ko izraisījusi ekonomikas lejupslīde. Albānijā tika akcentēta izvairīšanās no nodokļu maksāšanas, savukārt, Kiprā un Īrijas Republikā tika skarts jautājums par pretrunīgu sabiedrības attieksmi pret izglītību seksuālās audzināšanas un veselības jomā.

d) Spēja izmantot un piemērot virkni dažādu mācīšanas stilu

■ Spēja izmantot dažādas vispārīgas mācību metodes un zināt, kad un kā tās veiksmīgāk piemērot praksē, tiek uzskatīta par ļoti būtisku, jo palīdz gan mazināt neobjektivitātes risku, gan skolēniem saskatīt jaunas vērtības un priekšstatus. Skolotājiem ir jāiepazīstas ar attiecīgajām pieejām, to sniegtajām priekšrocībām un nepilnībām un apstākļiem, kādos šīs pieejas ir vispiemērotākās. R.Stradlings (Stradling 1984) un citi autori ierosinājuši četras taktikas – “neitrāls vadītājs”, “līdzsvarota pieeja”, “sātana advokāts” un “atklāta saistība” – par tām un dažām to variācijām atkārtoti runāts dažādās secīgās publikācijās. Jaunākajā literatūrā piedāvātas vēl divas pieejas, proti, “sabiedrotais” un “oficiālā nostāja”. Turklāt valda uzskats, ka

skolotājiem vajadzētu pastāstīt skolēniem par izmantotajām mācību metodēm un to izvēles pamatotību.³¹

e) *Atbilstoša psiholoģiskā klimata veidošana klasē un atbalsts demokrātiskai skolas kultūrai*

■ Literatūrā uzsvērts tas, cik svarīgs ir psiholoģiskais klimats klasē un visā skolā – nereti to dēvē par “demokrātisku skolas kultūru”. Proti, tai ir jābūt “atvērta un netiesājīga”³², tādai, kurā valda “godīgums un uzticēšanās personāla un audzēkņu starpā”³³ un kurā “skolēniem nav bail paust pamatotu viedokli, kas ir pretrunā skolotāja vai citu skolēnu viedoklim”³⁴. Viens no svarīgākajiem priekšnoteikumiem šāda psiholoģiskā klimata radīšanai ir **ricības kodekss** vai **klases/skolas noteikumi** par to, kā skolēniem būtu jāizturas situācijās, kad rodas domstarpības kādā jautājumā, proti, tie ir **pamatnoteikumi** diskusijām.³⁵ Valda uzskats, ka šos noteikumus visveismīgāk ievēro tad, ja to izstrādē ir iesaistīti arī paši skolēni, tie atrodas visiem labi redzamā vietā un tie ir papildināmi un pastāvīgi pārskatāmi.³⁶

f) *Skolēnu iepazīstināšana ar struktūru un stratēģijām*

■ Valda uzskats, ka ir svarīgi ne tikai radīt pareizo psiholoģisko klimatu, bet arī sistemātiski pilnveidot skolēnu izpratni par demokrātiska diskursa noteikumiem, kā arī pilnveidot analītisku pieeju, kas ir nepieciešama, apskatot strīdīgas tēmas. Tas nozīmē, ka skolēni ir jāiepazīstina ar “demokrātijas principu ievērošanu”, un “to, ka indivīdi un grupas būtībā nav vienprātis par to, kādā sabiedrībā tie vēlētos dzīvot”³⁷, kā arī jāsniedz tiem “**konceptuāla struktūra**”, kas tiem ļaus analizēt sabiedrībā valdošās nesaskaņas³⁸ un atzīt to, ka ir jābūt iecietīgiem un jāvēlas risināt strīdus sarunu un pārrunu ceļā (dodoties uz vēlēšanām), nevis ar vardarbību.³⁹ Turklāt, skolēni ir jāiepazīstina ar “stratēģijām, lai iesaistītos” diskusijās.⁴⁰

g) *Atturēšanās no “vizinoša eksperta” lomas*

■ Daudzas strīdīgas tēmas ir sarežģītas un pastāvīgi mainās. Ir izskanējis ierosinājums vismaz dažos gadījumos skolotājam atturēties no “vizinoša eksperta” lomas un tā vietā izvēlēties mācīt konkrētu tēmu, pievēršoties **izziņai vai uz problēmu vērstai mācīšanai**.⁴¹ Tādā gadījumā skolotājs uzņemtos drīzāk moderatora lomu, kura uzdevums ir veicināt skolēnu vēlmi izzināt un debatēt, moderējot skolēnu mijiedarbību, kamēr viņi uzdod jautājumus viens otram par strīdīgo tēmu un pēc vajadzības iepazīstinot ar attiecīgo materiālu, idejām un argumentiem. Piemēram, P.Klārks (Clarke 2001) piedāvājis tādu stratēģiju strīdīgu un sabiedrībai aktuālu tēmu mācīšanai, kas balstīta uz četriem posmiem jeb elementiem, no kuriem katrs piedāvā skolēnam jautājumu kopu, ļaujot skolēnam no dažādiem aspektiem apskatīt konkrēto jautājumu, kā arī nodrošinot pamatotu bāzi sprieduma pieņemšanai. Tie ir: “Par ko ir tēma?”, “Kādi ir argumenti?”, “Kādi ir pieņēmumi?” un “Kā notiek manipulēšana ar argumentiem?”. R.Stradlings (Stradling 1984) identificējis četrus “darba prasmju” kopumus un “stratēģijas jautājuma aplūkošanai”, ko paši skolēni var izmantot, aplūkojot dažādus jautājumus. Tās ir šādas: “kritiska informācijas un pierādījumu diagnosticēšana”, “neērtu jautājumu uzdošana”, “retorikas atpazīšana” un “uzdrīkstēšanās veicināšana”.⁴²

h) *Skolēnu mācīšana neobjektivitātes identificēšanā*

■ Dažās publikācijās uzsvērti ieguvumi, kas ir iespējami, ja skolēniem māca identificēt neobjektivitāti, gan lai palīdzētu viņiem **kritiskāk analizēt tēmas** un lai pēc iespējas samazinātu faktisku vai iespējamu neobjektivitāti.⁴³ Piemēram, Billijs Krombijs [Billy Crombie] un Dons Rouve [Don Rowe] (Crombie, Rowe 2009) aicinājuši mudināt skolēnus kļūt par “neobjektivitātes apkarotājiem”, iemācīties atšķirt viedokli no fakta, kā arī atpazīt emocionālu valodu un baumas plašsaziņas līdzekļu avotos.

31. Crombie, Rowe 2009: 9

32. Crombie, Rowe 2009: 8

33. ACT 2013

34. B.Krika ziņojums (Crick 1998: 10.9.)

35. Piemēram, ACT 2013

36. Piemēram, Crombie, Rowe 2009.

37. Crombie, Rowe 2009.

38. Stradling 1984: 5

39. Crombie, Rowe 2009

40. Hess 2009: 62

41. Stradling 1984: 4

42. Stradling 1984: 115–116

43. Piemēram, B.Krika ziņojums (Crick1998).

i) Spēja plānot un efektīvi vadīt diskusijas

■ Daudzi skolotāji strīdīgas tēmas aplūko tieši klašu diskusijās un literatūrā akcentētas skolotāju **kompetences diskusiju plānošanā un vadīšanā**. Tas paredz, ka pirms diskusijām “pietiekami daudz laika” jāatvēl “tēmas priekšvēstures apzināšanai un izpētei”⁴⁴; debates izmanto nevis tēmas aplūkošanai, bet gan kā noslēgumu vairākiem skolēnu ideju ģenerēšanas pasākumiem, piemēram, lomu spēlei, teātra klubiņam, simulācijai utt.⁴⁵; tiek formulēti jautājumi, izvēloties stimulu un izstrādājot uzdevumus šā stimula aktivizēšanai⁴⁶; kā arī tiek izdomāta stratēģija tādas diskusijas kontrolēšanai, kurā dalībnieki iekarst, piemēram, paziņojot, ka “laiks ir beidzies”⁴⁷.

■ Vairākās publikācijās ieteikts izmantot **struktūru**, kas palīdzētu kontrolēt diskusijas gaitu. Piemēram, D.Hesa (Hess 2009) ir izpētījusi trīs dažādu formātu jeb pieeju plusus un mīnus: “pilsētas iedzīvotāju sanāksme”, “seminārs” un “diskusija par sabiedrībai svarīgu tēmu”. B.Krombijs un D.Rouve (Crombie, Rowe 2009) ierosinājuši jau no paša sākuma trenēt skolēnus diskusijām un debatēm un ieteikuši negaidīt no skolēniem spēju diskutēt par “ļoti strīdīgām” tēmām, pirms tie nebūs apguvuši pamata paņēmienus, diskutējot par “nekaitīgākām” tēmām.⁴⁸

j) Spēja izmantot un piemērot specializētus mācīšanas paņēmienus

■ Papildus vispārīgai pieejai jeb mācīšanas stiliem, ko pedagogs var izmantot, mācot strīdīgas tēmas, literatūrā ir minētas arī vairākas specializētas mācīšanas stratēģijas. Šīs stratēģijas paredzēts īstenot, skatot **specifiskas problēmas**, piemēram, ļoti emocionālās diskusijās, gadījumos, kad tiek pausti krasi atšķirīgi viedokļi vai ārkārtīgi spēcīgi aizspriedumi, vai novērojama neapstrīdama vienprātība vai apātija utt. R.Stradlings (Stradling 1984) norādījis uz četrām šādām stratēģijām, kuras tiek atkārtotas un uz kurām balstās vairākas vēlākas publikācijas:⁴⁹

- ▶ **distancēšanās** – tiek izmantotas līdzības un salīdzinājumi (ģeogrāfiski, vēsturiski vai iedomu), ja klasē, skolā vai vietējā sabiedrībā kāda tēma šķiet īpaši delikāta;
- ▶ **kompensēšana** – tiek sniegta jauna informācija, idejas vai argumenti, ja skolēni pauž spēcīgu viedokli, kura pamatā ir nezināšana, vai vairākums terorizē mazākumu, vai novērojama neapstrīdama vienprātība;
- ▶ **iejušanās** – tiek piedāvātas aktivitātes, lai palīdzētu skolēniem paskatīties uz tēmu no kādas citas personas skatpunkta, īpaši, ja tas saistīts ar skolēnu grupām, kuras nepatīk kādam vai visiem skolēniem, vai jautājums ir saistīts ar aizspriedumiem vai diskrimināciju pret kādu konkrētu grupu, vai jautājums nav saistīts ar skolēnu ikdienu;
- ▶ **izzināšana** – tiek piedāvāti uz izpēti vai problēmu risināšanu balstīti pasākumi, ja attiecīgā tēma nav precīzi formulēta vai ir īpaši sarežģīta.

■ Pēdējā laikā tiek piedāvātas vēl divas stratēģijas:

- ▶ **depersonalizēšana** – iepazīstinot ar kādu tēmu, tiek izmantota uz sabiedrību, nevis personu vērsta valoda, piemēram, uzrunājot skolēnus (sevišķi tad, ja kādam vai visiem skolēniem ir personīga saikne ar konkrēto tēmu un viņi šajā sakarā jūtas īpaši neaizsargāti), vārdu “tu” vai “tavs” vietā tiek izmantoti vārdi “mēs”, “mūsu”, “kāds” vai “sabiedrība”;⁵⁰
- ▶ **iesaistīšana** – piedāvājot personiski svarīgus vai citādi īpaši iesaistošus materiālus vai aktivitātes, ja skolēni ir vienaldzīgi vai nepauž nekādus uzskatus, vai neizrāda emocijas saistībā ar konkrēto tēmu.⁵¹

k) Citu ieinteresēto personu un skolotāju iesaistīšana

■ Pieejamajā literatūrā maz runāts par iniciatīvām, kas īstenojamas ārpus klases telpas. Tomēr ir daži izņēmumi. R.Stradlings (Stradling 1984) paudis ideju par **kopīgu mācīšanu**, kas palīdzētu aplūkot īpaši sarežģītu tēmu. Viņš ierosinājis piesaistīt dažādus skolotājus dažādu konkrētās tēmas aspektu aplūkošanai.

44. Claire, Holden 2007

45. Stradling 1984

46. Huddleston, Rowe 2015

47. Crombie, Rowe 2009: 10

48. Crombie, Rowe 2009: 10

49. Piemēram, Fiehn 2005, ACT 2013.

50. Piemēram, CDVEC MĀCĪBU PROGRAMMAS IZSTRĀDES NODAĻA (2012)

51. Fiehn 2005

Hilarija Klēra [Hillary Claire] un Keitija Holdena [Katy Holden] (Claire, Holden 2007) norādījušas – strīdīgas tēmas var mācīt efektīvāk, ja šajā procesā iesaistās vairākas puses, tāpēc ieteikušas veicināt **sadarbību personāla, skolēnu un vecāku starpā**. Turklāt pieejamajā literatūrā ir ierosināts pieaicināt ārējus lektorus un/vai pārstāvjus no organizācijām, kurām ir pieredze saistībā ar īpaši strīdīgām tēmām, lai tie varētu klātienē uzrunāt skolēnus.

KĀDAS APMĀCĪBAS UN APMĀCĪBAS RESURSI ŠOBRĪD IR PIEEJAMI?

■ Ir pieejamas dažas publikācijas par pilsonisko un cilvēktiesību izglītību (EDC/HRE), kurās skatīts jautājums par strīdīgu tēmu mācīšanu un kuras sagatavotas, vismaz daļēji domājot par pedagogiem. Runa ir gan par vispārīgām norādēm pilsoniskai un cilvēktiesību izglītībai, kurās jautājumam par strīdīgām tēmām ir atvēlēta atsevišķa sadaļa⁵², gan par publikācijām, kas veltītas tieši jautājumam par strīdīgu tēmu mācīšanu.⁵³ Šie materiāli ietver arī dažus pedagogu apmācības līdzekļus, kas izstrādāti, lai tos varētu izmantot pedagogi⁵⁴ vai moderatori un apmācītāji.⁵⁵ Diemžēl šķiet, ka **lielākā daļa šo publikāciju nav plaši zināma un tās neizmanto ārpus valsts, kurās tās izstrādātas** (galvenokārt ASV, Apvienotā Karaliste un Īrijas Republika).

■ Daži empīriski pētījumi liecina par skolotāju vidū vispārpieņemtu viedokli, ka **apmācība strīdīgu tēmu mācīšanai nav atbilstoša vai nepastāv vispār**. Kriss Oultons [Chris Oulton], Džastins Dillons [Justin Dillon] un Markuss Greiss [Marcus Grace] (Oulton, Dillon, Grace 2004) norādījuši, ka “lielākā daļa” no 200 Anglijā iztaujātiem pamatskolu un vidusskolu pedagogiem atzinuši, ka, viņuprāt, valsts mācību programmas vai attiecīgās skolas nodrošinātā apmācība strīdīgu tēmu mācīšanai ir bijusi neatbilstoša vai nepietiekama. S.Filpota un līdzautori (Philpott et al 2013) sazinājušies ar skolotājiem ASV, kuri norādījuši, ka ne skolotāju izglītības programmās, ne skolās netiek nodrošināta atbilstoša sagatavotība strīdīgu tēmu mācīšanai. Kāds skolotājs atzinis, ka strīdīgu tēmu mācīšana ir kā “taustīšanās tumsā”. Visi skolotāji norādījuši, ka būtu jānodrošina plašāka apmācība.

SECINĀJUMI

No pieejamās literatūras izriet, ka strīdīgu tēmu mācīšana var sniegt ievērojamas un ļoti dažādas **priekšrocības**, turklāt strīdīgu tēmu iekļaušana mācību procesā ir būtisks priekšnoteikums efektīvai mūsdienu sabiedrības izglītošanai pilsoniskās un cilvēktiesību izglītības jomā (EDC/HRE) ne tikai Eiropā, bet arī ārpus tās.

■ Ir skaidrs, ka, sākot runāt par tēmām, attiecībā uz kurām valda viedokļu daudzveidība, gan skolotājiem, gan skolai vispār ir jāaskaras ar īpašām **problēmām jeb izaicinājumiem**. Pastāv bažas gan par to, kā strīdīgu tēmu pārrunāšana var ietekmēt skolēnus, vecākus un citas ieinteresētās puses, gan par iespējamu neobjektivitāti vai nepamatotu skolotāja ietekmi, gan par attiecīgās tēmas sarežģītību un mainību, gan arī par nepārdomātiem un nepilnīgiem resursiem, kuri ir pieejami skolotājiem. Tāpēc būtiskas tēmas bieži vien skolā nemaz netiek apskatītas, un skolotāju zināšanas strīdīgu tēmu risināšanā netiek pilnveidotas.

■ Valda vienprātība par to, ka nav iespējams rast vienu risinājumu šo bažu kļedēšanai, tāpēc katrai no tām jāpievēršas atsevišķi. Attiecīgi ir apzinātas **mācību metodes** – gan vispārēja pieeja jautājumam, kā skatīt strīdīgas tēmas, gan atsevišķas stratēģijas izmantošanai konkrētās situācijās.

■ Mācību metodes būtiski ietekmē profesionālo pilnveidi. Diemžēl, šobrīd skolotājiem ir ļoti maz iespēju iziet apmācību šajā jomā – gan pedagoģijas studijās, gan kvalifikācijas paaugstināšanas programmās. Arī pieejamie apmācības materiāli ir ļoti ierobežoti. Ir sagatavoti daži apmācības līdzekļi – galvenokārt Apvienotajā Karalistē, Īrijā un ASV. Lai gan tie ir ļoti noderīgi, turklāt skaidri parāda iespējami sasniedzamo mērķi, tie nav plaši zināmi un tiek izmantoti tikai valstīs, kurās tie izstrādāti. Nav arī skaidrs, vai šos materiālus būtu viegli pielāgot atšķirīgam kontekstam. Attiecībā uz šo mācību resursu izmantošanu jāpieņem, ka mācīšanās kultūra ir tāda, kurā atvērtas diskusijas un debates uzskata par normu. Tomēr ne visur Eiropā šāda

52. Piemēram, Huddleston, Kerr 2009, Wales, Clarke 2005, ACT 2013.

53. Piemēram, Hess 2009, Claire 2001, Citizenship Foundation 2004.

54. Piemēram, CDVEC MĀCĪBU PROGRAMMAS IZSTRĀDES NODAĻA (2012), ACT 2014, Clarke 2001.

55. Piemēram, Fiehn 2005

situācija ir novērojama. Attiecībā uz strīdīgu tēmu mācīšanu, kas vispārīgajā literatūrā gandrīz nemaz netiek pieminēta, ir jāsaskaras ar vēl kādu problēmu - ir iesakņojusies tradicionālā skolotāja virzītā izglītības forma un mācīšanās kultūra, kurā nav pieļaujams paust pretēju viedokli un argumentus. Ņemot vērā iepriekš minēto, literatūras izpētē tika secināts, ka šobrīd pieejamie apmācības resursi nodrošina plašu ideju un pasākumu klāstu, ko var izmantot, izstrādājot plašāku Eiropas skatījumu uz apmācību strīdīgu tēmu mācīšanai.

■ Ir arī vairāki citi jautājumi, kuri literatūrā nav pienācīgi skatīti vai kuriem nav pievērsta pietiekama uzmanība. Pirmkārt, šķiet, nav pievērsta liela uzmanība tam, kā strīdīgas tēmas **sistemātiski vai ar pakāpenisku attīstību** iestrādāt mācību saturā. Īpaši liela uzmanība būtu jāvelta tam, kādā veidā skolēnus varētu iemācīt pašiem atpazīt strīdīgas tēmas. Lai gan tiek akcentēta nepieciešamība skolotājiem saprast, kas "ir" strīdīga tēma un kā pret tādu attiekties skolā, ļoti maz tiek runāts par to, ka arī skolēniem ir jāsaprot šis jēdziens – par to, šķiet, runājis vienīgi R.Stradlings (Stradling 1984). Izsakoties Eiropas Padomes EDC/HRE programmas valodā: maz tiek runāts par strīdīgu tēmu izmantošanu mācību procesā un par jaunu zināšanu sniegšanu strīdīgu tēmu aplūkošanai, bet gandrīz nemaz netiek runāts par nepieciešamību mācīt "par" strīdīgām tēmām. Ja domu par strīdīgām tēmām atzītu par abstraktu jēdzienu, tas ne tikai palīdzētu skolēniem atpazīt šādas tēmas reālajā dzīvē un atbilstoši reaģēt uz tām, bet arī ļautu depersonalizēt tās, padarot nekaitīgākas mācīšanai.

■ Otrkārt, lai gan bieži tiek uzdots jautājums par problēmām saistībā ar negaidītiem strīdīgas dabas jautājumiem un piezīmēm, skolotājiem tiek sniegti **maz konkrētu ieteikumu**, ko tie varētu izmantot dažādās situācijās.

■ Treškārt, to pašu varētu teikt par jautājumu attiecībā uz to, vai skolotājam vajadzētu vai nevajadzētu atklāt savus uzskatus kādā strīdīgā jautājumā. Tam ir vienlīdz daudz plusu un mīnusu. Tāpēc skolotāji tiek atstāti "savā valā" **bez jebkādas konkrētas politiskās virzības** vai stratēģijas rīcībai.

■ Ceturtkārt, ja neskaita dažus ieteikumus iesaistīt citus skolotājus, vecākus vai sabiedrības locekļus, literatūrā maz uzmanības veltīts idejai pilnveidot **visas skolas pieeju** strīdīgu tēmu mācīšanā. Tāpat īpaši liela uzmanība netiek pievērsta skolu vadītāju lomai šajā jautājumā, ne arī tam, kā skolu vadītāji varētu atbalstīt skolotājus klasē.

■ Piektkārt, bieži vien tiek akcentēts, ka skolotājam ir jābūt pietiekamām zināšanām un izpratnei par aplūkojamo strīdīgo tēmu, lai varētu to efektīvi pārrunāt klasē, tomēr maz ir ieteikumu par to, kā skolotājam veidot un pilnveidot šādu **zināšanu bāzi** par pašreiz aktuālām tēmām. Lai gan šajā apmācības komplektā netiek sniegta informācija par faktiem saistībā ar dažādām strīdīgām tēmām, kas var būt aktuālas Eiropas valstīs, apmācības daļā tomēr ir sniegti ieteikumi par to, kā skolotāji var veidot šīs zināšanas, kopīgi mācoties un/vai pieņemot ekspertu palīdzību.

■ Noslēgumā jānorāda, ka, šķiet, nav bijuši nekādi sistemātiski mēģinājumi identificēt un klasificēt galvenās kompetences, kas nepieciešamas strīdīgu tēmu mācīšanai. Tam par iemeslu varētu būt priekšstats, ka situācijas ir atšķirīgas un nav tādu metožu, ko ar panākumiem varētu izmantot visos gadījumos. Tomēr, ja nenorāda, kādas kompetences ir nepieciešamas strīdīgu tēmu drošai un objektīvai mācīšanai, tad nav iespējams izstrādāt pamatotu apmācības režīmu vai palīdzēt skolotājiem pilnveidot to efektivitāti. Visticamāk, nav iespējams klasificēt tēmu tipus, var klasificēt to problēmu vai izaicinājumu tipus, kādas/kādus šīs tēmas rada skolotājiem, piemēram, naidīgums skolēnu starpā, aizspriedumi, ārējo ieinteresēto pušu aizdomas. R.Stradlings (Stradling 1984) tos dēvē par "klases dilemmām".⁵⁶ Izvērtējot, kas vajadzīgs šādu dilemmu – vispārīgu un specifisku – atrisināšanai, ir iespējams noteikt to kompetenču kopumu, ko var izmantot, lai bagātinātu apmācību vai skolotāju pašattīstību. Šim materiālam ir pievienots saraksts (I pielikums), kurā uzskaitītas nepieciešamās kompetences.

IETEIKUMI

Nemot vērā minētos secinājumus, tiek ieteikts:

- Strīdīgu tēmu mācīšana ir jānosaka kā prioritāte to skolotāju apmācībā, kuri izglīto pilsoniskās un cilvēktiesību izglītības jomā - gan topošajiem, gan esošajiem skolotājiem.

- ▶ Nodrošinot apmācību strīdīgu tēmu mācīšanas jomā, ir pēc iespējas jāizmanto pieejamie apmācības materiāli.
- ▶ Apmācības materiāliem vajadzētu būt tādiem, ko var izmantot un kas ir pieejami visās Eiropas dalībvalstīs, visos izglītības posmos un visu veidu skolās, kā arī visiem skolotājiem neatkarīgi no viņu specializācijas.
- ▶ Apmācības primārā mērķauditorija ir klašu audzinātāji, lai gan svarīgi ir nodrošināt arī apmācību skolu vadītājiem un citām skolu vadībā strādājošām personām vēlākā apmācību posmā.
- ▶ Apmācības ietvaros ir jāskata virkne skolotāju kompetences – personiskās, teorētiskās un praktiskās – piemēram, tās, kuras ir uzskaitītas I pielikumā.
- ▶ Apmācība būtu jāsāk pamata līmenī, pieņemot, ka nevienam nav iepriekšējas pieredzes šo kompetenču pilnveidē (progresīvāku apmācību var nodrošināt vēlākā posmā).
- ▶ Uzmanība jāpievērš tādiem prakses aspektiem, kurus pieejamajos resursos neskata padziļināti, piemēram, kā attīstīt skolēnos izpratni par strīdīgas tēmas jēdzienu (t.i., mācīt “par”, nevis “izmantojot [...]” vai “[..] mērķiem”), kādas ir metodes reaģēšanai uz negaidītiem jautājumiem vai komentāriem, pēc kādiem kritērijiem skolotājam izlemēt, vai viņam vajadzētu atklāt skolēniem savu viedokli un uzskatus un kad to darīt.
- ▶ Lai gan skolas kopējai pieejai un ārējo ieinteresēto personu līdzdalībai strīdīgu tēmu mācīšanā ir būtiska nozīme, to tomēr labāk īstenot vēlākā apmācības posmā.
- ▶ Jāapsver iespēja izveidot tādu apmācības kursu, kura uzbūve būtu “modulāra”, piemēram, pirmais elements būtu pamatkurss klašu audzinātājiem, otrais – padziļināts kurss vai modulis skolu vadītājiem par visas skolas pieeju, savukārt, trešais elements attiektos uz vecāku vai citu ieinteresēto personu iesaistīšanu, ceturtais – uz skolēnu iesaistīšanu utt.

I PIELIKUMS

SKOLOTĀJU KOMPETENCES STRĪDĪGU TĒMU MĀCĪŠANAI

---

1. PERSONISKĀ ATTIEKSME

- ▶ Izpratne par saviem uzskatiem un vērtībām, kas tiek apzinātas caur personisku pieredzi un pašanalīzi un to iespējamo ietekmi, mācot strīdīgas tēmas.
- ▶ Izpratne un pašanalīze jautājumā par plusiem un mīnusiem, atklājot skolēniem savus uzskatus un vērtības, kā arī izvēlētā pieeja, ņemot vērā skolēnu iespējamus ieguvumus un paša izjūtas par sevis pasargāšanu.

2. TEORĒTISKĀS ZINĀŠANAS

- ▶ Zināšanas par to, kā rodas pretrunas un kā tās tiek risinātas demokrātiskā vidē, tostarp izpratne par demokrātiska dialoga un konflikta miermīlīgas atrisināšanas nozīmi.
- ▶ Zināšanas par to, kāpēc pilsoniskā un cilvēktiesību izglītībā būtu jāamāca strīdīgas tēmas un kādi ir šādas rīcības mērķi, uzdevumi, mācību metodes, problēmas un iespējas rast risinājumus.

3. PRAKTISKĀS IEMAŅAS

- ▶ Spēt izmantot dažādas pedagoģiskās lomas – piemēram, “neitrāls vadītājs”, “līdzsvarota pieeja”, “sātana advokāts” un “atklāta saistība”, izvēloties apstākļiem atbilstošu metodi un izmantojot to.
- ▶ Spēt delikāti un nekaitīgi vadīt sarunas par strīdīgu tēmu, izvēloties un īstenojot atbilstošās mācīšanas stratēģijas, piemēram, pamatnoteikumu izvirzīšana, depersonalizēšanas un distancēšanās stratēģijas, uzturot strukturētu diskusiju, utt.
- ▶ Spēt objektīvi iepazīstināt ar tēmu (pat ja trūkst neitrālu, līdzsvarotu vai vispusīgu informācijas avotu), izvēloties, piemēram, uz problēmas risināšanu vai izpēti vērstu mācīšanos.
- ▶ Spēt pārliecināti reaģēt gadījumos, kad par strīdīgu tēmu tiek uzdoti negaidīti jautājumi vai izteikti negaidīti komentāri, un pārvērst attiecīgo situāciju par pozitīvu mācīšanās iespēju.
- ▶ Spēt sadarboties ar citām ieinteresētajām pusēm – piemēram, skolas darbiniekiem, vecākiem vai citām personām –, lai iepazīstinātu ar strīdīgām tēmām un mācītu par tām, bagātinot skolēnu mācīšanās pieredzi un palielinot atbildību par kādas problēmas risināšanu.

ATSAUCES

- Ashton, Watson 1998 – Ashton E., Watson B. Values education: a fresh look at procedural neutrality. *Educational Studies*, 24(2), 1998, 183–193.
- Berg, Graeffe, Holden 2003 – Berg W., Graeffe L., Holden C. *Teaching Controversial Issues: A European Perspective*. London: London Metropolitan University, 2003.
- Brett, Mompoin-Gaillard, Salema 2009 – Brett P., Mompoin-Gaillard P., Salema M.H. *How All Teachers Can Support Citizenship and Human Rights Education: A framework for the development of competences*. Strasbourg: Council of Europe, 2009.
- CDVEC MĀCĪBU PROGRAMMAS IZSTRĀDES NODAĻA 2012 – CDVEC CURRICULUM DEVELOPMENT UNIT. *Tackling Controversial Issues in the Citizenship Classroom: A Resource for Citizenship Education*. Dublin: Curriculum Development Unit/Professional Development Service for Teachers, 2012.
- CitizED 2004 – CitizED. *Teaching Controversial Issues: Briefing Paper for Trainee Teachers of Citizenship Education Teachers*. London: CitizED, 2004.
- Claire 2001 – Claire H. *Dealing with Controversial Issues with Primary Teacher Trainees as Part of Citizenship Education*. London: London Metropolitan University, 2001.
- Claire, Holden 2007 – Claire H., Holden C. (eds). *The Challenge of Teaching Controversial Issues*. Stoke on Trent: Trentham Books, 2007.
- Clarke 1992 – Clarke P. Teaching controversial issues. *Green Teacher* 31. New York: Niagara Falls, NY, 1992.
- Cowan, Maitles 2012 – Cowan P., Maitles H. *Tackling Controversial Issues in the Citizenship Classroom: Key Issues and Debates*. London: Continuum, 2012.
- B.Krika ziņojums 1998 – Crick B. *Education for Citizenship and the Teaching of Democracy in Schools*. London: QCA, 1998.
- Cremin, Warwick 2007 – Cremin H., Warwick P. Subject knowledge in Citizenship. L.Gearon (ed.). *A Practical Guide to Teaching Citizenship in the Secondary School*. London: Routledge, 2007, 20–30.
- Dearden 1981 – Dearden R.F. Controversial issues in the curriculum. *Journal of Curriculum Studies*, 13(1), 1981, 37–44.
- Fiehn 2005 – Fiehn J. *Agree to Disagree: Citizenship and controversial issues*. London: Learning and Skills Development Agency, 2005.
- Hess 2009 – Hess D.E. *Controversy in the Classroom: The Democratic Power of Discussion*, London: Routledge, 2009.
- Huddleston, Kerr 2006 – Huddleston T., Kerr D. *Making Sense of Citizenship: A CPD Handbook*. London: John Murray, 2006.
- Kelly 1986 – Kelly T. Discussing controversial issues: four perspectives on the teacher's role. *Theory and Research in Social Education*, 14(2), 1986, 113–118.
- Lambert, Balderstone 2010 – Lambert D., Balderstone D. *Learning to Teach Geography in the Secondary School: A companion to school experience*. London: Routledge, 2010.
- Oliver, Shaver 1974 – Oliver D.W., Shaver J.P. *Teaching Public Issues in the High School*. Logan UT: Utah State University Press, 1974.
- Oulton, Day, Dillon, Grace 2004 – Oulton C., Day V., Dillon J., Grace M. Controversial Issues – Teachers' attitudes

and practices in the context of Citizenship Education. *Oxford Review of Education*, 30(4), 2004, 489–507.

■ Oxfam 2006 – Oxfam. *Teaching Controversial Issues*. Oxford: Oxfam, 2006.

■ Huddleston, Rowe 2015 – Huddleston T., Rowe D. Discussion in citizenship. L.Gearon (ed.). *Learning to Teach Citizenship in the Secondary School: A companion to school experience*. Abingdon: Taylor and Francis, 2015, 94–103.

■ Philpott, Clabough, McConkey, Turner 2013 – Philpott S., Clabough J., McConkey L., Turner T. Controversial issues: To teach or not too teach? That is the question. *The Georgia Social Studies Journal*, Spring 2011, 1(1), 32–44.

■ Scarratt, Davison 2012 – Scarratt E., Davison J. (eds.). *The Media Teacher's Handbook*. Abingdon: Routledge, 2012.

■ Soley 1996 – Soley M. If it's controversial, why teach it? *Social Education*, January 1996, 9–14.

■ Stenhouse 1970 – Stenhouse L. Controversial Values Issues. Carr W. (ed.). *Values in the Curriculum*. Washington DC: NEA, 1970, 103–115.

■ Stenhouse 1983 – Stenhouse L. *Authority, Education and Emancipation*. London: Heinemann, 1983.

■ Stradling, Noctor, Baines 1984 – Stradling R., Noctor M., Baines B. *Teaching Controversial Issues*. London: Edward Arnold, 1984.

■ Wales, Clarke 2005 – Wales J., Clarke P. *Learning Citizenship: Practical Teaching Strategies for Secondary Schools*. Abingdon: Routledge Falmer, 2005.

■ Wegerif 2003 – Wegerif R. Reason and Creativity in Classroom Dialogues. *Language and Education*, 19(3), 2003, 223–237.

■ Wilkins 2003 – Wilkins A. Controversy in citizenship is inevitable. *Citizenship News*: LSDA, July 2003.

RESURSI TIEŠSAISTĒ

■ ACT 2014 – Association for Citizenship Teaching (ACT). CPD Module on *Teaching Controversial Issues - Teaching Guide*, 2103, pieejams vietnēs: http://www.teachingcitizenship.org.uk/sites/teachingcitizenship.org.uk/files/NCS%20Teaching%20Guide_V4i.pdf; <http://www.teachingcitizenship.org.uk/resource/act-citizenship-cpd-module-9-teaching-about-controversial-issues>; <http://www.teachingcitizenship.org.uk/resource/act-citizenship-cpd-module-b-controversial-issues-citizenship-primary>

■ Citizenship Foundation 2004 – Citizenship Foundation. *Teaching about controversial issues*, pieejams vietnē: http://www.citizenshipfoundation.org.uk/lib_res_pdf/0118.pdf

■ Clarke 2001 – Clarke P. *Teaching Controversial Issues: a four step classroom strategy*, pieejams vietnē: www.bced.gov.bc.ca/abcd

■ Crombie & Rowe 2009 – Crombie, B. & Rowe, D. *Guidance for schools on dealing with the BNP (ACT)*, pieejams vietnē: http://www.teachingcitizenship.org.uk/news_item?news_id=215

■ Curriculum Development Unit 2012 – *Tackling Controversial Issues in the Citizenship Classroom: a resource for citizenship education*, pieejams vietnē: http://www.curriculum.ie/pluginfile.php/3018/mod_resource/content/1/Controversial%20issues.pdf

■ PSHE Association 2013 – PSHE Association. *Teaching 'Sensitive' Issues*, pieejams vietnē: <http://www.pshe-association.org.uk/content.aspx?CategoryID=1173>

■ Richardson 2011 – Richardson R. Five Principles on *Teaching about Controversial Issues*, pieejams vietnē: <http://www.insted.co.uk/>

B daļa.

APMĀCĪBU AKTIVITĀŠU PROGRAMMA

APMĀCĪBU AKTIVITĀŠU PROGRAMMA

Apmācību aktivitāšu programmas veido virkne **dinamisku un uz pārdomām vērstu mācīšanās aktivitāšu**, kurās aplūko jautājumu par **strīdīgu tēmu mācīšanu** pilsoniskās un cilvēktiesību izglītības kontekstā.

— Šī programma izstrādāta, lai palīdzētu skolotājiem un klašu audzinātājiem saskatīt **priekšrocības**, ko **sniedz jauniešu iesaistīšana strīdīgu tēmu pārrunāšana klasē un skolā**, kā arī lai attīstītu **pārlicību** un **spēju** droši un efektīvi apskatīt strīdīgas tēmas.

— Apmācību aktivitāšu programmai ir **trīs sadaļas**:

- ▶ **Pirmajā sadaļā “Ievads par strīdīgām tēmām”** sniegta pamatinformācija par **jēdzienu “strīdīga tēma”** un minētas dažas **problēmas**, kas saistītas ar strīdīgu tēmu mācīšanu klasē un skolā.
- ▶ **Otrajā sadaļā “Mācību metodes”** aplūkotas **mācību metodes**, ko var izmantot, lai **veiksmīgāk** sniegtu ievadu par strīdīgām tēmām.
- ▶ **Trešajā sadaļā “Pārdomas un izvērtēšana”** izklāstītas idejas **pašanalīzes** un **turpmāku pasākumu** īstenošanai.

APMĀCĪBAS AKTIVITĀŠU PROGRAMMAS ĪSTENOŠANA

Aktivitātes veido **vienotu programmu**, kas īstenojama **divu dienu ilgā apmācības seminārā**. Ja aktivitātēm jāatvēl mazāk laika, jāizvēlas dažas aktivitātes un jāizveido **īsāka programma**, turklāt katru aktivitāti var izmantot arī **atsevišķā nodarbībā**.

— Aktivitātes ir izstrādātas tā, lai tās **varētu izmantot visās Eiropas valstīs** un tās būtu **piemērotas visiem mācību posmiem un skolu veidiem** – gan vispārējā izglītībā, gan augstākajā izglītībā, gan arodizglītībā. Aprakstītās aktivitātes ir **piemērotas visiem skolotājiem**, speciālistiem un nespeciālistiem, tomēr īpaši interesantas tās, visticamāk, būs tiem, kuri veic pilsoniskās izglītības, sociālo zinību un humanitāro priekšmetu plānošanu un mācīšanu.

— Pie katras aktivitātes ir sniegts precīzs apraksts **solī pa solim**, kā arī norādīta tēma, metode, paredzētie rezultāti un aktivitātes ilgums. Šīs norādes ir tikai vadlīnijas. Galīgais lēmums par to, kā attiecīgā aktivitāte īstenojama, jāpieņem **moderatoram / apmācītājam / skolotājam**.

REZULTĀTI

Apmācības aktivitāšu programmas vispārējais mērķis ir palīdzēt apmācību dalībniekiem attīstīt **to profesionālās kompetences** strīdīgu tēmu mācīšanai.

— **Profesionālās kompetences** iedala trīs kategorijās:

- ▶ **Personiskā attieksme** – spēja analizēt savus uzskatus un vērtības, kā arī to ietekmi klasē un noteikt, kādos gadījumos un apstākļos būtu piemēroti atklāt skolēniem savus uzskatus un vērtības.

- ▶ **Teorētiskās zināšanas** – izpratne par strīda būtību demokrātijā, par dialoga un miermīlīgas konflikta atrisināšanas nozīmi, kā arī par strīdīgu tēmu nozīmi pilsoniskās un cilvēktiesību izglītības jomās.
- ▶ **Praktiskās iemaņas** – spēja izmantot virkni dažādu mācīšanas metodes klasē, izmantot dažādas stratēģijas, lai delikāti vadītu sarunas par strīdīgām tēmām, spēja objektīvi iepazīstināt ar tēmu, ja trūkst pilnīgu faktu, prasmes atbilstoši reaģēt uz negaidītiem, pretrunīgiem skolēnu komentāriem un sadarboties ar citām ieinteresētajām pusēm.

Dažas no minētajām kompetencēm vai zināšanām ir saistītas ar konkrētām aktivitātēm, savukārt pārējās ir attiecināmas uz visu programmu kopumā. Moderatoram / apmācītājam / skolotājam vajadzētu iepazīties ar šiem mērķiem un tiekties vienmēr īstenot tos.

MODERATORA / APMĀCĪTĀJA LOMA

Moderatora / apmācītāja uzdevums ir **īstenot** apmācības programmu, t.sk. sagatavot nepieciešamos materiālus, pielāgot uzdevumus dalībnieku interesēm un vajadzībām, efektīvi kontrolēt laiku, kā arī norādīt uz būtiskiem mācību aspektiem un nostiprināt tos.

Moderatoram / apmācītājam ir jāapzinās, ka viņa **uzdevums nav norādīt skolotājiem, kā mācīt** - tas jāsaprot pašiem dalībniekiem. Moderators / apmācītājs, palīdzot pieņemt lēmumu, var norādīt dalībniekiem uz to, kādas sekas var būt konkrētām darbībām vai politikai, piemēram, ja klases debatēs skolotājs atbalsta vienu diskusijas pusi.

Svarīgi, ka moderators / apmācītājs **jau pašā sākumā nepārprotami norāda, ka viņam nav nekāda “slēptā plāna”** - viņa uzdevums ir tikai virzīt dalībniekus programmas īstenošanas gaitā. Moderatoram / apmācītājam ir jāpaskaidro, ka viņa uzdevums nav mainīt dalībnieku viedokli vai tiesāt viņus par viņu uzskatiem kādā jautājumā. Gluži pretēji, moderatoram / apmācītājam pat vajag **jautāt dalībniekiem par viņu uzskatiem un pieredzi** un dot iespēju apmainīties ar šiem uzskatiem savā starpā.

Iespējams, **dalībnieki gaidīs, ka viņiem sniegs konkrētus faktus, vai arī paši jautās pēc šādiem faktiem par konkrētām strīdīgām tēmām**, piemēram, par islāma ekstrēmisma izplatīšanos vai par to (atbilstošo un neatbilstošo) migrantu skaitu, kuri pārvietojas Eiropas valstu starpā, vai par Izraēlas un Palestīnas konfliktu, vai zinātnisko izpēti jautājumā par klimata pārmaiņām utt. Ja dalībnieki patiešām jautā pēc informācijas, moderatoram / apmācītājam ir pieklājīgi jāpaskaidro, ka **programmas mērķis ir noskaidrot vispārīgos principus**, kurus var attiecināt uz jebkuru jautājumu, nevis padziļināti analizēt konkrētu tēmu. Patiesībā moderatoram / apmācītājs **nevar** sniegt pietiekami plašu informāciju, lai izpatiktu visiem dalībniekiem. Turklāt var norādīt – lai gan tēmas analīzei ir būtiski noskaidrot faktus, uz tiem nevajadzētu balstīties pārāk spēcīgi. **Bieži vien “fakti” nav uzticami vai neapstrīdami**. Pat labākajā gadījumā **nebūs iespējams noskaidrot visus faktus** par situāciju. **Svarīgāk ir tas, kā būtu iespējams bez pilnīgas faktu bāzes objektīvi iepazīstināt ar strīdīgu tēmu klasē (2.5.aktivitātei).**

1.SADAĻA. IEVADS PAR STRĪDĪGĀM TĒMĀM

	Aktivitāte	Tēma	Metode	Rezultāti	Ilgums
1.1	Ievads	Kas ir “strīdīga tēma” un kāpēc tā ir svarīga?	Power Point prezentācija	Definēt terminu “strīdīga tēma”, minēt piemērus un iemeslus šādu tēmu mācīšanai	20 minūtes
1.2	Muzikālie krēsli	Strīdīgu tēmu emocionālie aspekti	Pāru aktivitāte, kurā noskaidro dalībnieku viedokli par konkrētām tēmām	Apzināties strīdīgu tēmu emocionālos aspektus un to ietekmi uz gaisotni klasē un tās pārvaldību	20–25 minūtes

	Aktivitāte	Tēma	Metode	Rezultāti	Ilgums
1.3	Blobu koks	Dalībnieku izjūtas, sākot dalību programmā	Uz zīmētiem tēliem balstīts pašvērtējums	Apzināties sākotnējās stiprās un vājās puses, uz ko balstās personas pilnveide	10 minūtes
1.4	Karsts vai auksts?	Kāpēc jautājums kļūst strīdīgs?	Kategorizēšanas uzdevums, kurā jāizmanto līmlapiņas	Apzināties virkni faktoru, kuru dēļ tēma var kļūt strīdīga, kā arī problēmas, ko tie rada skolotājam	20–25 minūtes
1.5	Bagāžas pārbaude	Kādā veidā skolotāja uzskati un vērtības ietekmē to, kā viņš māca strīdīgas tēmas?	Pārrunas mazākās grupās un pārdomu brīdis klusumā	Apzināties, kā paša uzskati un vērtības var ietekmēt strīdīgu tēmu mācīšanas taktiku	20–30 minūtes

2.SADAĻA. MĀCĪBU METODES

	Aktivitāte	Tēma	Metode	Rezultāti	Ilgums
2.1	Kā pusē tu esi?	Kā izturēties pret strīdīgiem viedokļiem un patiesības apgalvojumiem klasē?	Pārrunas mazākās grupās	Apzināties virkni mācīšanas paņēmieni, to priekšrocības un trūkumus, kā arī labāko izmantošanas brīdi	30-40 minūtes
2.2	Perspektīvas maiņa	“Depersonalizēšanas” paņēmieni izmantošana, lai aizsargātu skolēnu vājās vietas	Darbs grupā – “personiskā” pārvešana uz “sabiedrisko”	Apgūt “depersonalizēšanas” paņēmienus	30-50 minūtes
2.3	Skola meža malā	Distancēšanās paņēmieni izmantošana, lai mazinātu spriedzi īpaši delikātos jautājumos	Publiskas sapulces aprakstīšana un izspēlēšana	Apgūt distancēšanās paņēmienus	40-50 minūtes
2.4	Svešās korpēs	Kā palīdzēt skolēniem novērtēt citu cilvēku uzskatus?	Visas grupas aktivitāte klasē, izmantojot kartītes ar aprakstu reakcijai uz strīdīgu tēmu	Apgūt paņēmienus, kas palīdz skolēniem novērtēt citādu uzskatus	30-40 minūtes
2.5	Pasaules kafejnīca	Kā objektīvi un taisnīgi risināt problēmas, nemeklējot izmeļošu pamatinformāciju?	Jautājumu formulēšana un atbilžu sniegšana mazās grupās	Apgūt paņēmienus kopīgai problēmu risināšanai	30 minūtes

2.6	Foruma teātris	Netaktisku piezīmju uzklauššana	Lomu spēle – skolotāja reakcija uz netaktiskām piezīmēm	Pozitīvi izmantot netaktiskas piezīmes	25-30 minūtes
-----	----------------	---------------------------------	---	--	---------------

3.SADAĻA. PĀRDOMAS UN IZVĒRTĒŠANA

	Aktivitāte	Tēma	Metode	Rezultāti	Ilgums
3.1	Sniega pika	Mērķi strīdīgu tēmu mācīšanai	Pārrunas mazākās grupās	Spēt identificēt atbilstošus mērķus strīdīgu tēmu mācīšanai	30 minūtes
3.2	Nodarbības plāns	Plāns strīdīgu tēmu mācīšanas pasākumiem	Individuālais darbs un/vai darbs mazākās grupās	Izstrādāt plānu 1 stundu ilgai nodarbībai par strīdīgu tēmu	20 minūtes
3.3	Zilās vēstules	Apmācības programmas izvērtējums	Vēstule moderatoram/ apmācītājam	Apzināties veidus, kā varētu uzlabot apmācības programmu (moderators/ apmācītājs)	5 minūtes
3.4	Jautrais lapu koks	Iegūto zināšanu izvērtējums	Pārdomas un līmlapiņu izmantošana	Apzināties pašreizējo profesionālo kompetenču līmeni un iespējas turpmākai pilnveidei (dalībnieki)	10 minūtes

PIRMĀ SADAĻA. IEVADS PAR STRĪDĪGĀM TĒMĀM

1.1. AKTIVITĀTE. IEVADS

— Eiropā aizvien vairāk uzskata, ka mācīt strīdīgas tēmas ir būtisks pilsoniskās un cilvēktiesību izglītības elements. Tādā veidā attīsta neatkarīgu domāšanu, veicināts starpkultūru dialogs un iecietība un cieņa pret citiem, kā arī veicināta spēja kritiski vērtēt plašsaziņas līdzekļus un demokrātiski atrisināt nesaskaņas, atturoties no vardarbības. Turpmāk aprakstītā aktivitāte ir izstrādāta, lai iepazīstinātu dalībniekus gan ar strīdīgas tēmas jēdzienu, kā tas definēts šobrīd pieejamajā literatūrā, gan arī ar jautājumiem, ko šāda tēma ietver, un argumentiem, ar ko atbalsta šādu tēmu mācīšanu klasē un skolā.

Mērķis

— Iepazīstināt ar jēdzienu “strīdīga tēma” un izvērtēt argumentus, ar ko atbalsta strīdīgu tēmu mācīšanu klasē un skolā.

Rezultāti

— Dalībnieki:

- ▶ zina termina “strīdīga tēma” definīciju;
- ▶ spēj identificēt “strīdīga tēma” definīcijai atbilstošu tēmu;
- ▶ apzinās un saprot dažādos argumentus strīdīgu tēmu mācīšanai skolā.

Ilgums

— 20 minūtes

Resursi

— Būs jāizmanto:

- ▶ *Power Point* slaidi;
- ▶ klēpjdators un projektors.

Sagatavošanās

— Sagatavo nelielu *Power Point* prezentāciju, kurā ir sniegts skaidrojums jēdzienam “strīdīga tēma”, kā arī norādīts, kāpēc šādām tēmām ir būtiska nozīme pilsoniskā un cilvēktiesību izglītības jomā. Prezentāciju veido:

- ▶ termina “strīdīga tēma” definīcija;
- ▶ daži piemēri šobrīd aktuālām strīdīgām tēmām;
- ▶ saraksts, kurā uzskaitīti iemesli strīdīgu tēmu mācīšanai.

— Definīcija, daži piemēri un iemesli strīdīgu tēmu mācīšanai ir pieejami pievienotajā papildmateriālā.

Ieteikums

Ņemot vērā programmas virsrakstu, dalībnieki uz apmācību, visticamāk, ieradīsies ar cerībām uzzināt kaut ko “patiesi strīdīgu”. Tāpēc, izvēloties piemērus prezentācijai, nevajag “glaudīt pa spalvai” – jo strīdīgāka tēma, jo labāk. Ieteicams izvēlēties dažādas tēmas – gan aktuālas vietējā mērogā, gan globālas, tikai tām jābūt tādām, kuras dalībniekiem ir atpazīstamas un kuras arī viņiem šķitīs strīdīgas, ņemot vērā skolas vidi. Pirmajam iespaidam var izmantot slaidu prezentāciju, kur katrā slaidā ir parādīta kāda konkrēta tēma, piemēram, imigrācija / emigrācija, ekstrēmisms un radikalizācija, klimata pārmaiņas, ar dzimumu saistīta vardarbība, seksuālā identitāte, LGBT (lesbietes, geji, biseksuāļi un transpersonas) tiesības, iebiedēšana kibervidē, korupcija, politiskie protesti, vardarbība skolā, izmēģinājumi ar dzīvniekiem vai ģenētiski modificēti augi.

Deviņi argumenti strīdīgu tēmu mācīšanai

1. Pēc būtības strīdīgas tēmas sabiedrībai ir **ļoti svarīgas**, tāpēc to aplūkošana ir jāietver katra jaunieša sociālajā un politiskajā izglītošanā.
2. Debatēšana par strīdīgām tēmām ir daļa no **demokrātiskā procesa**, jo tādā veidā jaunieši attīsta dažas būtiskākās pilsoniskās kompetences, piemēram, atvērtību, zinātkāri, vēlmi izprast nezināmo, iecietību, kā arī prasmes demokrātiski debatēt un miermīlīgi atrisināt konfliktus.
3. Lietojot modernās komunikācijas tehnoloģijas – viedtālrunus, Twitter, Facebook utt., jaunieši katru dienu saņem **lielu daudzumu informācijas** par strīdīgām tēmām, tāpēc ir jāpalīdz viņiem to apjaust un analizēt.
4. Bieži vien plašsaziņas līdzekļos strīdīgas tēmas tiek atspoguļotas **neobjektīvi un maldinoši**, tāpēc, ja nav pieejama palīdzība citur, tad skolas pienākums ir nodrošināt, ka jaunieši gūst līdzsvarotu izpratni par tēmām, kas var būtiski ietekmēt viņu dzīvi.
5. Katru dienu rodas **jaunas pretrunas** – savlaicīgi iemācoties vērtēt strīdīgas tēmas, jaunieši labāk spēs pievērsties šim jautājumam arī nākotnē.
6. Lai pārrunātu strīdīgas tēmas, ir vajadzīgas **kritiskas domāšanas un analītiskās prasmes** – tas palīdz jauniešiem iemācīties izvērtēt pierādījumus, konstatēt neobjektivitāti un pieņemt spriedumus, ņemot vērā cēloņus un balstoties uz pierādījumiem.
7. Pievērsoties strīdīgām tēmām, var veicināt jauniešu **personisko un emocionālo attīstību** – tas ļauj viņiem izprast savas emocijas un noteikt savu vērtību skalu, kļūt par cītīgākiem skolēniem un pārliecinātākām personībām.
8. Mācīt par strīdīgām tēmām nozīmē mācīt par **reālām, aktuālām tēmām** – tas palīdz iedzīvināt pilsonisko un cilvēktiesību izglītību.
9. Bieži vien skolēni **paši izrāda vēlmi runāt par strīdīgām tēmām** neatkarīgi no mācību stundas temata, tāpēc skolotājam ieteicams jau iepriekš sagatavoties tam, kā reaģēt šādos gadījumos, nevis atbildēt aptuveni.

1.2. AKTIVITĀTE. MUZIKĀLIE KRĒSLI

Publiski pārrunājot strīdīgas tēmas, psiholoģiskais klimats var kļūt emocionāli nokaitēts. Jo spēcīgāki uzskati kādā jautājumā, jo lielāka varbūtība, ka šos uzskatus cilvēks uztver kā savas esības pamatu, nevis tikai papildinājumu savai personībai. Tāpēc ļoti bieži pārmetumi kādas personas pausto ideju vai argumentu virzienā tiek uztverti kā pārmetumi attiecīgajai personai, kura tādēļ baidās vai kautrējas atklāt savus uzskatus cilvēkiem, kurus nepazīst vai kuriem neuzticas. Šī aktivitāte paredzēta, lai palīdzētu dalībniekiem izpētīt strīdīgu tēmu emocionālo dimensiju un tās ietekmi gan uz psiholoģisko klimatu klasē, gan diskusijas vadīšanu. Tās mērķis ir arī "izkausēt ledu", ļaujot dalībniekiem labāk iepazīt citam citu.

Mērķis

Izpētīt strīdīgu tēmu emocionālos aspektus un to ietekmi gan uz psiholoģisko klimatu klasē, gan diskusijas vadīšanu.

Rezultāti

Dalībnieki:

- ▶ apzinās strīdīgu tēmu emocionālos aspektus;
- ▶ spēj identificēt emocijas, kas varētu rasties, pārrunājot strīdīgas tēmas;
- ▶ apzinās šādu tēmu emocionālo aspektu ietekmi gan uz psiholoģisko klimatu klasē, gan diskusijas vadīšanu.

Ilgums

20-25 minūtes

Resursi

Būs jāizmanto:

- ▶ strīdīgu apgalvojumu saraksts;
- ▶ mūzikas atskaņošanas iekārta, piemēram, disku atskaņotājs, klēpjdatore vai skaļruņi.

Sagatavošanās

Izvēlas, piemēram, 5 vai 6 strīdīgus apgalvojumus. Ieteicams izvēlēties tādus apgalvojumus, kas dalībniekiem šķitīs emocionāli piesātināti, raisīs atšķirīgus viedokļus dalībnieku starpā un, visticamāk, būs aktuāli un būtiski jauniešiem, ar kuriem dalībnieki strādā.

Daži apgalvojumi diskusijai

- ▶ "Pārāk daudz tiek runāts par bērnu tiesībām, bet ne par viņu pienākumiem"
- ▶ "Geju pāriem būtu jādod iespēja adoptēt bērniņu"
- ▶ "Eiropas Savienība ir lieka laika un naudas tērēšana; šī savienība būtu jāizformē"
- ▶ "Būtu jāaizliedz vecākiem pērt bērnus"
- ▶ "Kodolieroči palīdz nodrošināt mieru pasaulē"
- ▶ "Jauniešiem jādod iespēja vēlēties no 16 gadu vecuma"
- ▶ "Ir jāatjauno nāvessods, lai sodītu tos, kuri tiek atzīti par vainīgiem vardarbīgā ekstrēmismā"
- ▶ "Dzīvniekiem ir jādod tādas pašas tiesības kā cilvēkiem"
- ▶ "Asistēta eitanāzija ir humāns veids, lai nomirtu, un to nevajadzētu noteikt kā krimināli sodāmu darbību"
- ▶ "Vecākiem ir jādod iespēja "konstruēt" savu bērnu, jo ir svarīgi nodrošināt patērētājam izvēles iespēju"
- ▶ Bagātajiem jāliek maksāt mazākus nodokļus, jo viņi rada bagātību, kas nodrošina darbavietas"
- ▶ "Cilvēku pārvietošanos valstu starpā nedrīkst ierobežot"
- ▶ "Dzimumu līdztiesība galvenokārt attiecas uz sievietes tiesībām un diskriminē vīriešus"
- ▶ "Marihuānas lietošana ir jālegalizē"
- ▶ "Seksuālo identitāti veido sabiedrība, nevis daba"
- ▶ "Politiķi rūpējas tikai par sevi"
- ▶ "Smēķētājiem un cilvēkiem ar lieko svaru būtu vairāk jāmaksā par veselības aprūpi"
- ▶ "Cilvēktiesību un vienlīdzības tiesību aktu diskurss ir aizgājis pārāk tālu, un pastāv risks, ka sabiedrība atteiksies spriest par šo tēmu"

Mācību metode

1. Telpā izklaidus izliek krēslus, pa diviem vienu pret otru; katram dalībniekam paredz vienu krēslu.
2. Informē dalībniekus, ka tūlīt atskanēs mūzika. Kamēr mūzika skan, dalībnieki brīvi pārvietojas pa telpu (ja kāds vēlas, var arī dejot). Tiklīdz mūzika apstājas, dalībnieki ātri apsēžas tuvākajā krēslā, proti, dalībnieki sasēžas pa pāriem viens pretī otram. Nolasa vienu apgalvojumu. Katrā pāri tas, kurš apsēdies krēslā pēdējais, kā pirmais 30 sekundes atklāj savam biedram savus uzskatus par nupat nolasīto apgalvojumu. Otrs dalībnieks klusējot uzklausa pirmo, neizrādot nekādas emocijas un neatklājot, vai piekrīt vai nepiekrīt paustajiem uzskatiem. Pēc tam 30 sekunžu laikā savus uzskatus par nolasīto apgalvojumu atklāj otrs pāra dalībnieks.
3. Atskaņo mūziku un nolasa vienu no iepriekš sagatavotajiem apgalvojumiem.
4. Atkal skan mūzika, un viss process tiek atkārtots.
5. To atkārto vairākas reizes, proti, pietiekami daudz reižu, lai nolasītu visus sagatavotos apgalvojumus, vai tik ilgi, cik atļauj laiks. Var darīt arī šādi: kad visi ir sapratuši aktivitātes pamatideju, var lūgt dalībniekiem ieteikt pārrunājamos apgalvojumus, tomēr jānorāda, ka tēmai jābūt "tiesām strīdīgai".
6. Pēc tam krēslus izkārtoti aplī, lai varētu sākt diskusiju.

Ieteikums

Dažiem dalībniekiem var nepatikt publiski atklāt savus personīgos uzskatus. (Patiesībā, arī tā ir apgūstama mācība.) Ir jānorāda, ka šī ir vienīgā aktivitāte, kurā dalībniekiem vajadzēs tā darīt. Vienlaicīgi būs jārunā tikai ar vienu citu dalībnieku, turklāt neviens viņus nenosodīs par paustajiem vai nepaustajiem viedokļiem. Jāpaskaidro, ka apmācības dalībniekiem ir svarīgi iejusties šādā situācijā, lai viņi varētu novērtēt un pārvarēt emocijas, kas varētu rasties, runājot par strīdīgām tēmām skolas vidē.

Diskusija

■ Vada diskusiju par sajūtām, kādas dalībniekiem radās aktivitātes laikā, kā arī par to, ko dalībnieki no tā var iemācīties saistībā ar strīdīgu tēmu mācīšanu klasē, piemēram, kādas ir viņu domas par to, vai skolēni klasē varētu atklāt savus uzskatus? Kādam, pēc dalībnieku domām, vajadzētu būt psiholoģiskam klimatam klasē, lai varētu norītēt diskusija par strīdīgu tēmu, un kā radīt šādu gaisotni? Ko dalībnieki domā par klases vai skolas noteikumiem, ar ko regulē diskusiju?

Ieteikums

Šai diskusijai nav jābūt pārāk garai. Jāpaskaidro, ka programmas tālākajā gaitā dalībniekiem vēl būs iespēja nodoties pārdomām un dialogiem.

[Aktivitāte ir pielāgota, pamatā izmantojot informāciju, kas pieejama vietnē: <http://www.anti-bias-netz.org/>]

1.3. AKTIVITĀTE. BLOBU KOKS

■ Pašanalīze ir ļoti būtisks skolotāju profesionālās pilnveides aspekts. Šī aktivitāte paredzēta, lai palīdzētu dalībniekiem pārdomāt un fiksēt savas sajūtas programmas sākumā.

Mērķis

■ Palīdzēt dalībniekiem pārdomāt un fiksēt savas sajūtas programmas sākumā.

Rezultāti

■ Dalībnieki:

- ▶ apzinās savas sākotnējās stiprās un vājās puses attiecībā uz strīdīgu tēmu mācīšanu un ņem to vērā sevis turpmākai pilnveidošanai.

Ilgums

■ 10 minūtes

Resursi

■ Būs jāizmanto:

- ▶ Blobu koka ilustrācijas kopijas.

Sagatavošanās

■ Sagatavo vairākas tālāk redzamā Blobu koka kopijas – katram dalībniekam paredz vienu kopiju.

Mācību metode

1. Izdala Blobu koka ilustrācijas kopijas.
2. Dalībniekus aicina dažas minūtes klusumā aplūkot attēlu un tad nolemt, kurš no redzamajiem tēliem visprecīzāk raksturo viņu pašreizējo sajūtu – sajūtu par programmu un par piedāvāto strīdīgo tēmu mācīšanas iespējām. Izvēlētos tēlus izkrāso vai ieēno.
3. Dalībniekiem dod dažas minūtes, lai viņi par savu izvēlēto tēlu varētu pastāstīt citiem, ja to vēlas, tomēr uzsver, ka tas nav obligāti jādara visiem.
4. Paskaidro, ka šī ilustrācija tiks izmantota arī programmas noslēgumā, lai redzētu, vai un kā programmas dalībnieku sajūtas būs mainījušās.

1.3. AKTIVITĀTE. PAPILDMATERIĀLS

Blobu koks

© Autortiesības pieder *Pip Wilson* un *Ian Long*, 2003

Lai iegādātos šo produktu, lūdzu, apmeklējiet vietni www.blobtree.com un izvēlieties iespēju "The Blob Tree"

1.4. AKTIVITĀTE. KARSTS VAI AUKSTS?

■ Kāpēc par dažām tēmām ir jāstrīdas? Kāpēc kāda tēma raisa vairāk strīdu nekā cita? Šī aktivitāte ir paredzēta, lai palīdzētu dalībniekiem noskaidrot faktoros, kuru ietekmē kāda tēma kļūst strīdīga, kā arī problēmas, kas klasē un skolā var rasties saistībā ar dažādām tēmām.

Mērķis

■ Apzināt dažādus faktoros, kuru ietekmē kāda tēma kļūst strīdīga, kā arī noskaidrot problēmas, kas klasē un skolā var rasties saistībā ar dažādām tēmām.

Rezultāti

■ Dalībnieki:

- ▶ apzinās, kādu faktoru ietekmē tēma kļūst strīdīga;
- ▶ apzinās izaicinājumus, ko dažāda veida problēmas rada klasē un skolā.

Ilgums

■ 20-25 minūtes

Resursi

■ Būs jāizmanto:

- ▶ piezīmju līmlapiņas – katram dalībniekam vajadzēs vairākas līmlapiņas;
- ▶ trīs lieli uzraksti – “KARSTS”, “AUKSTS” un “SILTS”;
- ▶ tukša siena;
- ▶ izdales materiāli.

Sagatavošanās

■ Atbrīvo laukumu uz sienas un vienā galā piestiprina zīmīti ar uzrakstu “KARSTS”. Otrā galā piestiprina zīmīti ar uzrakstu “AUKSTS”, bet pa vidu – zīmīti ar uzrakstu “SILTS”. Sagatavo vairākas kopijas ar to faktoru sarakstu, kuru dēļ tēma kļūst strīdīga. Katram dalībniekam paredz vienu kopiju vai pārveido šo sarakstu Power Point slaidā (papildmateriāls iekļauts tālāk dokumentā).

Mācību metode

1. Katram dalībniekam iedod 5–6 līmlapiņas.
2. Dalībniekus lūdz apdomāt dažas strīdīgas tēmas, un uz katras līmlapiņas uzrakstīt vienu tēmu. Paskaidro, ka piesardzība nav nepieciešama – var izvēlēties arī ļoti strīdīgas tēmas.
3. Dalībniekus mudina pārdomāt savas sajūtas par pašu izvēlēto strīdīgo tēmu mācīšanu.
4. Līmlapiņas lūdz pielīmēt uz sienas pie tā uzraksta, ar ko visprecīzāk tiek raksturota dalībnieka sajūta par šīs tēmas mācīšanu, proti, pie uzraksta “AUKSTS” pielīmē tēmas, par kuru mācīšanu dalībnieks jūtas ērti, pie uzraksta “KARSTS” – tēmas, kuras rada pārāk lielu satraukumu, un pie uzraksta “SILTS” – tēmas, attiecībā uz kurām nav skaidru sajūtu.
5. Atvēl dažas minūtes, lai dalībnieki varētu aplūkot cits cita izvēlētas tēmas un novērtēt vietu, kur tās ir piestiprinātas.
6. Krēslus izkārtu aplī, lai varētu sākt diskusiju.

Ieteikums

Šo uzdevumu vislabāk pildīt klusumā. Tādā veidā dalībnieki pārdomā un pieraksta savas bažas un satraukumu, nejutot citu personu ietekmi.

Citi varianti

Šim uzdevumam ir vairāki paveidi, un katru no tiem var izmantot iepriekš aprakstītā veida vietā.

Veļas aukla – acu augstumā pāri visai telpai novelk veļas auklu. Viens gals ir "AUKSTS", otrs – "KARSTS", bet auklas vidus ir "SILTS". Dalībnieki savas izvēlētās tēmas pieraksta uz kartītēm, ko ar knaģīšiem piestiprina pie auklas attiecīgajā vietā.

Balsošana ar kājām – vairākas strīdīgas tēmas uzraksta uz kartītēm, ko novieto uz grīdas. Pievēršoties katrai kartītei atsevišķi, dalībnieki tuvojas vai attālinās no tās atkarībā no tā, cik ērti vai neērti attiecībā uz uzrakstītās tēmas mācīšanu viņi jūtas.

Staigāt pa virvi – pāri telpai uz grīdas novelk līniju ar papīra līmlenti vai auklu. Moderators / apmācītājs nosauc vairākas tēmas, un dalībnieki nostājas uz virves atbilstoši tam, cik ērti vai neērti jūtas attiecībā uz katras nosauktās tēmas mācīšanu, proti, KARSTI un neērti vienā virves galā vai AUKSTI un ļoti ērti otrā galā.

Grafiti zīmējums – laukumu uz sienas atvēl grafiti zīmējuma veidošanai. Dalībnieki uz līmlapiņām uzraksta dažādas strīdīgas tēmas un pielīmē līmlapiņas pie sienas, komentējot to, cik ērti vai neērti viņi jūtas, mācot šo tēmu. Dalībnieki iepazīstas ar citu dalībnieku rakstīto un pievieno savu komentāru uz līmlapiņas.

Diskusija

■ Izdala materiāla kopijas un sāk diskusiju par izaicinājumiem, kuri klasē ir aktuāli.

Ieteikums

Ar strīdīgu tēmu mācīšanu saistītās problēmas parasti var iedalīt konkrētās kategorijās. Lai veicinātu diskusiju par šo jautājumu, ieteicams jau iepriekš pierakstīt vairākas potenciālās problēmas. Piemēram:

Skolotāja loma

Kurā pusē strīda laikā būtu jānostājas skolotājam?

Kā skolotājs var izvairīties no kritikas par neobjektivitāti vai ideoloģisku ietekmēšanu?

Psiholoģiskais klimats klasē un kontrole

Kādā veidā skolotājs var sekmēt drošas mācīšanās vides veidošanos?

Kādā veidā skolotājs var kontrolēt klasi?

Skolotāja zināšanas par konkrēto tēmu

Kā skolotājs var nodrošināt, ka pats pārzina aplūkojamo tēmu vai jautājumus?

Kādā veidā skolotājs var parādīt kā attiecīgajā jautājumā zinošs?

Jauniešu pieredze un reakcija attiecībā uz konkrētu jautājumu

Kā panākt, ka attiecīgais jautājums nesatrauc vai neaizskar skolēnus?

Kā rīkoties pedagogam, ja attiecīgais jautājums skolēnus satrauc?

Laiks

Kā dažādu tēmu aplūkošanu iekļaut vienā vai vairākās nodarbībās?

Kā noteikt, cik daudz laika atvēlēt vienai tēmai?

1.4. AKTIVITĀTE. PAPILDMATERIĀLS

Faktori, kuru ietekmē tēma kļūst strīdīga

1.5. AKTIVITĀTE. BAGĀŽAS PĀRBAUDE

Ikvienam no mums ir savi uzskati un vērtību skala, pēc kā mēs vērtējam pasauli un dzīvojam tajā. Dažkārt to dēvē par "kultūras bagāžu". Bieži vien cilvēki savus uzskatus un vērtības nemaz neapzinās un nemanā. Viņi neapzinās, ka tieši caur to prizmu vērtē arī savu pieredzi. Šajā ziņā skolotāji ne ar ko neatšķiras. Šī aktivitāte ir paredzēta, lai noskaidrotu, kādā veidā skolotāju uzskati un vērtības var ietekmēt viņu attieksmi pret strīdīgām tēmām, un lai mudinātu dalībniekus pārdomāt, kā viņu pašu uzskati un vērtības ietekmē viņu spējas pārrunāt strīdīgas tēmas klasē un skolā.

Mērķis

Noskaidrot, kādā veidā skolotāju uzskati un vērtības var ietekmēt viņu attieksmi pret strīdīgām tēmām, un mudināt dalībniekus pārdomāt savu uzskatu un vērtību ietekmi.

Rezultāti

Dalībnieki:

- ▶ saprot, kādā veidā skolotāju paša uzskati un vērtības var ietekmēt tā profesionālo pieeju strīdīgu tēmu iztirzāšanai;
- ▶ skaidrāk apzinās savu uzskatu un vērtību ietekmi uz paša rīcību pedagoģiskajā darbā.

Ilgums

20-30 minūtes

Resursi

Būs jāizmanto:

- ▶ diskusiju kartīšu komplekti;
- ▶ tukšas kartītes;
- ▶ mazi maisiņi;
- ▶ ielu lapu komplekts un pildspalva.

Mācību metode

Sagatavo dažus diskusiju kartīšu komplektus, izmantojot tālāk papildmateriālā iekļauto tabulu. Izvēlas vārdus un tēlu "tipus", kas dalībniekiem varētu būt atpazīstami. Tā kā kartītes ir paredzētas darbam nelielā grupā, jāgatavo tik kartīšu komplektu, cik grupu paredzēts izveidot. Katru kartīšu komplektu ievieto maisiņā (noderēs papīra vai iepirkumu maisiņš). Jāsagatavo arī tukšas kartītes, lai katram dalībniekam varētu iedot vienu šādu tukšu kartīti, kas būs nepieciešama aktivitātes noslēgumā.

Norise

1. Dalībniekus sadala mazākās grupās.
2. Katrai grupai iedod maisiņu ar diskusiju kartīšu komplektu. Paskaidro, ka ikvienā kartītē ir neliels kāda skolotāja (viņiem nezināma!) apraksts.
3. Grupu dalībniekiem lūdz uz labu laimi izvilkt vienu skolotāju (kartīti).
4. Dalībniekus lūdz nolasīt kartītē rakstīto informāciju par konkrēto skolotāju un pārrunāt, kādā ziņā, viņuprāt, rakstītais varētu ietekmēt to, kādu nostāju šī persona ieņems strīdīgā jautājumā, un kā šīs personas pieredze varētu ietekmēt tās spēju risināt šo jautājumu klasē un skolā.
5. Grupu dalībniekiem dod dažas minūtes pārrunām, pēc tam to pašu atkārtoti vēl divas vai trīs reizes, izvelkot citas kartītes.
6. Krēslus sakārto aplī un lūdz dažiem brīvprātīgiem pastāstīt par grupā izdarītajiem secinājumiem; katru kartīti pārrunā atsevišķi, ņemot vērā pretrunas dažādu grupu interpretācijā.
7. Pastāsta un izskaidro jēdzienu "kultūras bagāža" un tā nozīmi strīdīgu tēmu mācīšanās.

Diskusija

Diskutē par to, cik lielā mērā skolotāja uzskati un vērtības var ietekmēt viņa spēju pārrunāt strīdīgu tēmu, piemēram, kā, viņuprāt, radušies attiecīgā skolotāja uzskati un vērtības? Vai, pēc dalībnieku domām, skolotājam ir viegli atpazīt savus aizspriedumus un pieņēmumus?

Diskusijas noslēgumā dalībniekus aicina individuāli pārdomāt savus kā skolotāja uzskatus un vērtības, kā arī novērtēt, cik lielā mērā tie varētu būt saistīti ar viņu spēju aplūkot strīdīgas tēmas. Katram dalībniekam

iedod tukšu kartīti, uz kuras tas vienā teikumā var uzrakstīt kaut ko par sevi, par piemēru ņemot diskusiju kartītēs rakstīto. Dalībniekus mudina rūpīgi pārdomāt šo jautājumu un tā ietekmi uz viņu pieeju klasē un skolā apskatāmajām tēmām. Norāda, ka šīs kartītes paredzētas dalībnieku privātai lietošanai, un tās nav nevienam jārāda. Šo uzdevumu ieteicams pildīt klusumā. Pēc 3–4 minūtēm ļauj dalībniekiem, kuri vēlas pārrunāt savas pārdomas, sameklēt partneri, lai aprunātos, tomēr uzsver, ka tas nav jādara obligāti.

Ieteikums

Šajā aktivitātē būtiska nozīme ir pašanalīzei aktivitātes beigās. Tai jāatvēl pietiekami daudz laika.

Ierosinājums

Īrijā tika ierosināts turpināt diskusijas par skolotāju personīgo “bagāžu”, pārrunājot oficiālo “bagāžu”, kādu skolotājs uzņemas, tiklīdz kļūst par valsts amatpersonu. Tie ir juridiskie pienākumi, ko skolotājam nosaka oficiālie tiesību akti un oficiālā politika, kā arī skolas vadības un uzraugu gaidas un morālās prasības, kādas tiek izvirzītas attiecīgās profesijas pārstāvjiem.

Citi varianti

Kurš te ir terorists? Apvienotajā Karalistē kāda apmācāmo skolotāju grupa izstrādāja uzdevumu, kurā dalībniekiem parāda vairākus attēlus ar cilvēku sejām (izgrieztas no žurnāliem) un lūdz atbildēt uz jautājumu “Kurš te ir terorists?”. Nav pareizo atbilžu, tomēr dalībnieki tiek aicināti izvērtēt savas pārdomas brīdī, kad jāpieņem lēmums (“Ko tu centies saskatīt?”). Viņi pārdomā kritērijus, kurus paši piemērojuši, kā arī to, cik lielā mērā viņi vienlaikus apzinājušies šo taktiku.

Kurš te ir heteroseksuāls? Līdzīga aktivitāte Zviedrijā, kurā attēlus ar cilvēku sejām izmanto, mācot par dzimumattiecībām un romantiskām attiecībām. Tiek uzdots jautājums “Kurš te ir heteroseksuāls?”.

Šāda veida uzdevumiem labāk izvēlēties tādus attēlus, kuros cilvēku sejas vaibsti nekādā veidā neatklāj iespējamo atbildi. Pieņemtie uzskati vai stereotipi mīt dalībnieku prātā.

1.5. AKTIVITĀTE. PAPILDMATERIĀLS

Diskusiju kartīšu paraugi

Karīna ... viņai patīk folkloras mūzika un tautas dejas, viņa ir liela patriote un nacionālistu politikās partijas biedre.	Pēteris ... uzauga ļoti reliģiozā ģimenē, viņš nedzer un nesmēķē, viņš aktīvi darbojas savas draudzes dievkalpojumos.
Dīpa ... ieradās šajā valstī bēgles statusā, viņa nav aizmirsusi to, cik slikti pret viņu šeit pirmajos gados izturējās.	Helēna ... kādu laiku dzīvoja sieviešu patversmē un aktīvi iestājas par sieviešu tiesībām.
Alī ... ir arodbiedrības pārstāvis un cīnās par dažādiem cilvēktiesību jautājumiem, īpaši darba apstākļiem mājās un ārzemēs.	Ralfs ... pārkvalificējās par skolotāju, lai gan pirms tam vairākus gadus bija strādājis armijā, kur uzkalpojās par virsnieku.
Tatjana ... ir pēctece vienai no senākajām un turīgākajām ģimenēm valstī, viņa ir studējusi ārzemēs.	Vims ... viņam jau vairākus gadus ir viendzimuma attiecības, bet viņš domā, ka skolā neviens to nezina.

OTRĀ SADAĻA. MĀCĪBU METODES

PROBLĒMAS RISINĀŠANA

■ Lai ar panākumiem mācītu strīdīgas tēmas, skolotājam ir jāpārzina piemērotas mācību metodes, kā arī jāattīsta kompetence jeb spēja un pārliecība efektīvi piemērot izvēlētās metodes klasē un skolā. Ir riskanti piedāvāt runāt par kādu delikātu tēmu, tomēr, prātīgi izvēloties atbilstošus mācīšanas paņēmienus, šo risku var ievērojami samazināt.

■ Neraugoties uz iepriekš minēto, pastāv vairāki **būtiski pedagoģiski izaicinājumi**, tostarp:

- ▶ kā reaģēt, ja skolēni izsaka pretrunīgus **patiesības apgalvojumus** vai, pārrunājot jautājumu, ir jānostājas kāda pusē (lai skolotājs nejūtas kompromitēts un skolēni nedomātu, ka skolotājam ir kāds "slēptais plāns");
- ▶ kā rīkoties, lai **neaizskartu jūtas skolēniem** ar dažādu izcelsmi un no dažādām kultūrām, kā arī tiem, kuriem ir personīga vai ģimeniska saistība ar konkrēto tēmu (lai skolēni nejustos apkaunoti, nonākuši upura lomā vai atsvešināti, vai pakļauti vajāšanai vai iebiedēšanai);
- ▶ ko darīt, lai **kliedētu spriedzi** un novērstu pārmērīgi karstas diskusijas (lai saglabātu kontroli klasē un skolēni varētu brīvi pārrunāt aktuālos jautājumus);
- ▶ kā mudināt skolēnus **ieklausīties citu cilvēku viedokli** (lai skolēni sāktu cienīt cits citu un novērtēt citu cilvēku uzskatus);
- ▶ kā rīkoties, lai bez padziļinātām zināšanām vai uzticamiem pierādījuma avotiem par konkrēto jautājumu **objektīvi** pārrunātu strīdīgas tēmas (lai skolotājs nejustos kompromitēts vai netiktu apvainots objektivitātes trūkumā vai nekompetencē);
- ▶ kā reaģēt uz **negaidītiem jautājumiem** par strīdīgām tēmām un izturēties, ja tiek izteiktas **netaktiskas piezīmes** (lai nekaitētu skolotāja godprātībai un pārējie skolēni nejustos sāpināti vai aizskarti).

Šie jautājumi ir skatīti apmācības aktivitāšu programmas 2.sadaļā. Šajā sadaļā katra aktivitāte veltīta vienas problēmas risināšanai, skatot atšķirīgu mācību metodi. Dalībnieki, aktīvi pildot klasē un skolā atdarināmus uzdevumus, gūst priekšstatu par mācību metožu praktisku izmantošanu. Viņi pārrunā katrā uzdevumā apgūto un apmainās ar idejām savā starpā.

2.1. AKTIVITĀTE. KĀ PUSĒ TU ESI?

Skolotājam, tāpat kā jebkurai citai personai, var būt savs viedoklis. Tomēr tas nenozīmē, ka skolotājam būtu tas jāatklāj skolēniem, un tas nenozīmē, ka skolotājam būtu jānostājas to skolēnu pusē, kuri atbalsta viņa uzskatus. Kā tad skolotājam reaģēt, ja klasē tiek izteikti pretrunīgi viedokļi un argumenti? Kuru pusi viņam izvēlēties? Šis uzdevums izstrādāts, lai iepazīstinātu dalībniekus ar virkni pedagoģisku taktiku, kā arī parādītu to priekšrocības un trūkumus.

Mērķis

Noskaidrot priekšrocības un trūkumus dažādu pedagoģisku pieeju izvēlei, ja klasē ir atšķirīgi viedokļi.

Rezultāti

Dalībnieki:

- ▶ atpazīst dažādas pedagoģiskas pieejas jautājumā par strīdīgām tēmām;
- ▶ izprot dažādu pedagoģisku pieeju priekšrocības un trūkumus;
- ▶ saprot, kādās situācijās katru no tām būtu lietderīgi izvēlēties.

Ilgums

30-40 minūtes

Resursi

Būs jāizmanto:

- ▶ lielas papīra lapas un marķieri;
- ▶ diskusiju kartītes;
- ▶ papīra saspraudes;
- ▶ līmlente;
- ▶ izdales materiāli.

Sagatavošanās

Izmantojot piedāvāto paraugu, sagatavo dažādu taktiku kartītes grupu darbam. Tā kā paredzēts veidot sešas grupas, jāgatavo 6 kartītes – viena katrai grupai. Vajadzēs izmantot arī izdales materiāla kopijas, tāpēc jāsakopē materiāls "Skolotāja loma klases diskusijās", lai pietiktu katram dalībniekam.

Norise

1. Dalībniekiem atgādina, ka tieši viedokļu dažādība ir strīdīgas tēmas pamatiezīme. Viens no izaicinājumiem saistībā ar strīdīgu tēmu mācīšanu ir jautājums par to, kā pusē nostāties, runājot par strīdīgu tēmu. Vai skolotājam vispār ir jānostājas kāda pusē? Ja ir, tad kā pusē? Ja nav, tad kā panākt, ka tēma tiek skatīta objektīvi un diskusijas vienīgais mērķis ir izglītošanās? Paskaidro, ka skolotājs šajā jautājumā var izvēlēties dažādas taktikas un nākamā aktivitāte ir paredzēta tam, lai novērtētu dažas no tām.
2. Dalībniekus sadala 6 grupās un katra grupa apsēžas ap galdu.
3. Katrai grupai iedod lielu papīra lapu, marķieri, papīra saspraudi un vienas taktikas kartīti.
4. Katrai grupai lūdz izlasīt kartītē aprakstīto taktiku un pārrunāt tās priekšrocības un trūkumus, lai to izmantotu strīdīgu tēmu mācīšanā. Uz lielās papīra lapas uzraksta secinājumus, sadalot tos vertikāli, proti, vienā slejā norādot priekšrocības, bet otrā – trūkumus. Paskaidro, ka šajā brīdī nevajadzētu vēl izmantot visu lielo papīra lapu, jo viena daļa būs nepieciešama vēlāk.
5. Pēc 3 vai 4 minūtēm lūdz grupām lapas augšmalā ar papīra saspraudi piestiprināt attiecīgās taktikas kartīti un pāriet pie nākamā galda.
6. Nonākot pie nākamā galda, grupas biedri vispirms izlasa iepriekšējās grupas komentārus, atzīmējot tos, kuriem viņi piekrīt, un papildinot sarakstu ar vēl citiem komentāriem, ja domā citādi vai ja, viņuprāt, kaut kas vēl nav pateikts.
7. Pēc dažām minūtēm (nedaudz mazāk nekā iepriekšējā posmā) grupas pāriet pie nākamā galda un atkārti iepriekš aprakstītās darbības.

8. Tā turpina, līdz visas grupas ir bijušas pie visiem galdiem. Pēc tam lielās papīra lapas piestiprina pie sienas un dalībniekus aicina nākt tuvāk un iepazīties ar rakstīto.
9. Krēslus izkārtoti aplī. Izdala palīgmateriālus un lūdz dalībniekus klusumā ar tiem iepazīties, atzīmējot papildu informāciju un nosaukumus, kas doti dažādajām taktikām.

Diskusija

■ Ierosina divas vai trīs strīdīgas tēmas un sāk diskutēt par vispiemērotāko metodi šo tēmu mācīšanai.

■ Diskusijas noslēgumā lūdz dalībniekiem mēģināt formulēt vadlīnijas par to, kad dažādās taktikas būtu jāizmanto un kad nē.

2.1. AKTIVITĀTE. PAPILDMATERIĀLS

Taktikas kartītes

Vienmēr atklāj savus uzskatus.	Esi neitrāls vadītājs – neatklāj nevienam savus uzskatus.
Pārliecinies, ka skolēniem tiek parādīti dažādi viedokļi par katru tēmu.	Izaicini skolēnus, paužot pretējus argumentus.
Centies atbalstīt konkrētus skolēnus vai skolēnu grupas, atbalstot viņu viedokli.	Atbalsti "oficiālo" nostāju par kādu tēmu – saki to, ko iestādes vēlas, lai tu teiktu.

Skolotāju taktika, apskatot strīdīgu tēmu

Atklāta saistība: diskusijas laikā skolotājs vienmēr atklāj savus uzskatus.	
<p>Iespējamie plusi</p> <p>Skolēni tāpat centīsies uzminēt skolotāja domas. Atklājot savus uzskatus, nav nekādu noslēpumu.</p> <p>Ja skolēniem ir zināma skolotāja nostāja konkrētā jautājumā, viņi var neņemt vērā skolotāja aizspriedumus un neobjektivitāti.</p> <p>Savu izvēli labāk darīt zināmu pēc diskusijas, nevis pirms tās.</p> <p>Šo taktiku var izmantot tikai tad, ja tiek cienīti arī skolēnu atšķirīgie viedokļi.</p> <p>Šis var būt lielisks veids, lai saglabātu skolēnu uzticību, jo viņi nemaz negrib, lai skolotājs būtu neitrāls.</p>	<p>Iespējamie mīnusi</p> <p>Tas var padarīt gaisotni klasē stīvu, mudinot skolēnus atturēties paust argumentus, kas ir pretrunā skolotāja uzskatiem.</p> <p>Šādā situācijā atsevišķi skolēni var stingri iestāties par kaut ko, kam patiesībā nemaz netic, bet dara to tikai tāpēc, ka šāds viedoklis atšķiras no skolotāja uzskatiem.</p> <p>Skolēniem mēdz būt grūti atšķirt faktus no vērtējuma. Turklāt tas ir vēl grūtāk, ja fakti un vērtējuma paudējs ir viena un tā pati persona, proti, skolotājs.</p>

Neitralitāte:
skolotājs ieņem objektīva grupas diskusijas vadītāja lomu.

Iespējamie plusi

Samazina nepamatotas skolotāja aizspriedumu radītās ietekmes risku.

Dod visiem iespēju iesaistīties brīvās diskusijās.

Nodrošina telpu atvērtām diskusijām, proti, skolēni var sākt runāt par tēmu vai jautājumu, par kuru skolotājs nemaz nebija iedomājies.

Dod labu iespēju skolēniem trenēt komunikācijas prasmes.

Noder, ja ir daudz materiālu ar pamatinformāciju.

Iespējamie mīnusi

Skolēniem šāda taktika var šķist samākslota.

Šāda vide var izbojāt skolotāja un skolēnu attiecības, ja taktika ir nesekmīga.

Izdošanās ir atkarīga no tā, vai skolēniem šī metode ir zināma no kādas citas situācijas skolā vai arī būs vajadzīgs ilgāks laiks, lai pierastu pie tās.

Var nostiprināt skolēnu pašreizējo attieksmi un aizspriedumus.

Taktiku ir grūti īstenot ar mazāk spējīgiem skolēniem.

Dažkārt neitrāla vadītāja loma nepiestāv skolotāja personībai.

Līdzsvarota pieeja:
skolotājs iepazīstina skolēnus ar dažādiem viedokļiem.

Iespējamie plusi

Viens no humanitāro zinātņu vai sociālo zinātņu skolotāja galvenajiem uzdevumiem ir parādīt, ka neviens jautājums nav tikai balts vai melns.

Šāda taktika noder, ja klase ir sašķēlusies divās frontēs saistībā ar kādu tēmu.

Efektīvi risina tēmas, par kurām ir pieejama plaša, bet pretrunīga informācija.

Ja grupas dalībnieki nenodrošina viedokļu līdzsvaru, tad skolotājam ir jārūpējas par to, lai tiktu minēti arī pretējie aspekti.

Iespējamie mīnusi

Vai dažādu viedokļu līdzsvaru vispār ir iespējams nodrošināt?

Izvēloties šo taktiku, skolotājs izvairās radīt priekšstatu, ka "patiesība" ir pelēkajā zonā kaut kur pa vidu diviem dažādiem viedokļiem.

Cilvēkiem ir dažāda izpratne par terminu "līdzsvars"; mācīšana nevar notikt bez vērtību ievērošanas.

Izvēloties šādu taktiku, nodarbība var būt izteikti skolotāja vadīta, jo skolotājs vienmēr iejaucas, lai saglabātu tā dēvēto "līdzsvaru".

Sātana advokāts:
skolotājs apzināti ieņem pretēju nostāju tai, kuru pauduši skolēni vai kura minēta mācību materiālos.

Iespējamie plusi

Rada lielu jautrību un var efektīvi motivēt skolēnus piedalīties diskusijās.

Būtiska, ja grupā valda šķietama vienprātība.

Lielākajā daļā klašu parasti valda vairākuma viedoklis, kas ir jāizaicina.

Atdzīvina diskusiju, kad tā sāk norimt.

Iespējamie mīnusi

Skolēni var identificēt skolotāju ar viņa pausto viedokli; vecāki var sākt satraukties.

Var nostiprināt skolēnu aizspriedumus.

Sabiedrotais:

skolotājs nostājas kāda viena skolēna vai skolēnu grupas pusē.

Iespējamie plusi

Palīdz vājākajiem skolēniem vai sociāli atstumto skolēnu grupām paust savu viedokli.

Parāda skolēniem, kā būvēt un izstrādāt argumentus.

Palīdz pārējiem skolēniem novērtēt idejas un argumentus, ko tie citādi, visticamāk, nemaz neizdzirdētu.

Parāda iespēju sadarboties.

Iespējamie mīnusi

Pārējiem skolēniem var šķist, ka skolotājs šādā veidā slēpti popularizē savus uzskatus.

Pārējiem skolēniem tas var šķist kā favorītisms.

Mudina skolēnus domāt, ka nav vērts iestāties par savu taisnību, jo skolotājs to izdarīs viņu vietā.

Oficiālā nostāja:

skolotājs popularizē valsts iestāžu pausto nostāju.

Iespējamie plusi

Piešķir nodarbībām oficiālu leģitimitāti.

Aizsargā skolotāju no valsts iestāžu pārmetumiem.

Ļauj pareizi izklāstīt uzskatus, ko iepriekš skolēni, iespējams, izpratuši tikai pa pusei vai nav sapratuši nemaz.

Iespējamie mīnusi

Mudina skolēnus domāt, ka skolotājam neinteresē viņu uzskati, bet ir svarīgs tikai viņa paša viedoklis.

Var likt skolotājam justies kompromitētam, ja viņš pats neatbalsta oficiālo nostāju.

Valsts iestādes var paust atšķirīgas oficiālās nostājas, tāpēc rodas jautājums, kura nostāja skolotājam būtu jāatbalsta?

Var gadīties, ka tādas oficiālās nostājas nemaz nav.

Pastāv iespēja, ka oficiālā nostāja ir pretrunā tiesību aktiem cilvēktiesību jomā.

2.2. AKTIVITĀTE. PERSPEKTĪVAS MAIŅA

■ Viena no problēmām saistībā ar strīdīgu tēmu mācīšanu ir tādu jautājumu skatīšana, ar kuriem **skolēni ir personīgi saistīti** – piemēram, apspriest imigrācijas tēmu, ja klasē ir bērni no imigrantu ģimenēm. Īpaši grūti ir tad, ja nav zināms, vai kāds no skolēniem ir vai nav saistīts ar apskatāmo tēmu. Viens no veidiem, kā mazināt iespēju netīši aizskart kādas personas jūtas vai atsvešināt skolēnu, ir diskutēt par tēmu, runājot vispārīgi sabiedrības, nevis individuālā līmenī. Šo paņēmieni pazīst ar nosaukumu “depersonalizēšana”. Šajā aktivitātē dalībnieki noskaidro šā paņēmiena priekšrocības un trūkumus, kā arī to, kā to praktiski izmantot.

Mērķis

■ Noskaidrot, kā aizsargāt skolēnu jūtas, depersonalizējot tēmas iztirzāšanā lietoto valodu.

Rezultāti

■ Dalībnieki:

- ▶ apzinās problēmas, kādas var rasties, ja kāds skolēns ir personīgi saistīts ar apskatāmo tēmu;
- ▶ saprot, kā novērst dažas no apzinātajām problēmām, izvēloties cita stila valodu tēmas iztirzāšanai;
- ▶ apgalvojumus par strīdīgām tēmām spēj formulēt nekaitīgākā, uz sabiedrību vērstā izteiksmē.

Ilgums

■ 30-50 minūtes

Resursi

■ Būs jāizmanto:

- ▶ “personīgo” jautājumu piemēri, kas uzrakstīti uz papīra strēmelēm;
- ▶ “personīgo” jautājumu piemēri, kas noformulēti kā sabiedrībai aktuāli jautājumi.

Sagatavošanās

■ Sagatavo sarakstu ar jautājumiem par dažādām strīdīgām tēmām tā, lai jautājumi būtu attiecināti uz skolēniem, viņu ģimenēm vai kopienai, piemēram, “Vai, tavuprāt, būt gejam ir grēks?”. Ieteicams izvēlēties tādus piemērus, kas patiešām varētu kompromitēt atsevišķus skolēnus klasē vai skolā. Papildmateriālā ir piedāvāti vairāki izteikumu piemēri no dažādām valstīm. Jautājumus uzraksta uz papīra strēmelēm. Ir jāgatavo viens jautājums uz diviem dalībniekiem.

■ Jāgatavo arī divi vai trīs gatavi piemēri tam, kā “uz personu” vērstos jautājumus var pārveidot “uz sabiedrību” vērstos jautājumos. Piemēram,

- ▶ “Ko tu domā par migrējošiem darba ņēmējiem?” (UZ PERSONU VĒRSTS)
- ▶ “Kāds ir sabiedrības viedoklis par migrējošiem darba ņēmējiem?” (UZ SABIEDRĪBU VĒRSTS)
- ▶ “Ko tu domā par iespēju geju pāriem adoptēt bērnu?” (UZ PERSONU VĒRSTS)
- ▶ “Kāds ir sabiedrības viedoklis par iespēju geju pāriem adoptēt bērnu?” (UZ SABIEDRĪBU VĒRSTS)

Šos piemērus var sagatavot kā Power Point prezentāciju.

Mācību metode

1. Aktivitātes sākumā nedaudz pastāsta par situācijām, kad skolēni ir personīgi saistīti ar kādu klasē vai skolā apskatāmu tēmu. Pajautā, vai kādam no dalībniekiem ir šāda pieredze un kādas problēmas šāda situācija radīja; varbūt ir zināmas situācijas, kurās problēmas varētu rasties?
2. Uzsver, ka ir būtiski mēģināt aizsargāt jauniešus šādā situācijā, un paskaidro depersonalizēšanas paņēmieni, izmantojot iepriekš sagatavotos piemērus.
3. Dalībniekus sadala pāros un katram pārim iedod vienu jautājumu, kurš tiem ir jāpārveido depersonalizēšanas tehnikā.
4. Katrs pāris prezentē savu piedāvājumu grupai, kā arī pārrunā iespējamus riskus, kādi varētu pastāvēt, ja konkrētais jautājums netiktu depersonalizēts.

Ieteikums

Parasti ir vieglāk sākt, izmantojot vārdus, ar ko skaidri tiek norādīta perspektīva, piemēram, "tu" vai "tavs", lai parādītu personīgo perspektīvu, un "kāds", "kādi" vai "sabiedrība", lai parādītu sabiedrības perspektīvu. Pēc tam var izmantot piemērus, kuros perspektīva nav tik klaji parādīta, piemēram, jautājumu "Vai, tavuprāt, ir pieņemami jokot par reliģiju?" var pārveidot šādi "Vai ir pieņemami jokot par reliģiju?".

Citi varianti

Melnkalnes dalībnieki šo aktivitāti izvērtā citādāk, proti, dalībniekus sadalīja mazākās grupās un katrai grupai iedeva sarakstu ar strīdīgām tēmām, piemēram, romi, vardarbība ģimenē, kontracepcija. Pievēršoties šīm tēmām, grupu dalībnieki izdomāja dažus jautājumus, kurus, viņuprāt, bija labāk depersonalizēt, kā arī centās to izdarīt.

Šeit aprakstītais aktivitātes paveids ir pielāgots no oriģinālā apraksta, kas izstrādāts Īrijā (CDVEC Curriculum Development Unit. Tackling Controversial Issues in the Classroom: A Resource for Citizenship Education, 2012 [CDVEC Mācību programmas izstrādes nodaļa. Strīdīgu tēmu risināšana klasē. Resurss pilsonības izglītībai, 2012]).

Diskusija

■ Vada nelielu diskusiju par klasē lietotās valodas depersonalizēšanu, piemēram: Kādas, pēc dalībnieku domām, varētu būt šādas taktikas priekšrocības un trūkumi? Vai būs viegli īstenot šo taktiku? Vai, pēc dalībnieku domām, depersonalizēšana ir jāizmanto vienmēr?

Ieteikums

Iespējams, dalībnieki ir jābrīdina, ka, lai gan šāda taktika ir piemērota atsevišķās situācijās, to nevar izmantot visos gadījumos un to nevajag uzskatīt par vienīgo īsto paņēmienu. Piemēram, Īrijā skolotāju apmācītāji norādīja, ka Ziemeļīrijā šobrīd ir grūti runāt par reliģisko un starpkultūru izpratni, jo skolotāji un skolēni nespēj nošķirt personīgo perspektīvu no tās sabiedrības perspektīvas, kurā viņi dzīvo un ir uzauguši. Turklāt, atsevišķos gadījumos, var būt pamatots iemesls lūgt atklāt savas personīgās izjūtas un uzskatus, piemēram, lai padziļinātu izpratni par dažādām perspektīvām, vairāk iemācītos par kultūras un vēstures ietekmi uz tēmu attīstību un spēju iztīrīt tās, vairotu empātiju un nodrošinātu, ka diskusija ir reāla un balstīta uz "patieso dzīvi".

2.2. AKTIVITĀTE. PAPILDMATERIĀLS

"Personīgo" apgalvojumu piemēri

- ▶ Cik daudzi no **Jums** nav dzimuši šajā valstī?
- ▶ Kāds ir **Tavā** reliģijā paustais viedoklis par izglītību meitenēm?
- ▶ Vai **Tu** kādreiz esi ticis iebiedēts?
- ▶ Kurš, **Tavuprāt**, ir visdrošākais kontracepcijas veids?
- ▶ Vai **Tu** kādreiz esi lietojis kādu aizliegtu narkotisku vielu?
- ▶ Vai **Tavi** vecāki per tevi, ja esi sagrēkojies?

2.3. AKTIVITĀTE. SKOLA MEŽA MALĀ

■ Ja kāda tēma ir īpaši jūtīga, to, iespējams, ir drošāk aplūkot netieši, nevis kā “nagai pa galvu”. To var izdarīt, piemēram, izvēloties vēsturisku, ģeogrāfisku vai izdomātu līdzību. Šo paņēmieni pazīst kā “distancēšanos”. Tā palīdz novērst “sprādzienbīstamu” tēmu eksploziju un ļauj skolēniem atkāpties no saviem sākotnējiem aizspriedumiem un pieņēmumiem, kļūstot atvērtākiem pret tēmas sarežģītību. Šajā aktivitātē dalībnieki noskaidro šī paņēmiena priekšrocības, izmantojot izdomātu stāstu par sašķeltu sabiedrību.

Mērķis

■ Noskaidrot, kādā veidā var izmantot “distancēšanos”, lai delikātāk un elastīgāk runātu par strīdīgām tēmām.

Rezultāti

■ Dalībnieki:

- ▶ izprot distancēšanās nozīmi;
- ▶ spēj klasē un skolā izmantot “distancēšanās” taktiku.

Ilgums

■ 40-50 minūtes

Resursi

■ Būs jāizmanto:

- ▶ stāsta “Skola meža malā” kopijas.

Sagatavošanās

■ Sagatavo vairākas papildmateriālā iekļautā stāsta kopijas – katram dalībniekam paredz vienu kopiju. Sagatavo arī savu lomu – kā vadītājs mudinās pārējos dalībniekus iesaistīties aktivitātē, kādus argumentus izmantos, kādus jautājumus uzdos utt.

Mācību metode

1. Krēslus izkārt rindās ar skatu uz priekšu, vidū atstājot pietiekami daudz brīvas telpas.
2. Paskaidro “distancēšanās” taktiku un pastāsta, kā to izmanto strīdīgu tēmu skatīšanai. Atklāj dalībniekiem, ka šī aktivitāte palīdzēs saprast, kā tas tiek realizēts praksē.
3. Nolasa stāstu.
4. Dalībnieki pārrunā, kāpēc, viņuprāt, (stāstā attēlotā) skola tika nodedzināta, kurš varēja būt vainīgais un kāds bija vainīgās personas motīvs?
5. Pajautā, vai, pēc dalībnieku domām, skolotājam vajadzētu atjaunot skolu?
6. Paskaidro – lai atjaunotu skolu un tās darbību, skolotājam, visticamāk, vajadzēs abu kopienu atbalstu. Nebūs viegli to panākt. Pastāsta dalībniekiem, ka viņiem būs jāpiedalās lomu spēlē, cenšoties attēlot to, kas varētu notikt, ja skolotājs nolemtu atjaunot skolu.
7. Dalībnieki iztēlojas, ka ir atnākuši uz skolotāja sasauktu pilsētas sapulci, kurā viņš cenšas iegūt sabiedrības atbalstu skolas atjaunošanai. Dalībnieki uzņemsies kopienu pārstāvju lomas: meža ļaudis vienā pusē, bet līdzenuma ļaudis otrā pusē. Moderators tēlos skolotāju un nostāsies priekšā.
8. Dalībnieki iejūtas lomās. Moderators, kā skolotājs, sasveicinās ar visiem sanāksmes dalībniekiem. Viņš atklāj sanāksmes iemeslu, paskaidro, kāpēc atnākušie ir uzaicināti, un jautā, vai viņi būtu ar mieru sniegt to atbalstu, kas skolotājam nepieciešams skolas atjaunošanai un sekmīgai turpmākai darbībai. Dalībnieki, kuri uzņēmušies kopienu pārstāvju lomas, uzdod jautājumus, komentē dzirdēto utt.; lomu spēle turpinās aptuveni 15 minūtes, tomēr moderatoram jābūt gatavam pagarināt laiku, ja debates ir raitas. Pēc tam moderators skolotāja tēlā pateicas atnākušajiem un slēdz sanāksmi.
9. Dalībnieki iziet no savas lomas, lai varētu sākties diskusija.

Ieteikums

Šī aktivitāte ir īpaši efektīva, ja skolotāja lomā iejūtas kāds no dalībniekiem. Tomēr jāpiebilst, ka šī loma ir ļoti būtiska aktivitātei, tāpēc to labāk nepiedāvāt citiem, izņemot gadījumu, ja ir pilnīga pārlicība, ka uzrunātā persona veiksmīgi tiks galā.

Diskusija

— Vada diskusiju par šajā aktivitātē apgūto. Vai, viņuprāt, šādu aktivitāti var īstenot arī klasē un skolā? Ja var, par kādām tēmām varētu šādi runāt? Kā notiktu pāreja no līdzības uz apspriežamo tēmu? Kādas, viņuprāt, ir šādas metodes priekšrocības un trūkumi?

Strīdīgu tēmu mācīšana, izmantojot stāstus

Ar stāstiem var sekmīgi apskatīt delikātas un sarežģītas tēmas klasē un skolā. Tomēr, lai metode darbotos, stāstā aprakstītajai situācijai ir jābūt ļoti līdzīgai galvenajiem aplūkojamās tēmas elementiem – ir jāsniedz tikpat dažādi skatpunkti, argumenti un intereses utt. Bieži vien to ir vieglāk izdarīt, ja stāstu raksta speciāli vai pielāgo esošu stāstu, lai tas atbilstu reālajai tēmai.

Šajā aktivitātē izmantotais stāsts tapis Apvienotajā Karalistē (Huddleston T., Rowe D. Good Thinking: Education for Citizenship and Moral Responsibility, Vol.3. London: Evans, 2001). Sākotnēji to izmantoja, lai runātu par konfliktu saistībā ar izglītības kontroli, vēlāk to izmantoja, risinot jautājumu par sašķeltu sabiedrību, piemēram, Ziemeļīrijā un Kiprā.

2.3. AKTIVITĀTE. PAPILDMATERIĀLS

Skola meža malā

“Sensenos laikos bija kāda valsts, kas bija pazīstama vienīgi ar to, ka bija sašķelta gandrīz divās daļās. Vienu valsts daļu klāja biezs mežs. Otra daļa bija plašs līdzenums bez kokiem.

Meža ļaudis iztiku pelnīja gandrīz tikai ar kokiem. Viņi ar smagiem cirvjiem cirta milzīgus ozolus, dedzināja bērzu kārtis, lai iegūtu kokogles, un stādīja jaunus kokus, lai aizstātu nogāztos. Meža izcirtumos viņi būvēja koka mājas un ierīkoja svētvietas meža gariem. Šie ļaudis bija bikli, dzīvoja garīgi, mierā un harmonijā cits ar citu un dabu.

Līdzenuma ļaudis bija lauksaimnieki. Viņi apara zemi, lai audzētu labību. Viņu mājas bija būvētas no akmens. Viņu dievs bija labības dievs. Reizi gadā rudenī viņi rīkoja nedēļu ilgu festivālu, lai svinētu ražas laika beigas; festivālā tika daudz ēsts, dzerts un trokšņots.

Šo kopienu pārstāvji nebiedrojās, vienīgi tirgojās ar svarīgākajām precēm. Lai gan viņi runāja būtībā vienā valodā, daudzi vārdi un frāzes tika lietoti specifiski tikai vienā vai otrā grupā. Turklāt neviena grupa pat īpaši necentās saprast otras izvēlēto dzīvesveidu, lai gan tas nemaz tām nekaitētu.

Drīzāk jāsaka, ka abas kopienas viena uz otru skatījās ar savstarpējām aizdomām. Līdzenuma ļaudis uzskatīja šādi: ja meža ļaudīm tiktu dota iespēja, viņi ar lielāko prieku piestādītu visus laukus ar kokiem. Meža ļaudis savukārt uzskatīja: ja līdzenuma ļaudīm tiktu dota iespēja, viņi nocirstu visus kokus un uzartu visu zemi.

Valstī bija tikai daži izglītoti ļaudis. Gan meža ļaudis, gan līdzenuma ļaudis bija ļoti nabadzīgi. Lielākajai daļai bija tikai līdzekļi izdzīvošanai, pretēji kaimiņzemēs dzīvojošajiem, kuri kļuva aizvien bagātāki, pārdodot pārtikas produktus, audumus un dažādus ražojumus.

Kādu dienu jauns skolotājs uzcēla māju meža malā. Jaunais cilvēks bija neparasts ar to, ka, lai gan bija uzauzdzis līdzenumā, viņa māte bija nākusi no meža ļaužu saimes.

Jaunais skolotājs bija nolēmis uzbūvēt skolu. Tā būtu pirmā skola, kas tiktu uzbūvēta tajā reģionā. Vietā, kur mežs un līdzenums satikās, jauniētis sāka būvēt nelielu vienkārtu ēku no koka un akmens. Pēc tam viņš aicināja meža un līdzenuma ļaudis vest savus bērnus uz jauno skolu. Sākumā vecāki izturējās piesardzīgi, īpaši meža ļaudis. Tomēr bija pietiekami daudz tādu, kuri vēlējās sūtīt savus bērnus skolā un bija ar mieru segt nelielu samaksu, ko skolotājs lūdza skolas atvēršanai.

Pirmajā nedēļā līdzenuma un meža bērni nerunāja cits ar citu. Meža bērni biedrojās savā starpā, atsakoties komunicēt ar citiem bērniem klasē vai rotaļlaukumā. Līdzenuma ļaudis apsaukāja meža bērnus un izaicināja

uz cīņu.

Otrajā nedēļā tika saņemtas vairākas vecāku sūdzības, kurās skolotājam pārmeta labvēlīgu attieksmi pret vienas vai otras grupas bērniem.

Trešajā nedēļā situācija nedaudz uzlabojās. Šķita, ka līdzenuma bērnu agresija mazinājās, savukārt meža bērni kļuva ieinteresētāki komunikācijā.

Ceturtajā nedēļā skola tika pilnībā nodedzināta...”

2.4. AKTIVITĀTE. SVEŠĀS KURPĒS

■ Jaunieši un skolēni parasti mēdz koncentrēties uz vienu skatpunktu, bet **nespēj saskatīt citus**. Lai gan pieaugot mēs spējam labāk saskatīt citas iespējas, bieži vien mūsu priekšstatus nosaka sociālās un kultūras normas vai arī šāda spēja neattīstās vispār, jo trūkst atbilstošas pieredzes. Strīdīgas tēmas parasti ir daudzdimensionālas, tāpēc ir svarīgi palīdzēt bērniem un jauniešiem identificēt un novērtēt dažādus skatpunktus. Šajā aktivitātē dalībnieki noskaidro, kādā veidā skolēniem var palīdzēt aplūkot tēmu no dažādiem skatpunktiem.

Mērķis

■ Noskaidrot, kādā veidā skolēniem var palīdzēt aplūkot tēmu no dažādiem skatpunktiem.

Rezultāti

■ Dalībnieki:

- ▶ apzinās, ka strīdīgām tēmām ir daudz dimensiju;
- ▶ saprot, kāpēc dažreiz skolēniem ir grūti saskatīt citus skatpunktus;
- ▶ zina dažādus paņēmienus, kas palīdz skolēniem aplūkot tēmu no dažādiem skatpunktiem.

Ilgums

■ 30-40 minūtes

Resursi

■ Būs jāizmanto:

- ▶ kartītes ar "pēdas nospiedumu".

Sagatavošanās

■ Pēdas lielumā izgriež vairākas kartītes (var izmantot arī papildmateriālā iekļauto šablonu). Sagatavo dalībnieku skaitam atbilstošu pēdu skaitu un vēl dažus papildu eksemplārus.

■ Apdomā kādu strīdīgu tēmu un noformulē to kā jautājumu, piemēram, "Kas, tavuprāt, valdībai jādara reliģiskā ekstrēmisma sakarā?" (Francijā), "Vai, tavuprāt, Anglijas ziemeļos būtu jāatļauj naftas "hidropārraušana"?" (Apvienotā Karaliste). Izvēlas tādu jautājumu, uz kuru dalībniekiem varētu būt pretrunīga reakcija. Uz papildu "pēdām" uzraksta dažādas atbildes uz jautājumu; ieteicams piedāvāt tādas atbilžu variantus, kādus dalībnieki paši, visticamāk, nepiedāvās (pietiks ar 2 vai 3 teikumiem).

Mācību metode

1. Visus krēslus izkārtu lielā aplī un uz katra krēsla uzliek vienu tukšu "pēdu".
2. Uzdod iepriekš izvēlēto jautājumu un lūdz dalībniekus 2 vai 3 teikumus klusumā uzrakstīt atbildi.
3. Savāc visas kartītes, sajauc un novieto krēslu apļa vidū uz grīdas ar aprakstīto pusi uz leju, pieliekot klāt arī papildus sagatavotās atbildes.
4. Katrs dalībnieks paceļ vienu kartīti un pie sevis izlasa.
5. Lūdz vienu brīvprātīgo piecelties, nostāties brīvi izvēlēta vietā telpā un skaļi nolasīt uz kartītes rakstīto atbildi.
6. Pārējie dalībnieki apskata uz savām kartītēm rakstīto, un, ja atbilde ir tieši tāda pati, viņi nostājas pie pirmā brīvprātīgā.
7. Otrs brīvprātīgais izlasa savu kartīti un izvēlas vietu, kur nostāties, ņemot vērā viņa paustā uzskata līdzību iepriekšējam – jo abi uzskati līdzīgāki, jo brīvprātīgie stāv tuvāk, savukārt jo tie atšķirīgāki, jo atrodas tālāk viens no otra.
8. Šo procesu atkārtoti, līdz visi dalībnieki ir piecēlušies kājās.
9. Dalībnieki paveras visapkārt, lai redzētu, cik daudz dažādu viedokļu ir telpā, bet pēc tam atgriežas savās vietās, lai diskutētu.

Ieteikumi un dažādi risinājumi

Aktivitāte ir īpaši efektīva, ja iepriekš par konkrēto tēmu ir jau nedaudz diskutēts. Tādā veidā dalībnieki iesildās aktivitātei.

Ir vēl daudz citu aktivitāšu, kas palīdz skolēniem "iejusties citu cilvēku ādā" – tostarp **lomu spēle, simulācija un oficiālas debates.**

Šeit aprakstītā aktivitāte ir pielāgota no tās, kas izstrādāta Īrijā (CDVEC Curriculum Development Unit. Tackling Controversial Issues in the Classroom: A Resource for Citizenship Education, 2012 [CDVEC Mācību programmas izstrādes nodaļa. Strīdīgu tēmu risināšana klasē. Resurss pilsonības izglītībai, 2012]).

Diskusija

■ Novada nelielu diskusiju par šajā aktivitātē apgūto, piemēram: Ko dalībnieki uzzināja par šo tēmu? Vai šī aktivitāte mudināja kādu no viņiem mainīt savas domas? Vai šo aktivitāti varētu atkārtot skolas vidē? Kādas ir šīs aktivitātes priekšrocības un trūkumi? Vai dalībniekiem ir zināma kāda līdzīga aktivitāte, par kuru viņi varētu pastāstīt klātesošajiem?

2.4. AKTIVITĀTE. PAPILDMATERIĀLS

Pēdas nospieduma šablons

2.5. AKTIVITĀTE. PASAULES KAFEJNĪCA

Strīdīgas tēmas ir ļoti grūti mācīt, jo tās ir komplicētas. Lai jēgpilni runātu par šīm tēmām klasē vai skolā, ir vajadzīgas speciālas zināšanas, kādu lielai daļai skolotāju nemaz nav, savukārt to iegūšana varētu būt grūts un laikietilpīgs process. Jo īpaši grūti ir tad, ja tēma ir kļuvusi aktuāla pavisam nesen vai vēl tikai iezīmējas. **Precīzas un līdzsvarotas informācijas trūkums** – tās ir bažas, par kurām saistībā ar strīdīgām tēmām skolotāji runā visbiežāk. Šajā aktivitātē dalībnieki noskaidro, kādā veidā var izmantot pasākumus “kopīgai problēmu risināšanai”, lai droši un bez plašas pamatinformācijas iegūšanas varētu sākt diskutēt par strīdīgām tēmām. “Kopīga problēmu risināšana” ir pretstats tradicionālajai mācību pieejai klasē un skolā, proti, nevis skolotājs sniedz skolēniem informāciju, bet skolēni paši iztaujā cits citu un noskaidro, kā iegūt informāciju.

Mērķis

Noskaidrot, kādā veidā “kopīga problēmu risināšana” var palīdzēt, lai objektīvi un taisnīgi klasē un skolā diskutētu par strīdīgu tēmu, ja par to ir maz informācijas.

Rezultāti

Dalībnieki:

- ▶ izprot “kopīgas problēmu risināšanas” jēgu;
- ▶ apzinās tādā veidā gūstamās iespējamās priekšrocības;
- ▶ spēj klasē un skolā izmantot “kopīgas problēmu risināšanas” paņēmienus.

Ilgums

30-40 minūtes

Resursi

Būs jāizmanto:

- ▶ ar strīdīgām tēmām saistīti attēli;
- ▶ lielas papīra lapas.

Sagatavošanās

Izvēlas nesen par aktuālu kļuvušu strīdīgu tēmu un apkopo dažus ar to saistītus attēlus – avižu attēlus, no interneta lejupielādētu materiālu, karikatūras utt. Šī aktivitāte paredzēta darbam nelielās grupās, tāpēc jāgatavo tik daudz attēlu, cik grupu plānots veidot. Katru attēlu ielīmē lielās papīra lapas vidū.

Mācību metode

1. Ap galdiem saliek krēslus, izveidojot vietu nelielai grupai, un uz katra galda novieto lielu papīra lapu ar attēlu.
2. Dalībniekus sadala mazākās grupās un īsumā pastāsta par izvēlēto tēmu.
3. Grupu dalībnieki pārrunā uz galda redzamo attēlu un uz lielās papīra lapas uzraksta jebkuru jautājumu, kas tiem radies saistībā ar pārrunājamo tematu.

Ieteikums

Šajā gadījumā noder tā dēvētā **6K** metode. Tādu mēdz izmantot Apvienotajā Karalistē, lai palīdzētu jauniešiem formulēt jautājumus. Skolotājs nosaka, ka ikviens jautājums ir jāsāk ar kādu no šiem vārdiem:

Kas? Kad? Kur? Kurš? Kā? vai Kāpēc?

4. Pēc 2 vai 3 minūtēm grupa pāriet pie nākamā galda, pārrunā iepriekšējās grupas pierakstītos jautājumus un mēģina atbildēt uz tiem, rakstot atbildes pie jautājumiem uz lielās papīra lapas. Ja ir radušies papildu jautājumi, tos pieraksta.
5. Grupa pāriet pie nākamā galda un atkārto iepriekš aprakstīto procesu. Tā turpina, līdz visas grupas ir bijušas pie visiem galdiem.

6. Dalībnieki pārvietojas pa telpu, lasot jautājumus un pierakstot savas atbildes uz tiem.
7. Pajautā, ko, viņuprāt, dalībnieki šajā aktivitātē uzzināja par konkrēto tēmu. Vai, pēc dalībnieku domām, viņu izpratne ir kļuvusi lielāka? Ko viņi gribētu darīt tālāk?

Diskusija

■ Vada nelielu diskusiju par “kopīgas problēmu risināšanas” metodes izmantojumu strīdīgas tēmas mācīšanās, piemēram: Kādas, viņuprāt, ir šādas metodes priekšrocības un trūkumi? Vai šo aktivitāti varētu atkārtot skolas vidē? Ja varētu, ko viņi darītu pēc tam? Vai dalībniekiem ir zināma kāda līdzīga aktivitāte, par kuru viņi varētu pastāstīt klātesošajiem?

Citi varianti

Klusās diskusijas ir aktivitāte, kas ir līdzīga **pasauls kafejnīcai**, un to var izmantot tādiem pašiem mērķiem. Skolotājs izdomā vairākus jautājumus par kādu tēmu un uzraksta katru jautājumu uz vienas lielas papīra lapas. Papīra lapas izkārtu uz vairākiem galdiem, kuri izlikti klasē, un skolēni pārvietojas no viena galda uz nākamo, klusumā rakstot atbildes uz jautājumiem. Viņi izlasa citu biedru atbildes un komentē tās.

Šo abu aktivitāšu paveidi ir izmantoti Apvienotās Karalistes skolās, lai mācītu par 2010.gadā notikušajiem nemieriem Londonā.

2.6. AKTIVITĀTE. FORUMA TEĀTRIS

Skolotāji nevar kontrolēt visu, kas notiek klasē vai skolā. Lai cik rūpīgi būtu sagatavota stunda, vienmēr pastāv risks, ka skolotājam būs jāreaģē uz "kā no zila gaisa" **izteiktām netaktiskām skolēnu piezīmēm** klasē vai ārpus tās. Šajā aktivitātē dalībnieki noskaidro, kā reaģēt uz šādām piezīmēm, kā arī apsver klases noteikumu un skolas politikas lomu tādas gaisotnes radīšanā, kurā varētu gan samazināt šādu piezīmju varbūtību, gan palīdzēt skolotājiem reaģēt uz tām, ja tās tomēr izsaka.

Mērķis

Novērtēt veidus, lai reaģētu uz netaktiskām skolēnu piezīmēm, un apsvert klases noteikumu un skolas politikas lomu tādas gaisotnes radīšanā, kurā varētu gan samazināt šādu piezīmju varbūtību, gan palīdzēt skolotājiem reaģēt uz tām, ja tās tomēr izsaka.

Rezultāti

Dalībnieki:

- ▶ spēj pārlicināti un efektīvi reaģēt uz netaktiskām skolēnu piezīmēm;
- ▶ saprot, kā pareiza klases un skolas noteikumu izvirzīšana, kā arī gaisotne klasē var palīdzēt apspriest strīdīgas tēmas;
- ▶ apzinās skolas politikas nozīmi atbalstošas vides un noskaņas radīšanā skolā.

Ilgums

25-30 minūtes

Resursi

Būs jāizmanto:

- ▶ izdales materiāli ar dažām tipiskām skolēnu netaktiskām piezīmēm.

Sagatavošanās

Apdomā 2 vai 3 tādu netaktisku piezīmju piemērus, ko skolēni varētu izteikt saistībā ar strīdīgu tēmu klasē vai ārpus tās, piemēram, pajautāt skolotājam "Vai jūs esat gejs?" (Melnkalne) vai "Visi pakistānieši ir vienādi!" (Apvienotā Karaliste). Papildmateriālā ir piedāvāti vairāki piemēri no dažādām valstīm.

Mācību metode

1. Pastāsta par skolēnu netaktiskām piezīmēm, izmantojot izdales materiālā piedāvātos vai iepriekš paša sagatavotos piemērus. Ja kādam dalībniekam ir šāda pieredze, viņš, ja vēlas, var ar dažiem piemēriem ilustrēt to. Nedaudz pastāsta par grūtībām, kas saistītas ar to, kā prast reaģēt uz šādām piezīmēm, kā arī norāda riskus, kas iespējami, ja uz šīm piezīmēm neatbild vispār vai atbild vāji.
2. Izvēlas trīs brīvprātīgos, kuri iejūtas skolotāja lomā. Viņu uzdevums būs reaģēt uz skolēnu netaktiskajām piezīmēm. Brīvprātīgos lūdz iziet no telpas un gaidīt, līdz viņus aicinās ienākt.
3. Pārējie dalībnieki tēlos skolēnus.
4. Telpā palikušajiem lūdz izvēlēties kādu piemēru no izdales materiāla vai pašiem – apgalvojumu vai jautājumu formā – izdomāt dažas tādas netaktiskas piezīmes, kādas dažkārt tiek adresētas skolotājiem.
5. Klasē ieaicina pirmo "skolotāju", kuram ir jāatbild uz "skolēnu" apgalvojumiem / jautājumiem.
6. Arī pārējos divus "skolotājus" pēc kārtas ieaicina telpā un lūdz atbildēt uz tiem pašiem apgalvojumiem / jautājumiem.
7. "Skolēni" salīdzina visas trīs reakcijas un pārrunā, kura tiem šķitusi vislabākā. Ja pārējiem dalībniekiem šķiet, ka viņi varētu piedāvāt labāku atbildi, viņi var izteikt savu variantu.
8. Šo procesu atkārto vairākas reizes, katru reizi izmantojot citu apgalvojumu / jautājumu.

Diskusija

■ Novada nelielu diskusiju par šajā aktivitātē apgūto, piemēram: Kāda, pēc dalībnieku domām, ir visefektīvākā atbildes reakcija? Vai viņiem ir zināms kāds cits paņēmieni? Kā, viņuprāt, šajā gadījumā var palīdzēt klases un skolas noteikumi un gaisotne? Vai viņi gribētu, lai šādas situācijas tiktu apskatītas vispārējā skolas politikā? Vai kādam dalībniekam ir šāda pieredze?

2.6. AKTIVITĀTE. PAPILDMATERIĀLS

Strīdīgu apgalvojumu vai jautājumu piemēri diskusijas sākšanai

■ Moderatoram / apmācītājam jāizvēlas piemēri, kuri ir visvairāk piemēroti vietējiem apstākļiem.

- ▶ “Es ienīstu ārzemniekus – viņu ir pārāk daudz, un viņi atņem mums darbu.”
- ▶ “Vai mēs nākamnedēļ varētu runāt par lezbietēm?”
- ▶ “Jūs vienmēr dodat priekšroku meitenēm klasē, vai ne?”
- ▶ “Vai arī šajā stundā jūs pateiksiet mums priekšā, ko domāt?”
- ▶ “Kas tur tik slikts būt rasistam? Mans tētis saka, ka viņš tāds ir.”
- ▶ “Ar resnuļiem nav jēgas runāt par veselīgu ēšanu.”
- ▶ “Varbūt pārmaiņas pēc varam uzaicināt uz stundu kādu no nacionālistu vadoņiem?”
- ▶ “Tās ir mūsu cilvēktiesības neizteikties, ja to nevēlamies.”
- ▶ “Vai jūs esat gejs? Noteikti esat, jūs vienmēr par viņiem runājat.”
- ▶ “Par ko jūs balsosiet vēlēšanās?”
- ▶ “Jūs diskusijās par strīdīgām tēmām vienmēr lavierējat starp apgalvojumiem – vai jums vispār ir kāds īsts uzskats?”
- ▶ “Ir normāli būt seksistam – paskatieties, par ko runā plašsaziņas līdzekļos un internetā.”
- ▶ “Mācību daļas vadītājs runā par demokrātiju skolā, tomēr pats lielāko daļu laika izturas kā tirāns, un jūs, pārējie skolotāji, neko nedarāt, lai to mainītu.”
- ▶ “Mēs klasē domājam, ka esat slēptais komunisti un par jums vajadzētu ziņot vietējām varas iestādēm.”
- ▶ “Jūs nekad neļaujiet mums pārrunāt “īstas tēmas” par vietējo sabiedrību, jo baidāties par to, ko teiks vietējie politiķi, ja uzzinās.”
- ▶ “Mums, jauniešiem, pieaugušie stāsta par daudzām tēmām, bet viņi nekad īsti neieklusās tajā, kas sakāms mums un ko mēs gribam citādāk.”

TREŠĀ SADAĻA. PĀRDOMAS UN IZVĒRTĒŠANA

SALIEKAM VISU KOPĀ

3.daļā dalībnieki sāk **plānot**, ko darīs, kad atgriezīsies klasē un skolā. Viņi **vēlreiz pārdomā**, kāpēc būtu jāmača strīdīgas tēmas, un **izvērtē** mācību un mācīšanās mērķus šajā jomā. Noslēgumā dalībnieki izvērtē apmācības materiālu kopumā un to, ko šis apmācību materiāls devis viņu **profesionālajai pilnveidei**, kā arī to, kā viņi varētu savas iegūtās **zināšanas izmantot nākotnē**.

3.1.AKTIVITĀTE. SNIEGA PIKA

Aplūkot strīdīgu tēmu nenozīmē tikai dot skolēniem iespēju kontrolēti “nolaist tvaiku”, lai gan arī tas ir svarīgi. Aplūkojot strīdīgas tēmas, runa galvenokārt ir par mācīšanos, proti, mācīšanos par vērtību un interešu nesaskaņām un to, kā šīs nesaskaņas kļiedēt. Tāpat kā attiecībā uz citiem mācību satura aspektiem, arī šajā gadījumā, lai izvēlētos metodi un noteiktu, kā tā būtu jāīsteno, ir jāņem vērā tas, kas skolēniem būtu jāiemācās. Šajā aktivitātē – izmantojot “sniega pikas” principu – dalībnieki analizē **mērķus strīdīgu tēmu mācīšanai**, t.i., attīstāmās kompetences.

Mērķis

Pārdomāt mērķus saistībā ar strīdīgu tēmu mācīšanu.

Rezultāti

Dalībnieki:

- ▶ izprot mācīšanās mērķu nozīmi;
- ▶ spēj identificēt atbilstošus mērķus strīdīgu tēmu mācīšanai.

Ilgums

25 minūtes

Mācību metode

1. Nedaudz pastāsta par aktivitāti, paskaidrojot mācīšanas un mācīšanās mērķu lomu un norādot, ka ir svarīgi skaidri apzināties sasniedzamo rezultātu. Pastāsta dalībniekiem, ka nākamais uzdevums paredzēts, lai palīdzētu viņiem izkristalizēt pašiem savu izpratni par mērķiem saistībā ar strīdīgu tēmu mācīšanu.
2. Dalībniekus sadala 4 grupās.
3. Grupu dalībnieki savā starpā pārrunā, kā viņi paskaidrotu strīdīgu tēmu mācīšanas nozīmi 14 gadus veciem skolēniem. Šīm pārrunām atvēl 3–4 minūtes.
4. Divi biedri no katras grupas pievienojas citai grupai. Viņi atklāj iepriekšējā grupā paustās idejas un, balstoties uz tām, cenšas precizēt savu atbildi. Arī šīm pārrunām atvēl 3–4 minūtes.
5. Tā turpina, kamēr atļauj laiks vai līdz brīdim, kad visi dalībnieki ir reiz satikušies vienā mazajā grupiņā.
6. Krēslus izkārtoti aplī, lai varētu sākt diskusiju.

Ieteikums

Ieteicams izvēlēties tādu skolēnu vecuma grupu, ar kuru ir strādājusi lielākā daļa grupas dalībnieku. Tomēr jebkurā gadījumā jāizvēlas viena vecuma grupa, par kuru jādomā visiem dalībniekiem neatkarīgi no to līdzšinējās pieredzes.

Diskusija

■ Sāk diskusiju par šajā aktivitātē apgūto, piemēram: Vai tā palīdzēja precizēt mērķus? Vai ilgtermiņa mērķi atšķiras no īstermiņa mērķiem? Kādas skolēnu kompetences, viņuprāt, būtu jāattīsta? Vai viņiem ir svarīgi mēģināt mainīt skolēnu domas par kādu tēmu?

3.2. AKTIVITĀTE. NODARBĪBAS PLĀNS

■ Pēc pārdomu un analīzes aktivitātēm, kas aizņem lielāko daļu apmācības programmas laiku, nākamais solis ir **izmantot jauniegūtās zināšanas praksē.**

Mērķis

■ Īstenot apmācības programmā izklāstītās aktivitātes praksē.

Rezultāti

■ Dalībnieki:

- ▶ izstrādā plānu 1 stundu ilgai nodarbībai par pašu izvēlētu strīdīgu tēmu.

Ilgums

■ 20 minūtes

Mācību metode

1. Katrs dalībnieks izvēlas kādu strīdīgu tēmu un sāk plānot savu pieeju šīs tēmas aplūkošanai ar skolēniem, ko izmantot pēc atgriešanās skolā. Viņi sagatavo plānu 1 stundu ilgai mācību aktivitātei, izmantojot vienu vai vairākas apmācības programmā apskatītās mācību metodes vai aktivitātes. Šo uzdevumu var veikt individuāli vai mazākās grupās. Darbam atvēl 15 minūtes.
2. Dalībniekus uz aptuveni 5 minūtēm atkal sapulcina kopā, lai pārrunātu iespējamus jautājumus.

3.3. AKTIVITĀTE. ZILĀS VĒSTULES

■ Dalībnieku atsauksmes palīdzēs **pilnveidot apmācības programmas norisi nākamajās grupās**. Tādējādi dalībnieki var gan vēlreiz pārdomāt galvenos jautājumus, kas radušies apmācību laikā, gan **just, ka ir personīgi palīdzējuši attīstīt apmācības programmu**. "Zilās vēstules" ir īss, rakstisks uzdevums, kas dod dalībniekiem iespēju individuāli pastāstīt moderatoram / apmācītājam par savu pieredzi saistībā ar dalību apmācību programmā.

Mērķis

■ Sniegt dalībniekiem iespēju pastāstīt moderatoram / apmācītājam par savu pieredzi saistībā ar dalību apmācību programmā.

Rezultāti

■ Moderators / apmācītājs:

- ▶ uzzina, kā apmācības programmu varētu uzlabot nākamo grupu apmācīšanai.

■ Dalībnieki:

- ▶ jūt, ka ir devuši personīgu ieguldījumu apmācības programmas pilnveidē.

Ilgums

■ 5 minūtes

Resursi

■ Būs jāizmanto:

- ▶ rakstāmpapīrs un aploksnēs.

Mācību metode

1. Katram dalībniekam iedod papīra lapu un aploksnī.
2. Dalībnieki uzraksta nelielu vēstuli moderatoram / apmācītājam, atklājot jautājumus vai pārdomas, kas tiem radušās, piedaloties apmācībās, kā arī pajautājot moderatoram / apmācītājam līdz šim neuzzināto.
3. Vēstules ieliek aploksnēs un nodod moderatoram / apmācītājam.
4. Moderators / apmācītājs uz vēstulēm atbild pēc sesijas beigām ar e-pasta starpniecību; savu atbildi viņš var rakstīt katram individuāli vai kopīgā e-pastā vairākiem adresātiem, vai izvēloties abus minētos risinājumus.

Ieteikums

Ja laiks atļauj, moderators / apmācītājs var atvērt dažas vēstules un nolasīt tās grupai, atbildot uz jautājumiem (ja vēstulē tādi uzdoti).

3.4. AKTIVITĀTE. JAUTRAIS KOKS

■ Papildus atsauksmēm par apmācības aktivitātēm sesijas noslēgumā būtiski ir dot dalībniekiem iespēju pārdomāt to, ko viņi ir apguvuši apmācības laikā un kas būtu jāizdara, pirms aktivitātes var praktiski izmantot skolā. "Jautrais lapu koks" ir ļoti vienkārša aktivitāte, kas ļauj dalībniekiem pārdomāt savu profesionālo pilnveidi pēc dalības apmācības programmā.

Mērķis

■ Dot dalībniekiem iespēju pārdomāt viņu profesionālo pilnveidi pēc dalības apmācībā.

Rezultāti

■ Dalībnieki:

- ▶ apzinās, ko ir iemācījušies apmācībā un kas tiem vajadzīgs, lai apmācībā apgūto varētu īstenot praksē savā klasē un skolā.

Ilgums

■ 10 minūtes

Resursi

■ Būs jāizmanto:

- ▶ liela papīra lapa ar uzzīmētu koka kontūru;
- ▶ limlapiņas – oranžā, zaļā un dzeltenā krāsā.

Sagatavošanās

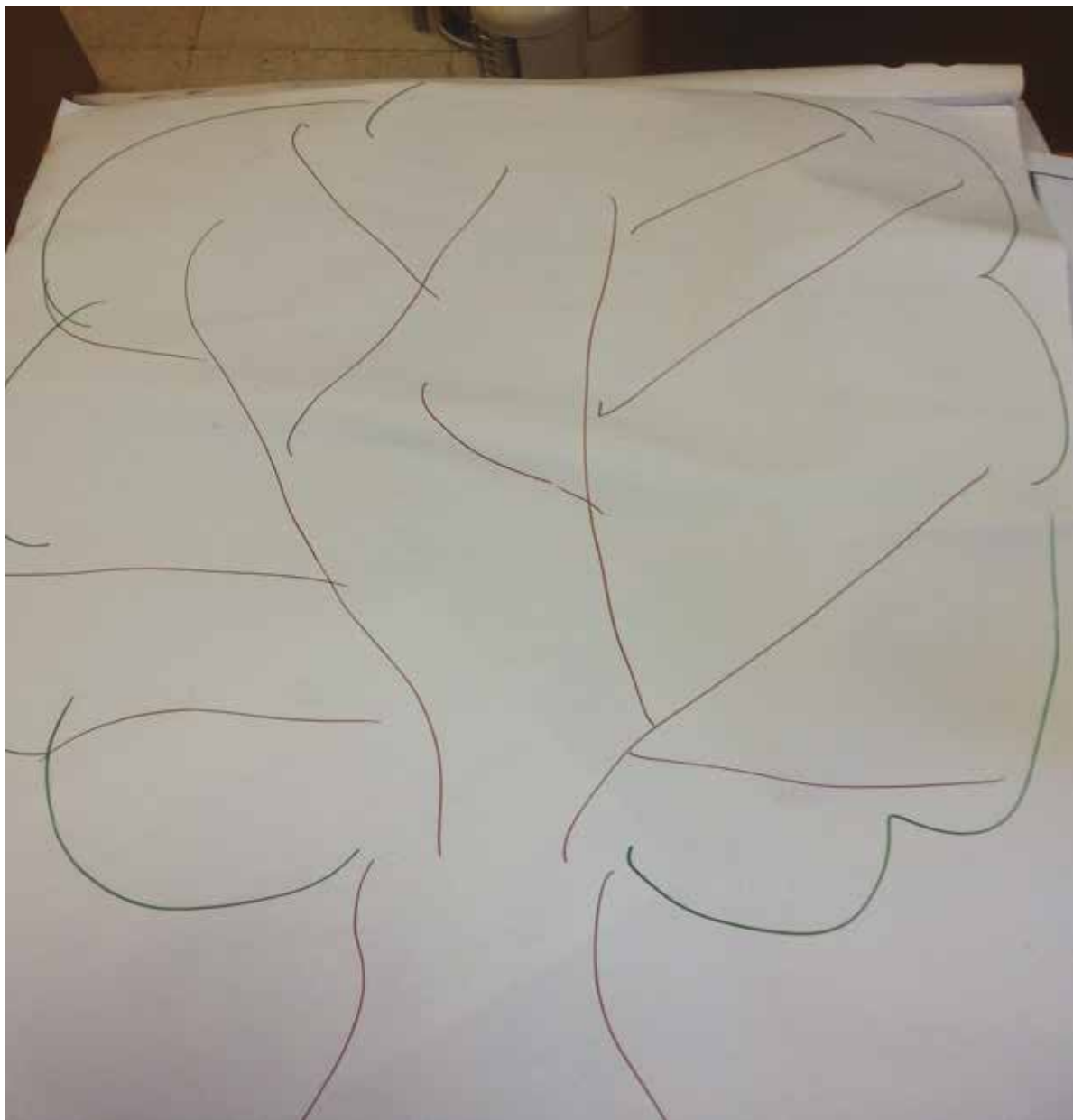
■ Uz lielas papīra lapas uzzīmē kontūru kokam ar daudziem zariem.

Mācību metode

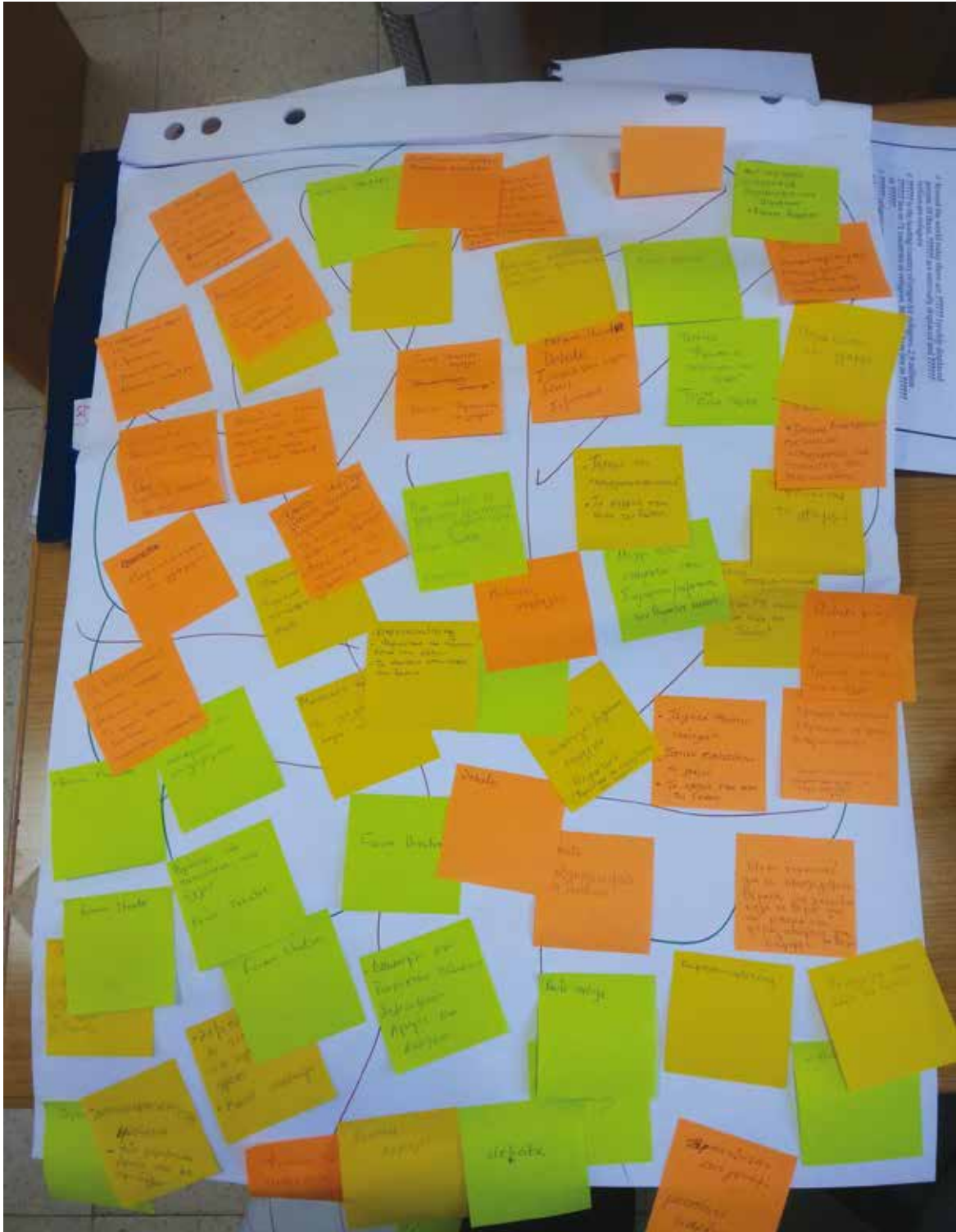
1. Dalībnieki uz dažādu krāsu limlapiņām pieraksta savus komentārus par dažādām idejām, mācību metodēm un mācīšanās paņēmieniem un piestiprina lapiņas pie "koka" šādi:
  - ▶ **oranžās lapiņas** paredzētas komentāriem par tādām idejām, mācību metodēm un mācīšanās paņēmieniem, ko dalībnieki uzskata par **nobriedušiem un gataviem** izmantošanai klasē un skolā;
  - ▶ **zaļās lapiņas** paredzētas komentāriem par tādām idejām, mācību metodēm un mācīšanās paņēmieniem, ko dalībnieki uzskata par **negataviem**, proti, tādām, kuriem vēl ir jānobriest, lai tos varētu sākt izmantot klasē/skolā;
  - ▶ **dzeltenās lapiņas** paredzētas komentāriem par tādām idejām, mācību metodēm un mācīšanās paņēmieniem, par kuriem vēl nevar īsti saprast, **vai tie ir nobrieduši un gatavi** vai vēl **negatavi**, un attiecībā uz kuriem vēl vajag nedaudz laika, pirms tos varēs izmantot.

3.4. AKTIVĪTĀTE. PAPILDMATERIĀLS

Jautrais lapu koks (pirms aktivitātes)

Ērmais lapu koks (pēc aktivitātes)

LAV

Eiropas Padome ir vadošā cilvēktiesību organizācija. Tajā apvienojušās 47 valstis, tostarp 28 Eiropas Savienības dalībvalstis. Visas Eiropas Padomes dalībvalstis ir parakstījušas Eiropas Cilvēktiesību konvenciju - līgumu, kurš radīts, lai aizsargātu cilvēktiesības, demokrātiju un tiesiskumu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa pārrauga šīs Konvencijas īstenošanu dalībvalstīs.

www.coe.int

Eiropas Savienība ir unikāla ekonomiskā un politiskā partnerība 28 demokrātisku Eiropas valstu starpā. Tās mērķi ir miers, labklājība un brīvība tās 500 miljoniem iedzīvotāju jeb taisnīgāka un drošāka pasaule. Lai īstenotu šo mērķi, ES valstis izveido iestādes, kuru uzdevums ir vadīt ES un pieņemt tās tiesību aktus. Svarīgākās no šīm iestādēm ir Eiropas Parlaments (pārstāv Eiropas iedzīvotājus), Eiropas Savienības Padome (pārstāv valstu valdības) un Eiropas Komisija (pārstāv ES kopējās intereses).

<http://europa.eu>

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE